

Toegankelijkheid in Doesburg 2023

**Samen met het
VN-verdrag Handicap**

Voorwoord

Voor de Stichting Gehandicapten Raad Doesburg e.o. is het VN Verdrag Handicap leidend voor een toegankelijk Doesburg. Met toegankelijkheid wordt bedoeld dat er toegankelijkheid moet zijn in alle facetten van de samenleving. Dus op veilige wijze je door de stad kunnen voortbewegen zonder dat je ieder moment van de trottoirs moet om allerlei uitstallingen te vermijden. Waarbij je rolstoel trouwens door randjes aan de goten dreigt om te vallen. Maar ook op het digitale vlak, door bijvoorbeeld een goed toegankelijke website waar alles makkelijk te vinden is. Of brieven in begrijpelijke taal.

Iedereen moet ook mee kunnen doen aan activiteiten en hobby's uit kunnen voeren. Dus clubgebouwen dienen toegankelijk te zijn en vervoer goed geregeld. Ook moeten mensen, wat natuurlijk een eerste vereiste is, bij hun eigen woning kunnen komen en hulpverleners moeten hen kunnen bereiken. Dat klinkt heel logisch maar op diverse plekken in Doesburg is dat een serieus probleem.

De voorzitter van de SGRD, Jelle Berends, wordt ook als ambassadeur VN Handicap dagelijks geconfronteerd met de vele problemen waar mensen met een beperking tegenaan lopen. Een klein voorbeeld, staat een milieustraat vol met dozen en ligt er glas, stapt de valide mens er gewoon overheen. Iemand op een scootmobiel of rolstoel heeft die luxe niet en wordt regelmatig geconfronteerd met een lekke band. Wanneer het gaat om een eigen scootmobiel wordt deze weer op kosten gejaagd, is de scootmobiel van gemeente Doesburg krijgt deze indirect de rekening via WMO hulpmiddelen leverancier Kersten.

De SGRD is zich ervan bewust dat een historische stad als Doesburg haar uitdagingen heeft als het gaat om fysieke toegankelijkheid. Maar dat neemt niet weg dat de SGRD blijft verwachten dat gemeente Doesburg het VN Verdrag Handicap na zal leven en de stad voor al haar bewoners tot een prettige en veilige plek maakt om te wonen.

Inhoud toegankelijkheidsrapport 2023

00	Voorwoord	01
00	Inhoudsopgave	02
01	Toegang appartementen complex IJsselkade	03
02	Rolstoelpad onderkade IJsselkade	05
03	Gootjes na revitalisering centrum Doesburg	07
04	Oversteek Koppelweg – Barend Ubbinkweg	10
05	Oversteken van de Barend Ubbinkweg – naar de dijk, Didamseweg	12
06	Afvalbeleid	14
07	Openbaar invalidentoilet	16
08	Politiebureau	17
09	Hellingbaan Koppelweg – Oude Ijsseldijk	19
10	Conclusie en aanbevelingen	20

Aangehechte Bijlage;

- A** Convention on the rights of persons with disabilities (ENG)
- B** VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (NL)
- C** Rapportage VN-verdrag handicap in Nederland 2017
- D** Reacties toegankelijkheid appartementencomplex IJsselkade
- E** Locatie onderzoek openbaar toegankelijk toilet Doesburg

Toegankelijkheid appartementencomplex IJsselkade

Het verrijzen van het appartementencomplex aan de IJsselkade vervulde Doesburg met trots en vreugde. Terecht, want het is een mooi uitgevoerd project op een unieke plek voor de toekomstige bewoners.

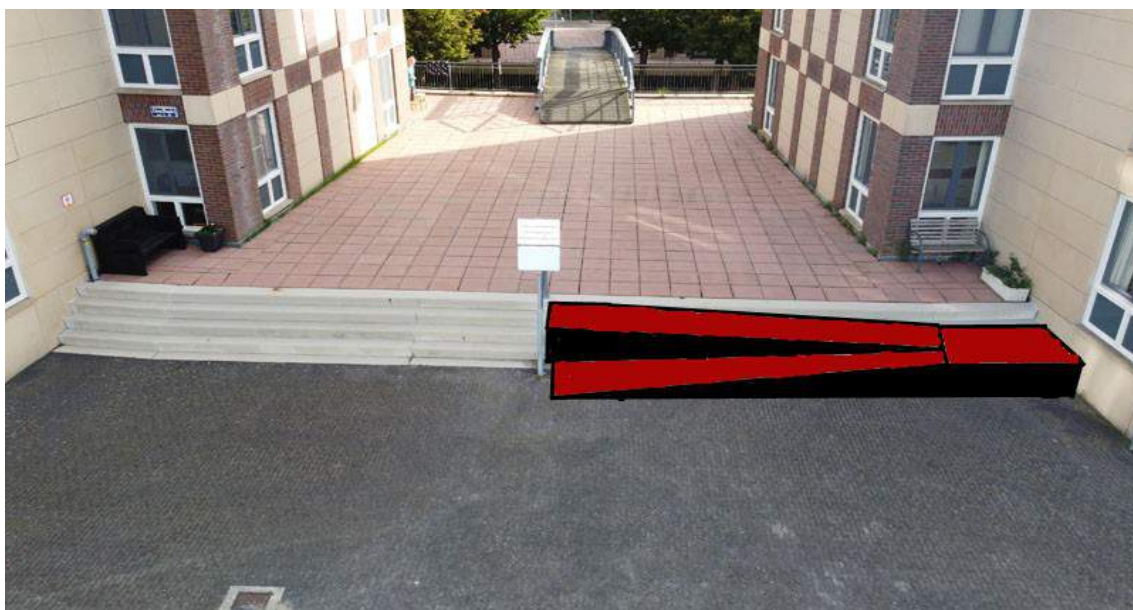
Toch blijkt nu dat er zaken verkeerd zijn ingeschat. Allereerst de beoogde doelgroep. Dit zouden jeugdige starters zijn maar in de praktijk blijken de appartementen voor hen veel te kostbaar te zijn. Jonge gezinnen vallen ook af want daar zijn de appartementen met maar één of twee slaapkamers te klein voor. Dus zijn er over het algemeen alleenstaanden en echtparen van middelbare en oudere leeftijd komen te wonen. Nog geen probleem, maar die kwamen er met het vorderen van de jaren echter wel. De bewoners werden ouder en daarbij vaak wat minder mobiel en afhankelijk van hulpmiddelen zoals een rolstoel of scootmobiel. Daar was een oplossing voor, er is immers een lift. Alleen is deze helaas alleen te bereiken via de buiten trap van vier brede treden, wat dus niet lukt in je rolstoel of scootmobiel. De ingang in de garage om bij de lift te komen is ook geen optie want de helling die daar genomen moet worden is te steil.

Veiligheid is ook een probleem geworden. Ook de ambulance kan de appartementen slecht bereiken met hun brancards. Bewoners vertellen de SGRD dat ambulance personeel patiënten onder de armen moesten ondersteunen om bij de ambulance te komen. Ook niet alle diensten hebben blijkbaar de code voor de parkeergarage. Een bewoner vertelt dat zij en haar man nog weleens wakker worden gebeld door ambulance personeel omdat zij niet bij de patiënt kunnen komen waar ze bij zijn geroepen.

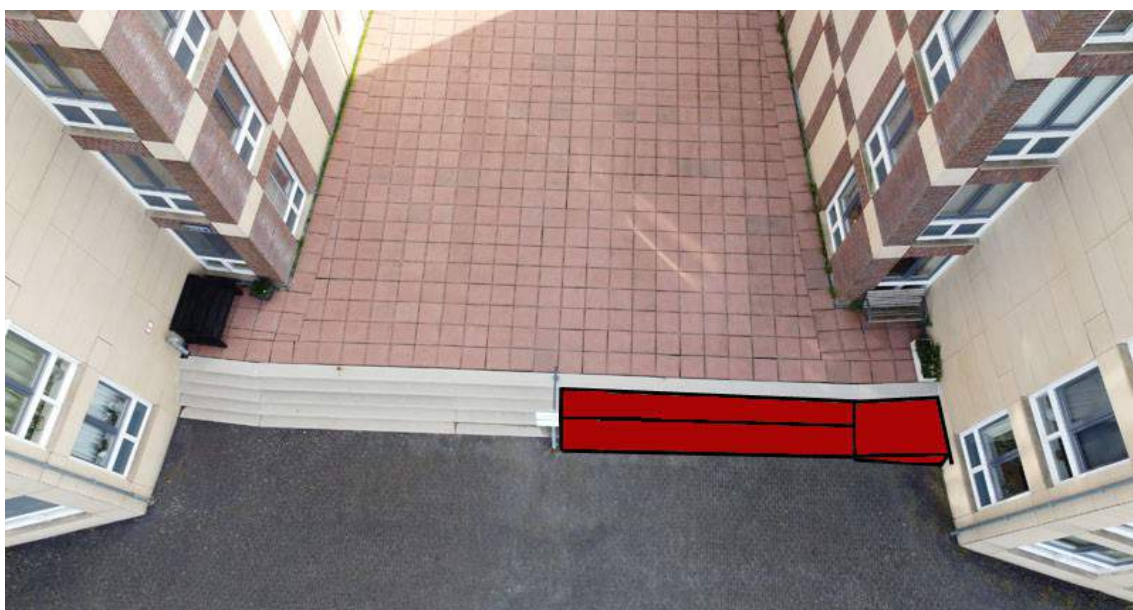
Natuurlijk hebben de bewoners aan de bel getrokken bij de gemeente Doesburg. Tot nu toe helaas tevergeefs. De beoogde oplossing, bij de trap een helling maken, stuit op veel weerstand. Jarenlange correspondentie levert dan ook geen enkel resultaat op. Maar het kan toch niet zo zijn dat de bewoners dit mooie plekje in Doesburg waar ze oud hadden willen worden op moeten geven om vier traptreden? Leven we dan niet in een tijd waar toegankelijkheid hoog in het vaandel staat? Waar met het VN Verdrag Handicap wettelijk is bepaald dat eenieder mee moet kunnen doen in de maatschappij en dus ook moet kunnen wonen waar en hoe degene het wil? **VN-verdrag art. 19, 20.** (zie bijlage B)

Goede raad is duur misschien maar in de ogen van de SGRD kan het één en ander toch vrij makkelijk en niet te kostbaar worden opgelost. Het grote bezwaar van een hellingbaan bij de trappen was dat het te lang zou worden zodat de verkeersveiligheid in de knoop komt en er een skatebaan en hangplak zou ontstaan. Maar dat is helemaal niet nodig. Op bijgevoegde foto's kan u zien hoe de SGRD de hellingbaan zou adviseren. Wanneer de helft van de trappen wordt opgeofferd om een zig-zag-pad aan te leggen over de breedte komt de helling niet ver de kade op en is het ook niet mogelijk om er te

skaten. De treden zijn dan weg en mensen in een rolstoel of rollator kunnen dan goed boven komen.

Afbeelding 1: Het betreft hier een situatieschets.

Afbeelding 2: Het betreft hier een situatieschets.

De SGRD vraagt met klem om grondig naar deze mogelijkheid te kijken. Het College heeft al toegezegd om wanneer er een goed voorstel komt zij ook met Waterschap Rijn en IJssel wil overleggen om het woongenot van de minder mobiele bewoners weer terug te laten keren. De bewoners zelf zouden natuurlijk enorm blij en gelukkig zijn. Hiervan getuigen enkele op schrift gestelde reacties die u in dit rapport kan lezen. (bijlage F)

Rolstoelpad onderkade IJsselkade

Voor iedereen is het prettig om er eens even tussenuit te gaan, weg van de dagelijkse beslommingen. Dat geldt ook voor mensen met een beperking. Voor hen is het fijn om zich verzekerd te weten van goed vervoer en verzorging, zonder problemen genieten. Een veel gebruikte optie in ons waterlandje een tochtje over de rivieren, waar je onderweg nog mooie historische steden aan kan doen ook.

Op het eerste gezicht lijkt Doesburg dan met de IJsselkade dichtbij het centrum een prachtige gelegenheid. Een mooie kans voor toeristen om van onze mooie Hanzestad te genieten. Helaas stuiten mensen met fysieke belemmeringen dan op onoverkomelijke problemen. Want het rijden in bijvoorbeeld een rolstoel is een bijzonder pijnlijke aangelegenheid. Dan botsen zij namelijk zo heen en weer op de basaltblokken dat ze er makkelijk nog een hernia aan over houden. Dus haken zij al snel weer af en blijven ze op de boot wachten tot hun mede passagiers weer terug zijn en de tocht weer verder gaat. De SGRD krijgt ook signalen dat bijvoorbeeld de Zonnebloem en andere rederijen om deze redenen niet (meer) aanleggen bij de IJsselkade en dat is toch een gemiste kans. Want ook toeristen met een beperking die onze Hanzestad willen bezoeken moeten daar toe in staat worden gesteld. Sterker nog, volgens het VN Verdrag Handicap moet gemeente Doesburg hen die gelegenheid bieden omdat met dit verdrag is bepaald dat iedereen mee moet kunnen doen in de samenleving. **VN-verdrag art. 9, 14, 18, 19, 30.** (zie bijlage B)

Is dit op te lossen? Natuurlijk. Zonder al te veel problemen eigenlijk. Dat de basaltblokken moeten blijven liggen begrijpt de SGRD. Het gaat om de kade, het stadsgezicht van een oude Hanzestad, dat ga je maar niet zo asfalteren. Maar offer bij een kademuur een kleine strook op, breed genoeg voor een rolstoel. Als voorbeeld, laat direct naast de kademuur een pad aanleggen met

een dubbele rij 50x50 tegels. Hier kunnen rolstoelgebruikers, mensen met een rollator en driewielfietsen het geschud en gebonk over de basaltblokken ontwijken.

Afbeelding 3: Het betreft hier een situatieschets

Hiermee kunnen niet alleen toeristen met een beperking zonder problemen over de kade gaan, ook Doesburgers die beperkt zijn kunnen dan van de uitkijk over het water genieten. Want heel veel mensen vinden het heerlijk om over het water uit te kijken, boten te zien varen. Maar laten we er voor zorgen dat schepen met de doelgroep van de SGRD ook zorgeloos aan kunnen leggen en de opvarenden een heerlijke dag in Doesburg kunnen genieten. En wat misschien helpt om u over de streep te helpen, dit zal voor de economie in Doesburg ook goed zijn. Want al die mensen én hun begeleiding gaan shoppen en eten, bezoeken musea. Levert dus een heleboel blij ondernemers op. Nationale onderzoeken wijzen op een stijging van tot 45% van de bezoekersaantallen bij goede toegankelijkheid.

Gootjes in het centrum van Doesburg

Terwijl de revitalisatie in de binnenstad nog in volle gang was bereikten ons al verontruste geluiden van ((elektrische)) rolstoelgebruikers. Het hoogteverschil met de gootjes voor de afwatering werden van een weliswaar klein maar daarmee niet minder gevaarlijk vanwege een onmogelijk randje. Er kwamen rolstoelen vast te zitten in de gootjes en zelfs klapten er stoelen om.

Bij de revitalisatie zijn er ook banken geplaatst in de winkelstraten wat natuurlijk bijzonder fijn is. Helaas zijn er nu ook banken zo dicht bij de goten geplaatst dat mensen met een beperking deze nagenoeg niet veilig kunnen bereiken. Dat is natuurlijk bijzonder jammer.

Daarom heeft de SGRD contact gezocht met gemeente Doesburg waar in eerste instantie de reactie kwam dat de goot definitief was. Toch kwam het in augustus tot een overleg met de project-ambtenaar waarmee we op locatie de problemen besproken. Het idee wat hier uit voort kwam was dat er op bepaalde plekken in de Ooipoortstraat de goten op een breedte van anderhalve meter afgetrild zouden worden aan beide kanten van de straat. Door dit op verschillende plaatsen in de straat te doen zou er over de hele lengte van de straat diverse plaatsen waar overgestoken zou kunnen worden. In de Meipoortstraat, waar de renovatie nog plaats moest vinden, zouden deze oversteekpunten al direct met de aanleg meegenomen worden.

Hier was de SGRD bijzonder blij mee maar helaas bleek in het voorjaar van 2023 bij de feestelijke opening dat er geen sprake was van veilig oversteken voor rolstoelen en rollators. Ook andere (valide) weggebruikers struikelden over de goten. Er zijn daadwerkelijk valpartijen geweest waarbij letsel is opgelopen, zoals bijvoorbeeld een arm uit de kom.

Ook zijn er diverse ondernemers niet ingenomen met de gootjes zoals ze nu liggen. Zij lopen namelijk schade op bij het laden en lossen. Met name vertelt personeel van Gall & Gall dat met hun trolleys nu de flessen beschadig raken.

Reden genoeg voor de SGRD om weer aan de bel te trekken. Bij overleg met de ambtenaar bleek dat het 'moeilijk lag' omdat de goten een afwater functie hebben. Toch zou er (nogmaals) gekeken worden naar de mogelijkheid om de goten op de afgesproken plaatsen af te trillen. Hierbij rijst dan wel de vraag waarom dit vorig jaar al niet is gebeurd. De SGRD vraagt zich af of er door de diverse partijen wel echt naar dit plan is gekeken en voelt zich hier dus niet echt serieus genomen. Duidelijk is wel dat als deze problematiek vooraf was meegenomen (**VN-verdrag handicap art. 4**)(zie bijlage B), dit veel geld had

kunnen besparen.

Een tweede (nieuwe) plan is om roosters over de goten te leggen waar dus iedereen veilig overheen kan rijden en het water gewoon kan weglopen. Voorwaarde hiervoor is wel dat deze diefstal veilig vastgelegd kunnen worden wat in deze tijd helaas nodig blijkt te zijn. Met dit plan kan de SGRD zeker ook instemmen en kan iedereen een veilige wandeling door de stad bezorgen.

Op 6 november ontving de secretaris van de SGRD de toezegging van de project-ambtenaar dat er in ieder geval op vier plaatsen een veilige oversteek aangelegd zou worden. Te weten 1x in de Ooipoortstraat (thv doorgang met Kloostertuin), 1 x in Kerkstraat en 2x in Meipoortstraat zal de toegankelijkheid enigszins worden verbeterd. Maar nog lang niet voldoende volgens de SGRD in de zin van het VN-verdrag Handicap.

Oversteek Barend Ubbinkweg – Koppelweg

Het oversteken van de Barend Ubbinkweg is op veel plaatsen een gevaarlijke aangelegenheid. Bij de Linie is er een zebrapad voor voetgangers en voor (driewiel)fietzers, scootmobielen een oversteek met hekjes om de snelheid te beperken. Dit vereist wel de nodige stuurkunsten en manoeuvres die lang niet iedereen in huis heeft.

Het oversteken van de Koppelweg naar het fietspad aan de Barend Ubbink weg kent geen enkele verkeersmaatregel en is ronduit levensgevaarlijk. Voor mensen in scootmobielen, rolstoelen, met rollators en ook fietsers. Het verkeer komt van beide kanten op vaak hoge snelheid aangereden waardoor er van rustig en veilig oversteken geen sprake is.

De SGRD pleit hier voor het nemen veiligheidsmaatregelen. U zou hierbij kunnen denken aan een rotonde, snelheidsbeperkende maatregelen of een (beveiligd) zebrapad voor voetgangers en mensen met een hulpmiddel of fiets.

De oversteek is essentieel om vanaf de wijk Ooi en het Havenkwartier Doesburg in te gaan. Men moet de Barend Ubbinkweg oversteken naar de Beinum, naar het centrum maar ook om op de (driewiel- of rolstoel-) fiets naar de Linie te gaan. Aan de kant van de Linie is immers geen fietspad, alleen een trottoir en autoweg. Reden genoeg dus om het voor Doesburgers met eenvoudige middelen weer veiliger te maken.

Oversteken Barend Ubbinkweg – naar de dijk, Didamse weg

Het oversteken van de Barend Ubbink vanaf het fietspad over de dijk nabij de Didamseweg is mogelijk nog gevaarlijker dan het oversteken elders op de Barend Ubbinkweg. Zoals op de foto's te zien is wordt het zicht op de Didamseweg sterk beperkt door beplanting aan de rand van de weg en omdat de weg lager ligt. Dit heeft tot gevolg dat overstekende wandelaars, fietsers en scootmobiel gebruikers de auto's pas kunnen zien als (deze enkele meters van de oversteekplaats verwijderd zijn. Aangezien het verkeer door niets belemmerd wordt en de oversteek niet echt duidelijk is voor het autoverkeer ligt de snelheid vaak erg hoog. Dit maakt deze oversteek, in onze ogen, tot een van de gevaarlijkste oversteekplaatsen in Doesburg.

De SGRD zou dan ook willen aandringen op het nemen van verkeersremmende maatregelen op dit punt. Het zicht op het oversteekpunt richting de dijk vanaf het fietspad langs de Barend Ubbinkweg zou ook verbeterd moeten worden. En natuurlijk zou een duidelijke oversteekplaats als een zebrapad een goede (aanvullende) veiligheidsmaatregel zijn. Zeker als deze, net zoals overigens bij

het zebrapad bij de Linie en het door de SGRD geadviseerde zebrapad bij de oversteek vanaf de Koppelweg, beter beveiligd worden.

Afvalbeleid in Doesburg

Sinds het in gebruik nemen van de ondergrondse afvalcontainers heeft de SGRD het afvalbeleid in Doesburg scherp gemonitord. Er was veel verzet tegen de ondergrondse afval containers van de Doesburgers maar ook veel angst bij onze achterban. Want waar konden zij hun afval kwijt? Konden zij wel bij de containers komen of waren deze te ver weg? Want loop bijvoorbeeld maar eens met een dertig liter afvalzak naar de container als je COPD hebt.

In gesprekken met het College is over allerlei problemen zoals de afstanden en de toegankelijkheid gesproken. Gevolg hiervan was dat er tot opluchting van de SGRD veel problemen werden opgelost. Zo kwamen er ondergrondse afvalcontainers bij, werd de toegang waar nodig verbeterd. Helaas zijn er later alleen weer containers weggehaald. Zoals achter een appartementencomplex op de Kraakselaan zodat de bewoners nu toch weer een behoorlijke afstand af moeten leggen. Toch een aandachtspuntje vinden wij van de SGRD.

Een probleem dat zich echter in de loop van de tijd voor ging doen was het illegaal dumpen van afval rond de containers bij vooral de milieustraatjes. Dat ligt regelmatig bezaaid met vuilniszakken met restafval, dozen en zakken oud papier en tot overmaat van ramp, heel veel kapot glas. Want door dat kapotte glas zijn er al vele lekke banden gehaald.

Mensen die goed ter been zijn kunnen te voet komen of hun fiets op veilige afstand zetten. Maar mensen met bijvoorbeeld een rollator, rolstoel, driewielers of scootmobiel hebben die luxe niet want hun hulpmiddel zijn hun benen. Zoals de SGRD begrijpt is de gemeente druk doende om dit aan te pakken, meer controle en milieustraatjes aanvegen bijvoorbeeld. Misschien zou met Circulus Berkel ook gesproken kunnen worden dat ook de papier en glascontainers tijdig geleegd worden. Zodat de mensen, met en zonder beperking, hun afval kwijt kunnen.

Want natuurlijk zit hier ook een stukje verantwoordelijkheid van de mensen zelf bij. Je gooit je rommel niet zomaar over straat. Maar dan moet er wel gezorgd worden dat wanneer je met je lege flessen en oud papier bij de milieustraat komt dat de containers open kunnen. Net zoals de containers voor het restafval natuurlijk.

Een andere frustratie bij de milieustraatjes is het dumpen van klein en groot huisraad. Van wasrekjes tot bankstellen. Dit zou naar de werf bij Den Helder gebracht moeten worden. Maar wat als je geen vervoersmogelijkheden hebt? Niemand in je netwerk die je te hulp kan schieten? Op laten halen door Circulus Berkel, wordt er gezegd, kan je zo een afspraak mee maken.

Onderzoek wijst echter uit dat dit niet zo eenvoudig is als wordt voorgespiegeld. Op de eerste plaats wordt er maar eens in het kwartaal uitgereden door Circulus Berkel. Kan je dus zomaar ruim twee maanden met je overvloedige huisraad in je maag zitten. Ook worden er alleen gebundelde pakketten meegenomen die niet groter zijn dan 1 kuub. Probeer daar maar eens een bank in te proppen. Dit kost (momenteel) ook nog eens €30,75 per keer, dus je kan maar zo een jaar met een aan stukken gezaagd bankstel zitten en dan een kleine €100,-- kwijt zijn om het op te laten halen.

Hier moeten dus echt andere oplossingen voor komen, vanuit Circulus Berkel of gemeente Doesburg. Ook zou er wat moeten gebeuren aan de kosten van afval zelf wegbrengen naar de werf, die zijn in vergelijking met andere gemeenten hoog. Enkele voorbeelden:

Apeldoorn, hier kan de eerste 400 kg gratis weg gebracht worden.
Arnhem, de eerste zes bezoeken aan de werf zijn gratis.

In Rheden kan men het grof vuil tot 1 kuub 1x per jaar gratis op laten halen. Meer en vaker kan op afspraak, de kosten hiervan liggen fors lager dan in Doesburg.

Tot 1 kuub	€ 15,45
1 tot 2 kuub	€ 35,54
2 tot 3 kuub	€ 47,38
3 tot 4 kuub	€ 59,23

Openbaar toegankelijk invaliden toilet in het centrum van Doesburg

Vanaf 2006, dus inmiddels al 17 jaar, streeft de SGRD erna om een openbaar toegankelijk invalidentoilet in het centrum van Doesburg te krijgen. Maar helaas is het niet verder gekomen dan een toilet op de parkeerplaats de Bleek. Prettig voor de toeristen die aankomen in Doesburg en parkeren op de Bleek, maar voor de mens met een beperking geen oplossing.

Want al eens geprobeerd om een kwartier in een rolstoel met hoge nood over de kinderkopjes te hobbelen? Gegarandeerd dat u te laat bij het toilet aankomt. Nee, er moet echt een faciliteit in het centrum komen. Maar het lukt blijkbaar maar niet om een plek te vinden. Daarom werd in februari 2022 de vraag bij de SGRD gelegd. "Zoeken jullie eens een mooie plek," verzocht het College. De SGRD had daar wel ideeën voor en dat resulteerde in november in een locatie onderzoek met twee uitgewerkte plannen, deze is als bijlage E bijgevoegd, en is in november 2022 aan het College uitgereikt.

Bij navraag in februari 2023 vertelde het College dat er maar liefst een dossier met tien plannen klaar lag en dat aan het einde van het jaar hier een beslissing over zou vallen. De SGRD wachtte weer af. Onze twee plannen zitten ook bij het dossier waarvan we van overtuigd zijn dat het goede mogelijkheden zijn. Maar wanneer een ander voorstel beter is, sluiten we ons er graag bij aan. Tenslotte gaat het om het grote doel, een openbaar toegankelijk invalidentoilet in het centrum van Doesburg. Het loopt inmiddels naar het einde van 2023, de spanning loopt op. Op welke plaats gaat in het Doesburgse centrum voorjaar van 2024 dan eindelijk de schep in de grond voor het toilet? (zie bijlage E)

Het Politiebureau

Al is het nog maar enkele dagen in de week open, maar gelukkig beschikt Doesburg nog over een eigen politiebureau. Gelegen aan de Halve Maanweg ook op een mooi centraal punt in Doesburg. Helaas was het politiebureau vanaf de voorliggende parkeerplaats alleen toegankelijk met een stenen trap, onbereikbaar dus voor mensen met een rollator of rolstoel.

Een oplossing zou kunnen zijn dat er een rolstoelhelling gerealiseerd zou worden onder de ramen links van de ingang. Deze zou de toegankelijkheid voor rolstoel- en rollator gebruikers aanzienlijk verbeteren. Dit hadden wij al aangegeven in ons Toegankelijkheidsrapport van 2018 en aangezien hier geen adequate oplossing kwam nog eens aangehaald in het rapport van 2022.

Tot onze vreugde kon de SGRD onlangs constateren dat ons idee om de toegankelijkheid te verbeteren is overgenomen en een hellingbaan onder de ramen is gerealiseerd. Wanneer u de bijgevoegde foto's van de oude en de nieuwe situatie met elkaar vergelijkt zal u net als de SGRD tot slotsom komen dat de Doesburger met een beperking nu ook het politiebureau kan bezoeken.

Als SGRD zijn wij bijzonder verheugd dat onze inzichten de juiste bleken en deze als zodanig zijn uitgevoerd.

Hellingbaan naar de Oude IJssel

De dijk langs de Oude IJssel is een unieke wandelroute in Doesburg. Maar helaas voor mensen die wat slechter te been zijn is de wandeling te lang. Daar moet wat aan gebeuren besloten Ben en Tanja Kruk van Doesburgerinitiatief. Er werd contact gelegd met de Stichting Gehandicapten Raad Doesburg e.o. die er direct oren naar had om hier iets moois te laten gebeuren. Ook de Wijkraad Ooi zei graag haar medewerking toe.

Dit had echter in de praktijk nog wel wat voeten in de aarde van die dijk, want de dijken zijn heilig in Nederland. Logisch want zonder die dijken zou Nederland voor zestig procent onder water staan. Zaak dus om met een goed plan te komen voor Waterschap Rijn en IJssel. Dat deed Doesburger initiatief, met het ontwerp van een hellingbaan met loopbrug om het natste stuk te overbruggen. Zo kunnen mensen met rollators, scootmobielen en of andere hulpmiddelen zonder problemen naar boven komen. En ook de valide Doesburgers kunnen nu zonder bang te hoeven zijn voor natte voeten of uit te glijden zorgeloos naar boven lopen. Om daar van het unieke uitzicht te genieten over de Oude IJssel met alle boten die daar varen.

De Stichting Gehandicapten Raad Doesburg e.o. dankt Doesburgerinitiatief, Waterschap Rijn en IJssel en gemeente Doesburg voor het mogelijk maken van deze unieke hellingbaan. De hellingbaan werd aan het einde van de Week voor de Toegankelijkheid feestelijk geopend met toespraken van onder andere Ben Kruk, Birgit van Veldhuizen, wethouder gemeente Doesburg en Antoinet Looman van Waterschap Rijn en IJssel.

Conclusie en aanbevelingen

Wat kunnen we nu als conclusie uit dit rapport trekken? Allereerst dat het VN Verdrag Handicap als leidraad moet dienen als het gaat om ontwikkelingen op alle gebieden. Dat er volgens het VN Verdrag art.4 bij alles ervaringsdeskundigen betrokken dienen te worden wat betrekking heeft op mensen met een beperking. Dit gebeurt nu nog te weinig. Dit had bijvoorbeeld kunnen voorkomen dat veel Doesburgers in het gerevitaliseerde centrum hinder ondervinden van de gootjes.

De SGRD zou natuurlijk graag zien dat de door haar aangedragen punten aangepast worden voor een veilig en toegankelijk Doesburg. Zodat het oversteken van de Barend Ubbinkweg veilig wordt bijvoorbeeld en toeristen met een beperking ook op een verantwoorde manier van de kade het centrum in kunnen gaan. Dat de bewoners van het appartementencomplex op de IJsselkade allemaal hun huis in en uit kunnen gaan en de hulpdiensten hen in geval van nood kunnen bereiken.

Gelukkig worden er wel dingen bereikt zoals het in dit rapport besproken rolstoelpad bij het politiebureau. Of de mede door medewerking van gemeente Doesburg tot stand gekomen hellingbaan naar de Oude IJsseldijk. Dat zijn mooie zaken maar het gaat te langzaam. En er moet nog zoveel gebeuren, zoveel problemen moeten opgelost worden. Zoals bij het afvalbeleid en wat te denken van de zich voortslepende zoektocht om het openbare toegankelijk toilet een plaats in het centrum te geven.

De conclusie van de SGRD is dan ook dat er met het VN Verdrag Handicap in de hand moet worden gekeken naar alle ontwikkelingen in Doesburg. Maar ook dat de expertise van ervaringsdeskundigen in wordt geroepen om problemen voor te zijn.

Over niet te lange tijd wordt er weer een rapportage opgemaakt voor de VN-commissie Handicap. We hopen oprecht dat we kunnen melden dat Doesburg in onze ogen een positieve ontwikkeling doormaakt.

Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol

UNITED NATIONS

CONVENTION ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

Preamble

The States Parties to the present Convention,

(a) *Recalling* the principles proclaimed in the Charter of the United Nations which recognize the inherent dignity and worth and the equal and inalienable rights of all members of the human family as the foundation of freedom, justice and peace in the world,

(b) *Recognizing* that the United Nations, in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenants on Human Rights, has proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind,

(c) *Reaffirming* the universality, indivisibility, interdependence and interrelatedness of all human rights and fundamental freedoms and the need for persons with disabilities to be guaranteed their full enjoyment without discrimination,

(d) *Recalling* the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the Convention on the Rights of the Child, and the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families,

(e) *Recognizing* that disability is an evolving concept and that disability results from the interaction between persons with impairments and attitudinal and environmental barriers that hinders their full and effective participation in society on an equal basis with others,

(f) *Recognizing* the importance of the principles and policy guidelines contained in the World Programme of Action concerning Disabled Persons and in the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in influencing the promotion, formulation and evaluation of the policies, plans, programmes and actions at the national, regional and international levels to further equalize opportunities for persons with disabilities,

(g) *Emphasizing* the importance of mainstreaming disability issues as an integral part of relevant strategies of sustainable development,

(h) *Recognizing also* that discrimination against any person on the basis of disability is a violation of the inherent dignity and worth of the human person,

(i) *Recognizing further* the diversity of persons with disabilities,

(j) *Recognizing* the need to promote and protect the human rights of all persons with disabilities, including those who require more intensive support,

(k) *Concerned* that, despite these various instruments and undertakings, persons with disabilities continue to face barriers in their participation as equal members of society and violations of their human rights in all parts of the world,

(l) *Recognizing* the importance of international cooperation for improving the living conditions of persons with disabilities in every country, particularly in developing countries,

(m) *Recognizing* the valued existing and potential contributions made by persons with disabilities to the overall well-being and diversity of their communities, and that the promotion of the full enjoyment by persons with disabilities of their human rights and fundamental freedoms and of full participation by persons with disabilities will result in their enhanced sense of belonging and in significant advances in the human, social and economic development of society and the eradication of poverty,

(n) *Recognizing* the importance for persons with disabilities of their individual autonomy and independence, including the freedom to make their own choices,

(o) *Considering* that persons with disabilities should have the opportunity to be actively involved in decision-making processes about policies and programmes, including those directly concerning them,

(p) *Concerned* about the difficult conditions faced by persons with disabilities who are subject to multiple or aggravated forms of discrimination on the basis of race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic, indigenous or social origin, property, birth, age or other status,

(q) *Recognizing* that women and girls with disabilities are often at greater risk, both within and outside the home, of violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation,

(r) *Recognizing* that children with disabilities should have full enjoyment of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis

with other children, and recalling obligations to that end undertaken by States Parties to the Convention on the Rights of the Child,

(s) *Emphasizing* the need to incorporate a gender perspective in all efforts to promote the full enjoyment of human rights and fundamental freedoms by persons with disabilities,

(t) *Highlighting* the fact that the majority of persons with disabilities live in conditions of poverty, and in this regard recognizing the critical need to address the negative impact of poverty on persons with disabilities,

(u) *Bearing in mind* that conditions of peace and security based on full respect for the purposes and principles contained in the Charter of the United Nations and observance of applicable human rights instruments are indispensable for the full protection of persons with disabilities, in particular during armed conflicts and foreign occupation,

(v) *Recognizing* the importance of accessibility to the physical, social, economic and cultural environment, to health and education and to information and communication, in enabling persons with disabilities to fully enjoy all human rights and fundamental freedoms,

(w) *Realizing* that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he or she belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and observance of the rights recognized in the International Bill of Human Rights,

(x) *Convinced* that the family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State, and that persons with disabilities and their family members should receive the necessary protection and assistance to enable families to contribute towards the full and equal enjoyment of the rights of persons with disabilities,

(y) *Convinced* that a comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities will make a significant contribution to redressing the profound social disadvantage of persons with disabilities and promote their participation in the civil, political, economic, social and cultural spheres with equal opportunities, in both developing and developed countries,

Have agreed as follows:

Article 1

Purpose

The purpose of the present Convention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment of all human rights and fundamental freedoms by all persons with disabilities, and to promote respect for their inherent dignity.

Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others.

Article 2

Definitions

For the purposes of the present Convention:

“Communication” includes languages, display of text, Braille, tactile communication, large print, accessible multimedia as well as written, audio, plain-language, human-reader and augmentative and alternative modes, means and formats of communication, including accessible information and communication technology;

“Language” includes spoken and signed languages and other forms of non spoken languages;

“Discrimination on the basis of disability” means any distinction, exclusion or restriction on the basis of disability which has the purpose or effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis with others, of all human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field. It includes all forms of discrimination, including denial of reasonable accommodation;

“Reasonable accommodation” means necessary and appropriate modification and adjustments not imposing a disproportionate or undue burden, where needed in a particular case, to ensure to persons with disabilities the enjoyment or exercise on an equal basis with others of all human rights and fundamental freedoms;

“Universal design” means the design of products, environments, programmes and services to be usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. “Universal design” shall not exclude assistive devices for particular groups of persons with disabilities where this is needed.

Article 3

General principles

The principles of the present Convention shall be:

- (a) Respect for inherent dignity, individual autonomy including the freedom to make one's own choices, and independence of persons;
- (b) Non-discrimination;
- (c) Full and effective participation and inclusion in society;
- (d) Respect for difference and acceptance of persons with disabilities as part of human diversity and humanity;
- (e) Equality of opportunity;
- (f) Accessibility;
- (g) Equality between men and women;
- (h) Respect for the evolving capacities of children with disabilities and respect for the right of children with disabilities to preserve their identities.

Article 4

General obligations

1. States Parties undertake to ensure and promote the full realization of all human rights and fundamental freedoms for all persons with disabilities without discrimination of any kind on the basis of disability. To this end, States Parties undertake:

- (a) To adopt all appropriate legislative, administrative and other measures for the implementation of the rights recognized in the present Convention;
- (b) To take all appropriate measures, including legislation, to modify or abolish existing laws, regulations, customs and practices that constitute discrimination against persons with disabilities;
- (c) To take into account the protection and promotion of the human rights of persons with disabilities in all policies and programmes;

(d) To refrain from engaging in any act or practice that is inconsistent with the present Convention and to ensure that public authorities and institutions act in conformity with the present Convention;

(e) To take all appropriate measures to eliminate discrimination on the basis of disability by any person, organization or private enterprise;

(f) To undertake or promote research and development of universally designed goods, services, equipment and facilities, as defined in article 2 of the present Convention, which should require the minimum possible adaptation and the least cost to meet the specific needs of a person with disabilities, to promote their availability and use, and to promote universal design in the development of standards and guidelines;

(g) To undertake or promote research and development of, and to promote the availability and use of new technologies, including information and communications technologies, mobility aids, devices and assistive technologies, suitable for persons with disabilities, giving priority to technologies at an affordable cost;

(h) To provide accessible information to persons with disabilities about mobility aids, devices and assistive technologies, including new technologies, as well as other forms of assistance, support services and facilities;

(i) To promote the training of professionals and staff working with persons with disabilities in the rights recognized in the present Convention so as to better provide the assistance and services guaranteed by those rights.

2. With regard to economic, social and cultural rights, each State Party undertakes to take measures to the maximum of its available resources and, where needed, within the framework of international cooperation, with a view to achieving progressively the full realization of these rights, without prejudice to those obligations contained in the present Convention that are immediately applicable according to international law.

3. In the development and implementation of legislation and policies to implement the present Convention, and in other decision-making processes concerning issues relating to persons with disabilities, States Parties shall closely consult with and actively involve persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations.

4. Nothing in the present Convention shall affect any provisions which are more conducive to the realization of the rights of persons with disabilities and which may be contained in the law of a State Party or international law in force for that State. There shall be no restriction upon or derogation from any of the

human rights and fundamental freedoms recognized or existing in any State Party to the present Convention pursuant to law, conventions, regulation or custom on the pretext that the present Convention does not recognize such rights or freedoms or that it recognizes them to a lesser extent.

5. The provisions of the present Convention shall extend to all parts of federal States without any limitations or exceptions.

Article 5

Equality and non-discrimination

1. States Parties recognize that all persons are equal before and under the law and are entitled without any discrimination to the equal protection and equal benefit of the law.

2. States Parties shall prohibit all discrimination on the basis of disability and guarantee to persons with disabilities equal and effective legal protection against discrimination on all grounds.

3. In order to promote equality and eliminate discrimination, States Parties shall take all appropriate steps to ensure that reasonable accommodation is provided.

4. Specific measures which are necessary to accelerate or achieve de facto equality of persons with disabilities shall not be considered discrimination under the terms of the present Convention.

Article 6

Women with disabilities

1. States Parties recognize that women and girls with disabilities are subject to multiple discrimination, and in this regard shall take measures to ensure the full and equal enjoyment by them of all human rights and fundamental freedoms.

2. States Parties shall take all appropriate measures to ensure the full development, advancement and empowerment of women, for the purpose of guaranteeing them the exercise and enjoyment of the human rights and fundamental freedoms set out in the present Convention.

Article 7

Children with disabilities

1. States Parties shall take all necessary measures to ensure the full enjoyment by children with disabilities of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children.

2. In all actions concerning children with disabilities, the best interests of the child shall be a primary consideration.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have the right to express their views freely on all matters affecting them, their views being given due weight in accordance with their age and maturity, on an equal basis with other children, and to be provided with disability and age-appropriate assistance to realize that right.

Article 8

Awareness-raising

1. States Parties undertake to adopt immediate, effective and appropriate measures:

(a) To raise awareness throughout society, including at the family level, regarding persons with disabilities, and to foster respect for the rights and dignity of persons with disabilities;

(b) To combat stereotypes, prejudices and harmful practices relating to persons with disabilities, including those based on sex and age, in all areas of life;

(c) To promote awareness of the capabilities and contributions of persons with disabilities.

2. Measures to this end include:

(a) Initiating and maintaining effective public awareness campaigns designed:

(i) To nurture receptiveness to the rights of persons with disabilities;

(ii) To promote positive perceptions and greater social awareness towards persons with disabilities;

(iii) To promote recognition of the skills, merits and abilities of persons with disabilities, and of their contributions to the workplace and the labour market;

(b) Fostering at all levels of the education system, including in all children from an early age, an attitude of respect for the rights of persons with disabilities;

(c) Encouraging all organs of the media to portray persons with disabilities in a manner consistent with the purpose of the present Convention;

(d) Promoting awareness-training programmes regarding persons with disabilities and the rights of persons with disabilities.

Article 9

Accessibility

1. To enable persons with disabilities to live independently and participate fully in all aspects of life, States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, to the physical environment, to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems, and to other facilities and services open or provided to the public, both in urban and in rural areas. These measures, which shall include the identification and elimination of obstacles and barriers to accessibility, shall apply to, inter alia:

(a) Buildings, roads, transportation and other indoor and outdoor facilities, including schools, housing, medical facilities and workplaces;

(b) Information, communications and other services, including electronic services and emergency services.

2. States Parties shall also take appropriate measures:

(a) To develop, promulgate and monitor the implementation of minimum standards and guidelines for the accessibility of facilities and services open or provided to the public;

(b) To ensure that private entities that offer facilities and services which are open or provided to the public take into account all aspects of accessibility for persons with disabilities;

(c) To provide training for stakeholders on accessibility issues facing persons with disabilities;

(d) To provide in buildings and other facilities open to the public signage in Braille and in easy to read and understand forms;

(e) To provide forms of live assistance and intermediaries, including guides, readers and professional sign language interpreters, to facilitate accessibility to buildings and other facilities open to the public;

(f) To promote other appropriate forms of assistance and support to persons with disabilities to ensure their access to information;

(g) To promote access for persons with disabilities to new information and communications technologies and systems, including the Internet;

(h) To promote the design, development, production and distribution of accessible information and communications technologies and systems at an early stage, so that these technologies and systems become accessible at minimum cost.

Article 10

Right to life

States Parties reaffirm that every human being has the inherent right to life and shall take all necessary measures to ensure its effective enjoyment by persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 11

Situations of risk and humanitarian emergencies

States Parties shall take, in accordance with their obligations under international law, including international humanitarian law and international human rights law, all necessary measures to ensure the protection and safety of persons with disabilities in situations of risk, including situations of armed conflict, humanitarian emergencies and the occurrence of natural disasters.

Article 12

Equal recognition before the law

1. States Parties reaffirm that persons with disabilities have the right to recognition everywhere as persons before the law.
2. States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life.
3. States Parties shall take appropriate measures to provide access by persons with disabilities to the support they may require in exercising their legal capacity.
4. States Parties shall ensure that all measures that relate to the exercise of legal capacity provide for appropriate and effective safeguards to prevent abuse in accordance with international human rights law. Such safeguards shall ensure that measures relating to the exercise of legal capacity respect the rights, will and preferences of the person, are free of conflict of interest and undue influence, are proportional and tailored to the person's circumstances, apply for the shortest time possible and are subject to regular review by a competent, independent and impartial authority or judicial body. The

safeguards shall be proportional to the degree to which such measures affect the person's rights and interests.

5. Subject to the provisions of this article, States Parties shall take all appropriate and effective measures to ensure the equal right of persons with disabilities to own or inherit property, to control their own financial affairs and to have equal access to bank loans, mortgages and other forms of financial credit, and shall ensure that persons with disabilities are not arbitrarily deprived of their property.

Article 13

Access to justice

1. States Parties shall ensure effective access to justice for persons with disabilities on an equal basis with others, including through the provision of procedural and age-appropriate accommodations, in order to facilitate their effective role as direct and indirect participants, including as witnesses, in all legal proceedings, including at investigative and other preliminary stages.

2. In order to help to ensure effective access to justice for persons with disabilities, States Parties shall promote appropriate training for those working in the field of administration of justice, including police and prison staff.

Article 14

Liberty and security of person

1. States Parties shall ensure that persons with disabilities, on an equal basis with others:

(a) Enjoy the right to liberty and security of person;

(b) Are not deprived of their liberty unlawfully or arbitrarily, and that any deprivation of liberty is in conformity with the law, and that the existence of a disability shall in no case justify a deprivation of liberty.

2. States Parties shall ensure that if persons with disabilities are deprived of their liberty through any process, they are, on an equal basis with others, entitled to guarantees in accordance with international human rights law and shall be treated in compliance with the objectives and principles of the present Convention, including by provision of reasonable accommodation.

Article 15
**Freedom from torture or cruel, inhuman or degrading
treatment or punishment**

1. No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his or her free consent to medical or scientific experimentation.
2. States Parties shall take all effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent persons with disabilities, on an equal basis with others, from being subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 16
Freedom from exploitation, violence and abuse

1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social, educational and other measures to protect persons with disabilities, both within and outside the home, from all forms of exploitation, violence and abuse, including their gender-based aspects.
2. States Parties shall also take all appropriate measures to prevent all forms of exploitation, violence and abuse by ensuring, inter alia, appropriate forms of gender- and age-sensitive assistance and support for persons with disabilities and their families and caregivers, including through the provision of information and education on how to avoid, recognize and report instances of exploitation, violence and abuse. States Parties shall ensure that protection services are age-, gender- and disability-sensitive.
3. In order to prevent the occurrence of all forms of exploitation, violence and abuse, States Parties shall ensure that all facilities and programmes designed to serve persons with disabilities are effectively monitored by independent authorities.
4. States Parties shall take all appropriate measures to promote the physical, cognitive and psychological recovery, rehabilitation and social reintegration of persons with disabilities who become victims of any form of exploitation, violence or abuse, including through the provision of protection services. Such recovery and reintegration shall take place in an environment that fosters the health, welfare, self-respect, dignity and autonomy of the person and takes into account gender- and age-specific needs.
5. States Parties shall put in place effective legislation and policies, including women- and child-focused legislation and policies, to ensure that instances of exploitation, violence and abuse against persons with disabilities are identified, investigated and, where appropriate, prosecuted.

Article 17
Protecting the integrity of the person

Every person with disabilities has a right to respect for his or her physical and mental integrity on an equal basis with others.

Article 18
Liberty of movement and nationality

1. States Parties shall recognize the rights of persons with disabilities to liberty of movement, to freedom to choose their residence and to a nationality, on an equal basis with others, including by ensuring that persons with disabilities:

(a) Have the right to acquire and change a nationality and are not deprived of their nationality arbitrarily or on the basis of disability;

(b) Are not deprived, on the basis of disability, of their ability to obtain, possess and utilize documentation of their nationality or other documentation of identification, or to utilize relevant processes such as immigration proceedings, that may be needed to facilitate exercise of the right to liberty of movement;

(c) Are free to leave any country, including their own;

(d) Are not deprived, arbitrarily or on the basis of disability, of the right to enter their own country.

2. Children with disabilities shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality and, as far as possible, the right to know and be cared for by their parents.

Article 19
Living independently and being included in the community

States Parties to the present Convention recognize the equal right of all persons with disabilities to live in the community, with choices equal to others, and shall take effective and appropriate measures to facilitate full enjoyment by persons with disabilities of this right and their full inclusion and participation in the community, including by ensuring that:

(a) Persons with disabilities have the opportunity to choose their place of residence and where and with whom they live on an equal basis with others and are not obliged to live in a particular living arrangement;

(b) Persons with disabilities have access to a range of in-home, residential and other community support services, including personal assistance necessary to support living and inclusion in the community, and to prevent isolation or segregation from the community;

(c) Community services and facilities for the general population are available on an equal basis to persons with disabilities and are responsive to their needs.

Article 20

Personal mobility

States Parties shall take effective measures to ensure personal mobility with the greatest possible independence for persons with disabilities, including by:

(a) Facilitating the personal mobility of persons with disabilities in the manner and at the time of their choice, and at affordable cost;

(b) Facilitating access by persons with disabilities to quality mobility aids, devices, assistive technologies and forms of live assistance and intermediaries, including by making them available at affordable cost;

(c) Providing training in mobility skills to persons with disabilities and to specialist staff working with persons with disabilities;

(d) Encouraging entities that produce mobility aids, devices and assistive technologies to take into account all aspects of mobility for persons with disabilities.

Article 21

Freedom of expression and opinion, and access to information

States Parties shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities can exercise the right to freedom of expression and opinion, including the freedom to seek, receive and impart information and ideas on an equal basis with others and through all forms of communication of their choice, as defined in article 2 of the present Convention, including by:

(a) Providing information intended for the general public to persons with disabilities in accessible formats and technologies appropriate to different kinds of disabilities in a timely manner and without additional cost;

(b) Accepting and facilitating the use of sign languages, Braille, augmentative and alternative communication, and all other accessible means,

modes and formats of communication of their choice by persons with disabilities in official interactions;

(c) Urging private entities that provide services to the general public, including through the Internet, to provide information and services in accessible and usable formats for persons with disabilities;

(d) Encouraging the mass media, including providers of information through the Internet, to make their services accessible to persons with disabilities;

(e) Recognizing and promoting the use of sign languages.

Article 22

Respect for privacy

1. No person with disabilities, regardless of place of residence or living arrangements, shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, home or correspondence or other types of communication or to unlawful attacks on his or her honour and reputation. Persons with disabilities have the right to the protection of the law against such interference or attacks.

2. States Parties shall protect the privacy of personal, health and rehabilitation information of persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 23

Respect for home and the family

1. States Parties shall take effective and appropriate measures to eliminate discrimination against persons with disabilities in all matters relating to marriage, family, parenthood and relationships, on an equal basis with others, so as to ensure that:

(a) The right of all persons with disabilities who are of marriageable age to marry and to found a family on the basis of free and full consent of the intending spouses is recognized;

(b) The rights of persons with disabilities to decide freely and responsibly on the number and spacing of their children and to have access to age-appropriate information, reproductive and family planning education are recognized, and the means necessary to enable them to exercise these rights are provided;

(c) Persons with disabilities, including children, retain their fertility on an equal basis with others.

2. States Parties shall ensure the rights and responsibilities of persons with disabilities, with regard to guardianship, wardship, trusteeship, adoption of children or similar institutions, where these concepts exist in national legislation; in all cases the best interests of the child shall be paramount. States Parties shall render appropriate assistance to persons with disabilities in the performance of their child-rearing responsibilities.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have equal rights with respect to family life. With a view to realizing these rights, and to prevent concealment, abandonment, neglect and segregation of children with disabilities, States Parties shall undertake to provide early and comprehensive information, services and support to children with disabilities and their families.

4. States Parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests of the child. In no case shall a child be separated from parents on the basis of a disability of either the child or one or both of the parents.

5. States Parties shall, where the immediate family is unable to care for a child with disabilities, undertake every effort to provide alternative care within the wider family, and failing that, within the community in a family setting.

Article 24

Education

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to education. With a view to realizing this right without discrimination and on the basis of equal opportunity, States Parties shall ensure an inclusive education system at all levels and lifelong learning directed to:

(a) The full development of human potential and sense of dignity and self-worth, and the strengthening of respect for human rights, fundamental freedoms and human diversity;

(b) The development by persons with disabilities of their personality, talents and creativity, as well as their mental and physical abilities, to their fullest potential;

(c) Enabling persons with disabilities to participate effectively in a free society.

2. In realizing this right, States Parties shall ensure that:

(a) Persons with disabilities are not excluded from the general education system on the basis of disability, and that children with disabilities are not excluded from free and compulsory primary education, or from secondary education, on the basis of disability;

(b) Persons with disabilities can access an inclusive, quality and free primary education and secondary education on an equal basis with others in the communities in which they live;

(c) Reasonable accommodation of the individual's requirements is provided;

(d) Persons with disabilities receive the support required, within the general education system, to facilitate their effective education;

(e) Effective individualized support measures are provided in environments that maximize academic and social development, consistent with the goal of full inclusion.

3. States Parties shall enable persons with disabilities to learn life and social development skills to facilitate their full and equal participation in education and as members of the community. To this end, States Parties shall take appropriate measures, including:

(a) Facilitating the learning of Braille, alternative script, augmentative and alternative modes, means and formats of communication and orientation and mobility skills, and facilitating peer support and mentoring;

(b) Facilitating the learning of sign language and the promotion of the linguistic identity of the deaf community;

(c) Ensuring that the education of persons, and in particular children, who are blind, deaf or deafblind, is delivered in the most appropriate languages and modes and means of communication for the individual, and in environments which maximize academic and social development.

4. In order to help ensure the realization of this right, States Parties shall take appropriate measures to employ teachers, including teachers with disabilities, who are qualified in sign language and/or Braille, and to train professionals and staff who work at all levels of education. Such training shall incorporate disability awareness and the use of appropriate augmentative and alternative modes, means and formats of communication, educational techniques and materials to support persons with disabilities.

5. States Parties shall ensure that persons with disabilities are able to access general tertiary education, vocational training, adult education and lifelong learning without discrimination and on an equal basis with others. To this end, States Parties shall ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities.

Article 25

Health

States Parties recognize that persons with disabilities have the right to the enjoyment of the highest attainable standard of health without discrimination on the basis of disability. States Parties shall take all appropriate measures to ensure access for persons with disabilities to health services that are gender-sensitive, including health-related rehabilitation. In particular, States Parties shall:

(a) Provide persons with disabilities with the same range, quality and standard of free or affordable health care and programmes as provided to other persons, including in the area of sexual and reproductive health and population-based public health programmes;

(b) Provide those health services needed by persons with disabilities specifically because of their disabilities, including early identification and intervention as appropriate, and services designed to minimize and prevent further disabilities, including among children and older persons;

(c) Provide these health services as close as possible to people's own communities, including in rural areas;

(d) Require health professionals to provide care of the same quality to persons with disabilities as to others, including on the basis of free and informed consent by, inter alia, raising awareness of the human rights, dignity, autonomy and needs of persons with disabilities through training and the promulgation of ethical standards for public and private health care;

(e) Prohibit discrimination against persons with disabilities in the provision of health insurance, and life insurance where such insurance is permitted by national law, which shall be provided in a fair and reasonable manner;

(f) Prevent discriminatory denial of health care or health services or food and fluids on the basis of disability.

Article 26
Habilitation and rehabilitation

1. States Parties shall take effective and appropriate measures, including through peer support, to enable persons with disabilities to attain and maintain maximum independence, full physical, mental, social and vocational ability, and full inclusion and participation in all aspects of life. To that end, States Parties shall organize, strengthen and extend comprehensive habilitation and rehabilitation services and programmes, particularly in the areas of health, employment, education and social services, in such a way that these services and programmes:

(a) Begin at the earliest possible stage, and are based on the multidisciplinary assessment of individual needs and strengths;

(b) Support participation and inclusion in the community and all aspects of society, are voluntary, and are available to persons with disabilities as close as possible to their own communities, including in rural areas.

2. States Parties shall promote the development of initial and continuing training for professionals and staff working in habilitation and rehabilitation services.

3. States Parties shall promote the availability, knowledge and use of assistive devices and technologies, designed for persons with disabilities, as they relate to habilitation and rehabilitation.

Article 27
Work and employment

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to work, on an equal basis with others; this includes the right to the opportunity to gain a living by work freely chosen or accepted in a labour market and work environment that is open, inclusive and accessible to persons with disabilities. States Parties shall safeguard and promote the realization of the right to work, including for those who acquire a disability during the course of employment, by taking appropriate steps, including through legislation, to, inter alia:

(a) Prohibit discrimination on the basis of disability with regard to all matters concerning all forms of employment, including conditions of recruitment, hiring and employment, continuance of employment, career advancement and safe and healthy working conditions;

(b) Protect the rights of persons with disabilities, on an equal basis with others, to just and favourable conditions of work, including equal opportunities and equal remuneration for work of equal value, safe and healthy

working conditions, including protection from harassment, and the redress of grievances;

(c) Ensure that persons with disabilities are able to exercise their labour and trade union rights on an equal basis with others;

(d) Enable persons with disabilities to have effective access to general technical and vocational guidance programmes, placement services and vocational and continuing training;

(e) Promote employment opportunities and career advancement for persons with disabilities in the labour market, as well as assistance in finding, obtaining, maintaining and returning to employment;

(f) Promote opportunities for self-employment, entrepreneurship, the development of cooperatives and starting one's own business;

(g) Employ persons with disabilities in the public sector;

(h) Promote the employment of persons with disabilities in the private sector through appropriate policies and measures, which may include affirmative action programmes, incentives and other measures;

(i) Ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities in the workplace;

(j) Promote the acquisition by persons with disabilities of work experience in the open labour market;

(k) Promote vocational and professional rehabilitation, job retention and return-to-work programmes for persons with disabilities.

2. States Parties shall ensure that persons with disabilities are not held in slavery or in servitude, and are protected, on an equal basis with others, from forced or compulsory labour.

Article 28

Adequate standard of living and social protection

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to an adequate standard of living for themselves and their families, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right without discrimination on the basis of disability.

2. States Parties recognize the right of persons with disabilities to social protection and to the enjoyment of that right without discrimination on the basis of disability, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right, including measures:

(a) To ensure equal access by persons with disabilities to clean water services, and to ensure access to appropriate and affordable services, devices and other assistance for disability-related needs;

(b) To ensure access by persons with disabilities, in particular women and girls with disabilities and older persons with disabilities, to social protection programmes and poverty reduction programmes;

(c) To ensure access by persons with disabilities and their families living in situations of poverty to assistance from the State with disability-related expenses, including adequate training, counselling, financial assistance and respite care;

(d) To ensure access by persons with disabilities to public housing programmes;

(e) To ensure equal access by persons with disabilities to retirement benefits and programmes.

Article 29

Participation in political and public life

States Parties shall guarantee to persons with disabilities political rights and the opportunity to enjoy them on an equal basis with others, and shall undertake:

(a) To ensure that persons with disabilities can effectively and fully participate in political and public life on an equal basis with others, directly or through freely chosen representatives, including the right and opportunity for persons with disabilities to vote and be elected, inter alia, by:

(i) Ensuring that voting procedures, facilities and materials are appropriate, accessible and easy to understand and use;

(ii) Protecting the right of persons with disabilities to vote by secret ballot in elections and public referendums without intimidation, and to stand for elections, to effectively hold office and perform all public functions at all levels of government, facilitating the use of assistive and new technologies where appropriate;

(iii) Guaranteeing the free expression of the will of persons with disabilities as electors and to this end, where necessary, at their request, allowing assistance in voting by a person of their own choice;

(b) To promote actively an environment in which persons with disabilities can effectively and fully participate in the conduct of public affairs, without discrimination and on an equal basis with others, and encourage their participation in public affairs, including:

(i) Participation in non-governmental organizations and associations concerned with the public and political life of the country, and in the activities and administration of political parties;

(ii) Forming and joining organizations of persons with disabilities to represent persons with disabilities at international, national, regional and local levels.

Article 30
Participation in cultural life, recreation,
leisure and sport

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to take part on an equal basis with others in cultural life, and shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities:

(a) Enjoy access to cultural materials in accessible formats;

(b) Enjoy access to television programmes, films, theatre and other cultural activities, in accessible formats;

(c) Enjoy access to places for cultural performances or services, such as theatres, museums, cinemas, libraries and tourism services, and, as far as possible, enjoy access to monuments and sites of national cultural importance.

2. States Parties shall take appropriate measures to enable persons with disabilities to have the opportunity to develop and utilize their creative, artistic and intellectual potential, not only for their own benefit, but also for the enrichment of society.

3. States Parties shall take all appropriate steps, in accordance with international law, to ensure that laws protecting intellectual property rights do not constitute an unreasonable or discriminatory barrier to access by persons with disabilities to cultural materials.

4. Persons with disabilities shall be entitled, on an equal basis with others, to recognition and support of their specific cultural and linguistic identity, including sign languages and deaf culture.

5. With a view to enabling persons with disabilities to participate on an equal basis with others in recreational, leisure and sporting activities, States Parties shall take appropriate measures:

(a) To encourage and promote the participation, to the fullest extent possible, of persons with disabilities in mainstream sporting activities at all levels;

(b) To ensure that persons with disabilities have an opportunity to organize, develop and participate in disability-specific sporting and recreational activities and, to this end, encourage the provision, on an equal basis with others, of appropriate instruction, training and resources;

(c) To ensure that persons with disabilities have access to sporting, recreational and tourism venues;

(d) To ensure that children with disabilities have equal access with other children to participation in play, recreation and leisure and sporting activities, including those activities in the school system;

(e) To ensure that persons with disabilities have access to services from those involved in the organization of recreational, tourism, leisure and sporting activities.

Article 31

Statistics and data collection

1. States Parties undertake to collect appropriate information, including statistical and research data, to enable them to formulate and implement policies to give effect to the present Convention. The process of collecting and maintaining this information shall:

(a) Comply with legally established safeguards, including legislation on data protection, to ensure confidentiality and respect for the privacy of persons with disabilities;

(b) Comply with internationally accepted norms to protect human rights and fundamental freedoms and ethical principles in the collection and use of statistics.

2. The information collected in accordance with this article shall be disaggregated, as appropriate, and used to help assess the implementation of

States Parties' obligations under the present Convention and to identify and address the barriers faced by persons with disabilities in exercising their rights.

3. States Parties shall assume responsibility for the dissemination of these statistics and ensure their accessibility to persons with disabilities and others.

Article 32

International cooperation

1. States Parties recognize the importance of international cooperation and its promotion, in support of national efforts for the realization of the purpose and objectives of the present Convention, and will undertake appropriate and effective measures in this regard, between and among States and, as appropriate, in partnership with relevant international and regional organizations and civil society, in particular organizations of persons with disabilities. Such measures could include, inter alia:

(a) Ensuring that international cooperation, including international development programmes, is inclusive of and accessible to persons with disabilities;

(b) Facilitating and supporting capacity-building, including through the exchange and sharing of information, experiences, training programmes and best practices;

(c) Facilitating cooperation in research and access to scientific and technical knowledge;

(d) Providing, as appropriate, technical and economic assistance, including by facilitating access to and sharing of accessible and assistive technologies, and through the transfer of technologies.

2. The provisions of this article are without prejudice to the obligations of each State Party to fulfil its obligations under the present Convention.

Article 33

National implementation and monitoring

1. States Parties, in accordance with their system of organization, shall designate one or more focal points within government for matters relating to the implementation of the present Convention, and shall give due consideration to the establishment or designation of a coordination mechanism within government to facilitate related action in different sectors and at different levels.

2. States Parties shall, in accordance with their legal and administrative systems, maintain, strengthen, designate or establish within the State Party, a framework, including one or more independent mechanisms, as appropriate, to promote, protect and monitor implementation of the present Convention. When designating or establishing such a mechanism, States Parties shall take into account the principles relating to the status and functioning of national institutions for protection and promotion of human rights.

3. Civil society, in particular persons with disabilities and their representative organizations, shall be involved and participate fully in the monitoring process.

Article 34 **Committee on the Rights of Persons with Disabilities**

1. There shall be established a Committee on the Rights of Persons with Disabilities (hereafter referred to as “the Committee”), which shall carry out the functions hereinafter provided.

2. The Committee shall consist, at the time of entry into force of the present Convention, of twelve experts. After an additional sixty ratifications or accessions to the Convention, the membership of the Committee shall increase by six members, attaining a maximum number of eighteen members.

3. The members of the Committee shall serve in their personal capacity and shall be of high moral standing and recognized competence and experience in the field covered by the present Convention. When nominating their candidates, States Parties are invited to give due consideration to the provision set out in article 4, paragraph 3, of the present Convention.

4. The members of the Committee shall be elected by States Parties, consideration being given to equitable geographical distribution, representation of the different forms of civilization and of the principal legal systems, balanced gender representation and participation of experts with disabilities.

5. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons nominated by the States Parties from among their nationals at meetings of the Conference of States Parties. At those meetings, for which two thirds of States Parties shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

6. The initial election shall be held no later than six months after the date of entry into force of the present Convention. At least four months before the date of each election, the Secretary-General of the United Nations shall

address a letter to the States Parties inviting them to submit the nominations within two months. The Secretary-General shall subsequently prepare a list in alphabetical order of all persons thus nominated, indicating the State Parties which have nominated them, and shall submit it to the States Parties to the present Convention.

7. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election once. However, the term of six of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these six members shall be chosen by lot by the chairperson of the meeting referred to in paragraph 5 of this article.

8. The election of the six additional members of the Committee shall be held on the occasion of regular elections, in accordance with the relevant provisions of this article.

9. If a member of the Committee dies or resigns or declares that for any other cause she or he can no longer perform her or his duties, the State Party which nominated the member shall appoint another expert possessing the qualifications and meeting the requirements set out in the relevant provisions of this article, to serve for the remainder of the term.

10. The Committee shall establish its own rules of procedure.

11. The Secretary-General of the United Nations shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Convention, and shall convene its initial meeting.

12. With the approval of the General Assembly of the United Nations, the members of the Committee established under the present Convention shall receive emoluments from United Nations resources on such terms and conditions as the Assembly may decide, having regard to the importance of the Committee's responsibilities.

13. The members of the Committee shall be entitled to the facilities, privileges and immunities of experts on mission for the United Nations as laid down in the relevant sections of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations.

Article 35

Reports by States Parties

1. Each State Party shall submit to the Committee, through the Secretary-General of the United Nations, a comprehensive report on measures taken to give effect to its obligations under the present Convention and on the progress

made in that regard, within two years after the entry into force of the present Convention for the State Party concerned.

2. Thereafter, States Parties shall submit subsequent reports at least every four years and further whenever the Committee so requests.

3. The Committee shall decide any guidelines applicable to the content of the reports.

4. A State Party which has submitted a comprehensive initial report to the Committee need not, in its subsequent reports, repeat information previously provided. When preparing reports to the Committee, States Parties are invited to consider doing so in an open and transparent process and to give due consideration to the provision set out in article 4, paragraph 3, of the present Convention.

5. Reports may indicate factors and difficulties affecting the degree of fulfilment of obligations under the present Convention.

Article 36

Consideration of reports

1. Each report shall be considered by the Committee, which shall make such suggestions and general recommendations on the report as it may consider appropriate and shall forward these to the State Party concerned. The State Party may respond with any information it chooses to the Committee. The Committee may request further information from States Parties relevant to the implementation of the present Convention.

2. If a State Party is significantly overdue in the submission of a report, the Committee may notify the State Party concerned of the need to examine the implementation of the present Convention in that State Party, on the basis of reliable information available to the Committee, if the relevant report is not submitted within three months following the notification. The Committee shall invite the State Party concerned to participate in such examination. Should the State Party respond by submitting the relevant report, the provisions of paragraph 1 of this article will apply.

3. The Secretary-General of the United Nations shall make available the reports to all States Parties.

4. States Parties shall make their reports widely available to the public in their own countries and facilitate access to the suggestions and general recommendations relating to these reports.

5. The Committee shall transmit, as it may consider appropriate, to the specialized agencies, funds and programmes of the United Nations, and other competent bodies, reports from States Parties in order to address a request or indication of a need for technical advice or assistance contained therein, along with the Committee's observations and recommendations, if any, on these requests or indications.

Article 37

Cooperation between States Parties and the Committee

1. Each State Party shall cooperate with the Committee and assist its members in the fulfilment of their mandate.

2. In its relationship with States Parties, the Committee shall give due consideration to ways and means of enhancing national capacities for the implementation of the present Convention, including through international cooperation.

Article 38

Relationship of the Committee with other bodies

In order to foster the effective implementation of the present Convention and to encourage international cooperation in the field covered by the present Convention:

(a) The specialized agencies and other United Nations organs shall be entitled to be represented at the consideration of the implementation of such provisions of the present Convention as fall within the scope of their mandate. The Committee may invite the specialized agencies and other competent bodies as it may consider appropriate to provide expert advice on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their respective mandates. The Committee may invite specialized agencies and other United Nations organs to submit reports on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their activities;

(b) The Committee, as it discharges its mandate, shall consult, as appropriate, other relevant bodies instituted by international human rights treaties, with a view to ensuring the consistency of their respective reporting guidelines, suggestions and general recommendations, and avoiding duplication and overlap in the performance of their functions.

Article 39

Report of the Committee

The Committee shall report every two years to the General Assembly and to the Economic and Social Council on its activities, and may make

suggestions and general recommendations based on the examination of reports and information received from the States Parties. Such suggestions and general recommendations shall be included in the report of the Committee together with comments, if any, from States Parties.

Article 40

Conference of States Parties

1. The States Parties shall meet regularly in a Conference of States Parties in order to consider any matter with regard to the implementation of the present Convention.

2. No later than six months after the entry into force of the present Convention, the Conference of States Parties shall be convened by the Secretary-General of the United Nations. The subsequent meetings shall be convened by the Secretary-General biennially or upon the decision of the Conference of States Parties.

Article 41

Depositary

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Convention.

Article 42

Signature

The present Convention shall be open for signature by all States and by regional integration organizations at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 43

Consent to be bound

The present Convention shall be subject to ratification by signatory States and to formal confirmation by signatory regional integration organizations. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has not signed the Convention.

Article 44

Regional integration organizations

1. “Regional integration organization” shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by the present Convention. Such organizations shall declare, in their instruments of formal

confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by the present Convention. Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to “States Parties” in the present Convention shall apply to such organizations within the limits of their competence.

3. For the purposes of article 45, paragraph 1, and article 47, paragraphs 2 and 3, of the present Convention, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the Conference of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to the present Convention. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 45

Entry into force

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the twentieth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the present Convention after the deposit of the twentieth such instrument, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 46

Reservations

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Convention shall not be permitted.

2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 47

Amendments

1. Any State Party may propose an amendment to the present Convention and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of

the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secretary-General to the General Assembly of the United Nations for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

3. If so decided by the Conference of States Parties by consensus, an amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article which relates exclusively to articles 34, 38, 39 and 40 shall enter into force for all States Parties on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment.

Article 48 **Denunciation**

A State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 49 **Accessible format**

The text of the present Convention shall be made available in accessible formats.

Article 50 **Authentic texts**

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Convention shall be equally authentic.

IN WITNESS THEREOF the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Convention.

OPTIONAL PROTOCOL TO THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

The States Parties to the present Protocol have agreed as follows:

Article 1

1. A State Party to the present Protocol ("State Party") recognizes the competence of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities ("the Committee") to receive and consider communications from or on behalf of individuals or groups of individuals subject to its jurisdiction who claim to be victims of a violation by that State Party of the provisions of the Convention.
2. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party to the Convention that is not a party to the present Protocol.

Article 2

The Committee shall consider a communication inadmissible when:

- (a) The communication is anonymous;
- (b) The communication constitutes an abuse of the right of submission of such communications or is incompatible with the provisions of the Convention;
- (c) The same matter has already been examined by the Committee or has been or is being examined under another procedure of international investigation or settlement;
- (d) All available domestic remedies have not been exhausted. This shall not be the rule where the application of the remedies is unreasonably prolonged or unlikely to bring effective relief;
- (e) It is manifestly ill-founded or not sufficiently substantiated; or when
- (f) The facts that are the subject of the communication occurred prior to the entry into force of the present Protocol for the State Party concerned unless those facts continued after that date.

Article 3

Subject to the provisions of article 2 of the present Protocol, the Committee shall bring any communications submitted to it confidentially to the attention of the State Party. Within six months, the receiving State shall submit to the Committee written explanations or statements clarifying the matter and the remedy, if any, that may have been taken by that State.

Article 4

1. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee may transmit to the State Party concerned for its urgent consideration a request that the State Party take such interim measures as may be necessary to avoid possible irreparable damage to the victim or victims of the alleged violation.
2. Where the Committee exercises its discretion under paragraph 1 of this article, this does not imply a determination on admissibility or on the merits of the communication.

Article 5

The Committee shall hold closed meetings when examining communications under the present Protocol. After examining a communication, the Committee shall forward its suggestions and recommendations, if any, to the State Party concerned and to the petitioner.

Article 6

1. If the Committee receives reliable information indicating grave or systematic violations by a State Party of rights set forth in the Convention, the Committee shall invite that State Party to cooperate in the examination of the information and to this end submit observations with regard to the information concerned.
2. Taking into account any observations that may have been submitted by the State Party concerned as well as any other reliable information available to it, the Committee may designate one or more of its members to conduct an inquiry and to report urgently to the Committee. Where warranted and with the consent of the State Party, the inquiry may include a visit to its territory.
3. After examining the findings of such an inquiry, the Committee shall transmit these findings to the State Party concerned together with any comments and recommendations.
4. The State Party concerned shall, within six months of receiving the findings, comments and recommendations transmitted by the Committee, submit its observations to the Committee.
5. Such an inquiry shall be conducted confidentially and the cooperation of the State Party shall be sought at all stages of the proceedings.

Article 7

1. The Committee may invite the State Party concerned to include in its report under article 35 of the Convention details of any measures taken in response to an inquiry conducted under article 6 of the present Protocol.
2. The Committee may, if necessary, after the end of the period of six months referred to in article 6, paragraph 4, invite the State Party concerned to inform it of the measures taken in response to such an inquiry.

Article 8

Each State Party may, at the time of signature or ratification of the present Protocol or accession thereto, declare that it does not recognize the competence of the Committee provided for in articles 6 and 7.

Article 9

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Protocol.

Article 10

The present Protocol shall be open for signature by signatory States and regional integration organizations of the Convention at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 11

The present Protocol shall be subject to ratification by signatory States of the present Protocol which have ratified or acceded to the Convention. It shall be subject to formal confirmation by signatory regional integration organizations of the present Protocol which have formally confirmed or acceded to the Convention. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has ratified, formally confirmed or acceded to the Convention and which has not signed the Protocol.

Article 12

1. “Regional integration organization” shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by the Convention and the present Protocol. Such organizations shall declare, in their instruments of formal confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by the Convention and the present Protocol.

Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to “States Parties” in the present Protocol shall apply to such organizations within the limits of their competence.

3. For the purposes of article 13, paragraph 1, and article 15, paragraph 2, of the present Protocol, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the meeting of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to the present Protocol. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 13

1. Subject to the entry into force of the Convention, the present Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the present Protocol after the deposit of the tenth such instrument, the Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 14

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Protocol shall not be permitted.

2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 15

1. Any State Party may propose an amendment to the present Protocol and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a meeting of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a meeting, the Secretary-General shall convene the meeting under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be

submitted by the Secretary-General to the General Assembly of the United Nations for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

Article 16

A State Party may denounce the present Protocol by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 17

The text of the present Protocol shall be made available in accessible formats.

Article 18

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Protocol shall be equally authentic.

IN WITNESS THEREOF the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Protocol.

**VN-Verdrag
inzake de rechten
van personen
met een handicap**

**Nederlandse
vertaling**

September 2007

Preamble

De Staten die Partij zijn bij dit Verdrag,

- a. Indachtig de beginselen vastgelegd in het Handvest van de Verenigde Naties, waarin de inherente waardigheid en waarde en de gelijke en onvervreemdbare rechten van alle leden van de mensheid worden erkend als de grondvesten van vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld,
- b. Erkennend dat de Verenigde Naties in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de internationale mensenrechtenverdragen hebben verklaard en zijn overeengekomen dat eenieder aanspraak heeft op alle daarin genoemde rechten en vrijheden, zonder enig onderscheid van welke aard dan ook,
- c. Opnieuw het universele en ondeelbare karakter bevestigend van, alsmede de onderlinge afhankelijkheid en de nauwe samenhang tussen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden, en de noodzaak dat personen met een handicap gegarandeerd wordt dat zij deze ten volle en zonder discriminatie kunnen uitoefenen,
- d. In herinnering roepend het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie, het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing, het Verdrag inzake de rechten van het kind en het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden,
- e. Erkennend dat het begrip handicap aan verandering onderhevig is en voortvloeit uit de wisselwerking tussen personen met functiebeperkingen en sociale en fysieke drempels die hen belet ten volle, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving,
- f. Het belang erkennend van de beginselen en beleidsrichtlijnen, vervat in het Wereldactieplan met betrekking tot personen met een handicap en in de Standaardregels voor het bevorderen van gelijke kansen voor personen met een handicap bij het beïnvloeden van de bevordering, formulering en beoordeling van het beleid, de plannen, programma's en maatregelen op nationaal, regionaal en internationaal niveau teneinde gelijke kansen voor personen met een handicap verder te bevorderen,
- g. Het belang benadrukkend van de integratie van aan handicap gerelateerde vraagstukken in het beleid als integraal onderdeel van de relevante strategieën voor duurzame ontwikkeling,
- h. Tevens erkennend dat discriminatie van iedere persoon op grond van handicap een schending vormt van de inherente waardigheid en waarde van de mens,
- i. Zich voorts rekenschap gevend van de diversiteit van personen met een handicap,
- j. De noodzaak erkennend de mensenrechten van alle personen met een handicap, met inbegrip van hen die intensievere ondersteuning behoeven, te bevorderen en beschermen,
- k. Bezorgd over het feit dat personen met een handicap ondanks deze uiteenlopende instrumenten en initiatieven overal ter wereld nog steeds geconfronteerd worden met obstakels die hun participatie in de samenleving als gelijkwaardige leden belemmeren, alsmede met schendingen van hun mensenrechten,
- l. Het belang onderkennend van internationale samenwerking ter verbetering van de levensomstandigheden van personen met een handicap in alle landen, in het bijzonder in ontwikkelingslanden,
- m. De gewaardeerde bestaande en potentiële bijdragen erkennend van personen met een handicap aan het algemeen welzijn en de diversiteit van hun gemeenschappen, en onderkennend dat bevordering van het volledige genot van de mensenrechten en fundamentele vrijheden en de volwaardige participatie door personen met een handicap ertoe zal leiden dat zij sterker gaan beseffen dat zij erbij horen en zal resulteren in wezenlijke vorderingen in de humane, sociale en economische ontwikkeling van de maatschappij en de uitbanning van armoede,

- n. Het belang voor personen met een handicap erkennend van individuele autonomie en onafhankelijkheid, met inbegrip van de vrijheid hun eigen keuzes te maken,
- o. Overwegend dat personen met een handicap in de gelegenheid moeten worden gesteld actief betrokken te zijn bij de besluitvormingsprocessen over beleid en programma's, met inbegrip van degenen die hen direct betreffen,
- p. Bezorgd over de moeilijke situaties waarmee personen met een handicap worden geconfronteerd die het slachtoffer zijn van meervoudige en/of zeer ernstige vormen van discriminatie op grond van hun ras, huidskleur, sekse, taal, religie, politieke of andere mening, nationale, etnische of sociale herkomst, vermogen, geboorte, leeftijd of andere status,
- q. Erkennend dat het risico het slachtoffer te worden van geweld, verwonding of misbruik, verwaarlozing, nalatige behandeling, mishandeling of uitbuiting voor vrouwen en meisjes met een handicap, zowel binnens- als buitenshuis, vaak groter is,
- r. Erkennend dat kinderen met een handicap op voet van gelijkheid met andere kinderen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden ten volle moeten kunnen genieten, daarbij in herinnering roepend de toezeggingen die de Staten die Partij zijn bij het Verdrag inzake de rechten van het kind in dat verband hebben gedaan,
- s. De noodzaak benadrukkend dat bij alle pogingen om het volledige genot van de mensenrechten en fundamentele vrijheden door personen met een handicap te bevorderen rekening dient te worden gehouden met het genderperspectief,
- t. Met nadruk wijzend op het feit dat de meerderheid van personen met een handicap in armoedige omstandigheden leeft en in dit verband erkennend dat het zeer noodzakelijk is dat de negatieve gevolgen van armoede voor personen met een handicap worden aangepakt,
- u. Indachtig het feit dat vreedzame en veilige omstandigheden op basis van eerbiediging van alle doelstellingen en beginselen vervat in het Handvest van de Verenigde Naties en naleving van de van toepassing zijnde mensenrechteninstrumenten onontbeerlijk zijn voor de volledige bescherming van personen met een handicap, in het bijzonder tijdens gewapende conflicten en buitenlandse bezetting,
- v. De noodzaak erkennend van een toegankelijke fysieke, sociale, economische en culturele omgeving, de toegang tot gezondheidszorg, onderwijs en tot informatie en communicatie, teneinde personen met een handicap in staat te stellen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden ten volle te genieten,
- w. Beseffend dat mensen, die verantwoordelijkheid dragen tegenover hun medemensen en de gemeenschap waartoe zij behoren, verplicht zijn te streven naar de bevordering en eerbiediging van de rechten die erkend worden in het Internationaal Statuut van de Rechten van Mens,
- x. Ervan overtuigd dat het gezin de natuurlijke hoeksteen van de samenleving vormt en recht heeft op bescherming door de samenleving en de Staat en dat personen met een handicap en hun gezinsleden de nodige bescherming en ondersteuning dienen te ontvangen, teneinde hun gezinnen in staat te stellen bij te dragen aan het volledige genot van de rechten van personen met een handicap en wel op voet van gelijkheid met anderen,
- y. Ervan overtuigd dat een allesomvattend en integraal internationaal verdrag om de rechten en waardigheid van personen met een handicap te bevorderen en te beschermen, een wezenlijke bijdrage zal vormen aan het aanpakken van de grote sociale achterstand van personen met een handicap en hun participatie in het burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele leven met gelijke kansen, in zowel ontwikkelde landen, als ontwikkelingslanden zal bevorderen,

Zijn het volgende overeengekomen:

Artikel 1

Doelstelling

Doel van dit Verdrag is het volledige genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid te bevorderen, beschermen en waarborgen, en ook de eerbiediging van hun inherente waardigheid te bevorderen. Personen met een handicap omvat personen met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving.

Artikel 2

Begripsomschrijvingen

Voor de toepassing van dit Verdrag:

„communicatie” omvat talen, weergave van tekst, braille, tactiele communicatie, grootletterdruk, toegankelijke multimedia, alsmede geschreven teksten, audioteksten, eenvoudige taal, gesproken tekst, ondersteunende communicatie en alternatieve methoden, middelen en vormen voor communicatie, waaronder toegankelijke informatie- en communicatietechnologieën;

„taal” omvat gesproken taal, gebarentaal alsmede andere vormen van niet-gesproken taal;

„discriminatie op grond van handicap”: elk onderscheid en elke uitsluiting of beperking op grond van een handicap dat of die ten doel of tot gevolg heeft dat de erkenning, het genot of de uitoefening, op voet van gelijkheid met anderen van de mensenrechten en fundamentele vrijheden in het politieke, economische, sociale, culturele of burgerlijke leven, of op andere gebieden aangetast of onmogelijk gemaakt wordt. Het omvat alle vormen van discriminatie, met inbegrip van de weigering

van redelijke aanpassingen;

„redelijke aanpassingen”: noodzakelijke en passende wijzigingen, en aanpassingen die geen disproportionele of onevenredige, of onnodige last opleggen, indien zij in een specifiek geval nodig zijn om te waarborgen dat personen met een handicap alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid met anderen kunnen genieten of uitoefenen;

„universeel ontwerp”: ontwerpen van producten, omgevingen, programma's en diensten die door iedereen in de ruimst mogelijke zin gebruikt kunnen worden zonder dat aanpassing of een speciaal ontwerp nodig is. „Universeel ontwerp” omvat tevens ondersteunende middelen voor specifieke groepen personen met een handicap, indien die nodig zijn.

Artikel 3

Algemene beginselen

De grondbeginselen van dit Verdrag zijn:

- a. Respect voor de inherente waardigheid, persoonlijke autonomie, met inbegrip van de vrijheid zelf keuzes te maken en de onafhankelijkheid van personen;
- b. Non-discriminatie;
- c. Volledige en daadwerkelijke participatie in, en opname in de samenleving;
- d. Respect voor verschillen en aanvaarding dat personen met een handicap deel uitmaken van de mensheid en menselijke diversiteit;
- e. Gelijke kansen;
- f. Toegankelijkheid;
- g. Gelijkheid van man en vrouw;
- h. Respect voor de zich ontwikkelende capaciteiten van kinderen met een handicap en eerbiediging van het recht van kinderen met een handicap op het behoud van hun eigen identiteit.

Artikel 4

Algemene verplichtingen

1. De Staten die Partij zijn verplichten zich te waarborgen en bevorderen dat alle personen met een handicap zonder enige vorm van discriminatie op grond van hun handicap ten volle alle mensenrechten en fundamentele vrijheden kunnen uitoefenen. Hiertoe verplichten de Staten die Partij zijn zich:
 - a. tot het aannemen van alle relevante wetgevende, bestuurlijke en andere maatregelen voor de implementatie van de rechten die in dit Verdrag erkend worden;
 - b. tot het nemen van alle relevante maatregelen, met inbegrip van wetgeving, teneinde bestaande wetten, voorschriften, gebruiken en praktijken aan te passen, of af te schaffen die discriminatie vormen van personen met een handicap;
 - c. bij al hun beleid en programma's rekenschap te geven van de bescherming en bevordering van de mensenrechten van personen met een handicap;
 - d. te onthouden van elke handeling of praktijk die onverenigbaar is met dit Verdrag en te waarborgen dat de overheidsautoriteiten en -instellingen handelen in overeenstemming met dit Verdrag;
 - e. tot het nemen van alle passende maatregelen om discriminatie op grond van een handicap door personen, organisaties of particuliere ondernemingen uit te bannen;
 - f. tot het uitvoeren of bevorderen van onderzoek naar en ontwikkeling van universeel ontworpen goederen, diensten, uitrusting en faciliteiten zoals omschreven in artikel 2 van dit Verdrag, die zo min mogelijk behoeven te worden aangepast en tegen de laagste kosten, om te beantwoorden aan de specifieke behoeften van personen met een handicap, het bevorderen van de beschikbaarheid en het gebruik ervan, en het bevorderen van universele ontwerpen bij de ontwikkeling van normen en richtlijnen;
 - g. tot het uitvoeren of bevorderen van onderzoek naar en ontwikkeling van, en het bevorderen van de beschikbaarheid en het gebruik van nieuwe technologieën, met inbegrip van informatie- en communicatietechnologieën, mobiliteitshulpmiddelen, instrumenten en ondersteunende technologieën, die geschikt zijn voor personen met een handicap, waarbij de prioriteit uitgaat naar betaalbare technologieën; h. tot het verschaffen van toegankelijke informatie aan personen met een handicap over mobiliteitshulpmiddelen, instrumenten en ondersteunende technologieën, met inbegrip van nieuwe technologieën, alsmede andere vormen van hulp, ondersteunende diensten en faciliteiten;
 - i. de training te bevorderen van vakspecialisten en personeel die werken met personen met een handicap, op het gebied van de rechten die in dit Verdrag worden erkend, teneinde de door deze rechten gewaarborgde hulp en diensten beter te kunnen verlenen.
2. Wat betreft economische, sociale en culturele rechten, verplicht elke Staat die Partij is zich maatregelen te nemen met volledige gebruikmaking van de hem ter beschikking staande hulpbronnen en, waar nodig, in het kader van internationale samenwerking, teneinde steeds nader tot een algehele verwezenlijking van de in dit Verdrag erkende rechten te komen, onverminderd de in dit Verdrag vervatte verplichtingen die volgens het internationale recht onverwijd van toepassing zijn.
3. Bij de ontwikkeling en implementatie van wetgeving en beleid tot uitvoering van dit Verdrag en bij andere besluitvormingsprocessen betreffende aangelegenheden die betrekking hebben op personen met een handicap, plegen de Staten die Partij zijn nauw overleg met personen met een handicap, met inbegrip van kinderen met een handicap, en betrekken hen daar via hun representatieve organisaties actief bij.
4. Geen enkele bepaling van dit Verdrag tast bepalingen aan die in sterkere mate bijdragen aan de verwezenlijking van de rechten van personen met een handicap en die vervat kunnen zijn in het recht van een Staat die Partij is, of in het internationale recht dat voor die Staat van kracht is. Het is niet toegestaan enig mensenrecht dat, of fundamentele vrijheid die in een Staat die Partij is bij dit Verdrag, ingevolge wettelijke bepalingen, overeenkomsten, voorschriften of gewoonten wordt erkend of bestaat, te beperken of ervan af te wijken, onder voorwendsel dat dit Verdrag die rechten of vrijheden niet of in mindere mate erkent.

5. De bepalingen van dit Verdrag strekken zich zonder beperking of uitzondering uit tot alle delen van federale Staten.

Artikel 5

Gelijkheid en non-discriminatie

1. De Staten die Partij zijn, erkennen dat eenieder gelijk is voor de wet en zonder aanzien des persoons recht heeft op dezelfde bescherming door, en hetzelfde voordeel van de wet.
2. De Staten die Partij zijn, verbieden alle discriminatie op grond van handicap en garanderen personen met een handicap op voet van gelijkheid effectieve wettelijke bescherming tegen discriminatie op welke grond dan ook.
3. Teneinde gelijkheid te bevorderen en discriminatie uit te bannen, nemen de Staten die Partij zijn alle passende maatregelen om te waarborgen dat redelijke aanpassingen worden verricht.
4. Specifieke maatregelen die nodig zijn om de feitelijke gelijkheid van personen met een handicap te bespoedigen of verwezenlijken, worden niet aangemerkt als discriminatie in de zin van dit Verdrag.

Artikel 6

Vrouwen met een handicap

1. De Staten die Partij zijn erkennen dat vrouwen en meisjes met een handicap onderworpen zijn aan meervoudige discriminatie en nemen in dat verband maatregelen om hen op voet van gelijkheid het volledige genot van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden te garanderen.
2. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om de volledige ontwikkeling, positieverbetering en mondigheid van vrouwen te waarborgen, teneinde hen de uitoefening en het genot van de mensenrechten en fundamentele vrijheden, vervat in dit Verdrag, te garanderen.

Artikel 7

Kinderen met een handicap

1. De Staten die Partij zijn nemen alle nodige maatregelen om te waarborgen dat kinderen met een handicap op voet van gelijkheid met andere kinderen ten volle alle mensenrechten en fundamentele vrijheden genieten.
2. Bij alle beslissingen betreffende kinderen met een handicap vormen de belangen van het kind de eerste overweging.
3. De Staten die Partij zijn waarborgen dat kinderen met een handicap het recht hebben vrijelijk blijk te geven van hun opvattingen over alle aangelegenheden die hen betreffen, waarbij op voet van gelijkheid met andere kinderen en in overeenstemming met hun leeftijd en ontwikkeling naar behoren rekening wordt gehouden met hun opvattingen en waarbij zij bij hun handicap en leeftijd passende ondersteuning krijgen om dat recht te realiseren.

Artikel 8

Bevordering van bewustwording

1. De Staten die Partij zijn verplichten zich onmiddellijke, doeltreffende en passende maatregelen te nemen:
 - a. teneinde binnen de gehele maatschappij, waaronder ook op gezinsniveau, de bewustwording te bevorderen ten aanzien van personen met een handicap, en de eerbiediging van de rechten en waardigheid van personen met een handicap te stimuleren;
 - b. om op alle terreinen van het leven stigmatisering, vooroordelen en schadelijke praktijken ten opzichte van personen met een handicap te bestrijden, met inbegrip van die gebaseerd op grond van sekse en leeftijd;
 - c. om de bewustwording van de capaciteiten en bijdragen van personen met een handicap te bevorderen.
2. Maatregelen daartoe omvatten:

- a. het initiëren en handhaven van effectieve bewustwordingscampagnes om:
 - i. ervoor zorg te dragen dat de samenleving openstaat voor de rechten van personen met een handicap;
 - ii. een positieve beeldvorming van, en grotere sociale bewustwording ten opzichte van personen met een handicap te bevorderen;
 - iii. de erkenning van de vaardigheden, verdiensten en talenten van personen met een handicap en van hun bijdragen op de werkplek en arbeidsmarkt te bevorderen;
- b. het op alle niveaus van het onderwijssysteem, dus ook onder jonge kinderen, bevorderen van een respectvolle houding ten opzichte van de rechten van personen met een handicap;
- c. het aanmoedigen van alle onderdelen van de media, personen met een handicap te portretteren op een wijze die verenigbaar is met het doel van dit Verdrag;
- d. het aanmoedigen van het organiseren van programma's voor bewustwordingstrainingen met betrekking tot personen met een handicap en de rechten van personen met een handicap.

Artikel 9

Toegankelijkheid

1. Teneinde personen met een handicap in staat te stellen zelfstandig te leven en volledig deel te nemen aan alle facetten van het leven, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen om personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen de toegang te garanderen tot de fysieke omgeving, tot vervoer, informatie en communicatie, met inbegrip van informatie- en communicatietechnologieën en –systemen, en tot andere voorzieningen en diensten die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek, in zowel stedelijke als landelijke gebieden. Deze maatregelen, die mede de identificatie en bestrijding van obstakels en barrières voor de toegankelijkheid omvatten, zijn onder andere van toepassing op:
 - a. gebouwen, wegen, vervoer en andere voorzieningen in gebouwen en daarbuiten, met inbegrip van scholen, huisvesting, medische voorzieningen en werkplekken;
 - b. informatie, communicatie en andere diensten, met inbegrip van elektronische diensten en nooddiensten.
2. De Staten die Partij zijn nemen tevens passende maatregelen om:
 - a. de implementatie van minimumnormen en richtlijnen voor de toegankelijkheid van faciliteiten en diensten die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek, te ontwikkelen, af te kondigen en te monitoren;
 - b. te waarborgen dat private instellingen die faciliteiten en diensten die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek aanbieden, zich rekenschap geven van alle aspecten van de toegankelijkheid voor personen met een handicap;
 - c. betrokkenen te trainen inzake kwesties op het gebied van de toegankelijkheid waarmee personen met een handicap geconfronteerd worden;
 - d. openbare gebouwen en andere faciliteiten te voorzien van bewegwijzering in braille en in makkelijk te lezen en te begrijpen vormen;
 - e. te voorzien in vormen van hulp en bemiddeling door mensen, met inbegrip van begeleiders, mensen die voorlezen en professionele dovertolken om de toegang tot gebouwen en andere faciliteiten, die openstaan voor het publiek te faciliteren;
 - f. andere passende vormen van hulp en ondersteuning aan personen met een handicap te bevorderen, teneinde te waarborgen dat zij toegang hebben tot informatie;
 - g. de toegang voor personen met een handicap tot nieuwe informatie en communicatietechnologieën en -systemen, met inbegrip van het internet, te bevorderen;
 - h. het ontwerp, de ontwikkeling, productie en distributie van toegankelijke informatie- en communicatietechnologieën, en communicatiesystemen in een vroeg stadium te bevorderen, opdat deze technologieën en systemen tegen minimale kosten toegankelijk worden.

Artikel 10

Recht op leven

De Staten die Partij zijn bevestigen opnieuw dat eenieder beschikt over het inherente recht op leven en nemen alle noodzakelijke maatregelen om te waarborgen dat personen met een handicap dat op voet van gelijkheid met anderen ten volle kunnen genieten.

Artikel 11

Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties

De Staten die Partij zijn nemen in overeenstemming met hun verplichtingen uit hoofde van het internationale recht, met inbegrip van het internationale humanitaire recht en internationale mensenrechtenverdragen alle nodige maatregelen om de bescherming en veiligheid van personen met een handicap in risicovolle situaties, met inbegrip van gewapende conflicten, humanitaire noodsituaties en natuurrampen, te waarborgen.

Artikel 12

Gelijkheid voor de wet

1. De Staten die Partij zijn bevestigen opnieuw dat personen met een handicap overal als persoon erkend worden voor de wet.
2. De Staten die Partij zijn erkennen dat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen in alle aspecten van het leven handelingsbekwaam zijn.
3. De Staten die Partij zijn nemen passende maatregelen om personen met een handicap toegang te verschaffen tot de ondersteuning die zij mogelijk behoeven bij de uitoefening van hun handelingsbekwaamheid.
4. De Staten die Partij zijn waarborgen dat alle maatregelen die betrekking hebben op de uitoefening van handelingsbekwaamheid, voorzien in passende en doeltreffende waarborgen in overeenstemming met het internationale recht inzake de mensenrechten om misbruik te voorkomen. Deze waarborgen dienen te verzekeren dat maatregelen met betrekking tot de uitoefening van handelingsbekwaamheid de rechten, wil en voorkeuren van de desbetreffende persoon respecteren, vrij zijn van conflicterende belangen of onbehoorlijke beïnvloeding, proportioneel zijn en toegesneden op de omstandigheden van de persoon in kwestie, van toepassing zijn gedurende een zo kort mogelijke periode en onderworpen zijn aan een regelmatige beoordeling door een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit of gerechtelijke instantie. De waarborgen dienen evenredig te zijn aan de mate waarin deze maatregelen van invloed zijn op de rechten en belangen van de persoon in kwestie.
5. Met inachtneming van de bepalingen van dit artikel nemen de Staten die Partij zijn alle passende en doeltreffende maatregelen om de gelijke rechten te garanderen van personen met een handicap op eigendom of het erven van vermogen en te waarborgen dat zij hun eigen financiële zaken kunnen behartigen en op voet van gelijkheid toegang hebben tot bankleningen, hypotheek en andere vormen van financiële kredietverstrekking en verzekeren zij dat het vermogen van personen met een handicap hen niet willekeurig wordt ontnomen.

Artikel 13

Toegang tot de rechter

1. De Staten die Partij zijn waarborgen personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen de toegang tot een rechterlijke instantie, met inbegrip van procedurele en leeftijdsconforme voorzieningen, teneinde hun effectieve rol als directe en indirecte partij, waaronder als getuige, in alle juridische procedures, met inbegrip van de onderzoeksfase en andere voorbereidende fasen, te faciliteren.
2. Teneinde effectieve toegang tot rechterlijke instanties voor personen met een handicap te helpen waarborgen, bevorderen de Staten die Partij zijn passende training voor diegenen die werkzaam zijn in de rechtsbedeling, met inbegrip van medewerkers van politie en het gevangeniswezen.

Artikel 14

Vrijheid en veiligheid van de persoon

1. De Staten die Partij zijn waarborgen dat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen:
 - a. het recht op vrijheid en veiligheid van hun persoon genieten;
 - b. niet onrechtmatig of willekeurig van hun vrijheid worden beroofd, en dat iedere vorm van vrijheidsontneming geschiedt in overeenstemming met de wet, en dat het bestaan van een handicap in geen geval vrijheidsontneming rechtvaardigt.
2. De Staten die Partij zijn waarborgen dat indien personen met een handicap op grond van enig proces van hun vrijheid worden beroofd, zij op voet van gelijkheid met anderen recht hebben op de waarborgen in overeenstemming met internationale mensenrechtenverdragen en in overeenstemming met de doelstellingen en beginselen van dit Verdrag worden behandeld, met inbegrip van de verschaffing van redelijke aanpassingen.

Artikel 15

Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing

1. Niemand zal worden onderworpen aan folteringen of aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. In het bijzonder zal niemand zonder zijn of haar in vrijheid gegeven toestemming worden onderworpen aan medische of wetenschappelijke experimenten.
2. De Staten die Partij zijn nemen alle doeltreffende wetgevende, bestuurlijke, juridische of andere maatregelen om, op gelijke wijze als voor anderen, te voorkomen dat personen met een handicap worden onderworpen aan folteringen of aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

Artikel 16

Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik

1. De Staten die Partij zijn nemen alle passende wetgevende, bestuurlijke, sociale, educatieve en andere maatregelen om personen met een handicap, zowel binnen- als buitenshuis, te beschermen tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, met inbegrip van de op sekse gebaseerde aspecten daarvan.
2. De Staten die Partij zijn nemen voorts alle passende maatregelen om alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen door voor personen met een handicap, hun gezinnen en verzorgers onder andere passende vormen van op sekse en leeftijd toegesneden hulp en ondersteuning te waarborgen, met inbegrip van het verschaffen van informatie en scholing omtrent het voorkomen, herkennen en melden van uitbuiting, geweld en misbruik. De Staten die Partij zijn waarborgen dat de dienstverlening op het gebied van bescherming is toegesneden op leeftijd, sekse en handicap.
3. Teneinde alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen, waarborgen de Staten die Partij zijn, dat alle faciliteiten en programma's die zijn ontwikkeld om personen met een handicap te dienen, effectief worden gemonitord door onafhankelijke autoriteiten.
4. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om het fysieke, cognitieve en psychologische herstel, de rehabilitatie en de terugkeer in de maatschappij van personen met een handicap die het slachtoffer zijn van enige vorm van uitbuiting, geweld of misbruik te bevorderen, waaronder door middel van het verschaffen van dienstverlening op het gebied van bescherming. Het herstel en de terugkeer dienen plaats te vinden in een omgeving die bevorderlijk is voor de gezondheid, het welzijn, het zelfrespect, de waardigheid en autonomie van de persoon en houden rekening met sekse- en leeftijd-specifieke behoeften.
5. De Staten die Partij zijn implementeren doeltreffende wetgeving en doeltreffend beleid, met inbegrip van wetgeving en beleid, specifiek gericht op vrouwen en kinderen, om te waarborgen dat gevallen van uitbuiting, geweld en misbruik van personen met een handicap

worden geïdentificeerd en onderzocht en, indien daartoe aanleiding bestaat, waar aangewezen, strafrechtelijk worden vervolgd.

Artikel 17

Bescherming van de persoonlijke integriteit

Elke persoon met een handicap heeft op voet van gelijkheid met anderen recht op eerbiediging van zijn lichamelijke en geestelijke integriteit.

Artikel 18

Vrijheid van verplaatsing en nationaliteit

1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap, op voet van gelijkheid met anderen, zich vrijelijk te verplaatsen, vrijelijk hun verblijfplaats te kiezen en het recht op een nationaliteit, onder andere door te waarborgen dat personen met een handicap:
 - a. het recht hebben een nationaliteit te verwerven en daarvan te veranderen en dat hun nationaliteit hen niet op willekeurige gronden of op grond van hun handicap wordt ontnomen;
 - b. niet op grond van hun handicap beroofd worden van de mogelijkheid om documenten inzake hun nationaliteit of identiteit te verwerven, bezitten en gebruiken, of om gebruik te maken van procedures dienaangaande, zoals immigratieprocedures die nodig kunnen zijn om de uitoefening van het recht zich vrijelijk te verplaatsen, te faciliteren;
 - c. vrij zijn welk land ook, met inbegrip van het eigen land, te verlaten;
 - d. niet willekeurig of op grond van hun handicap het recht wordt onthouden hun eigen land binnen te komen.
2. Kinderen met een handicap worden onverwijld na hun geboorte ingeschreven en hebben vanaf hun geboorte recht op een naam, het recht een nationaliteit te verwerven en, voor zover mogelijk, het recht hun ouders te kennen en door hen te worden verzorgd.

Artikel 19

Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

De Staten die Partij zijn bij dit Verdrag erkennen het gelijke recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te wonen met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen en nemen doeltreffende en passende maatregelen om het personen met een handicap gemakkelijker te maken dit recht ten volle te genieten en volledig deel uit te maken van, en te participeren in de maatschappij, onder meer door te waarborgen dat:

- a. personen met een handicap de kans hebben, op voet van gelijkheid met anderen, vrijelijk hun verblijfplaats te kiezen, alsmede waar en met wie zij leven, en niet verplicht zijn te leven in een bepaalde leefregeling;
- b. personen met een handicap toegang hebben tot een reeks van thuis, residentiële en andere maatschappij-ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, noodzakelijk om het wonen en de opname in de maatschappij te ondersteunen en isolatie of uitsluiting uit de maatschappij te voorkomen;
- c. de maatschappijdiensten en –faciliteiten voor het algemene publiek op voet van gelijkheid beschikbaar zijn voor personen met een handicap en beantwoorden aan hun behoeften.

Artikel 20

Persoonlijke mobiliteit

De Staten die Partij zijn nemen alle effectieve maatregelen om de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap met de grootst mogelijke mate van zelfstandigheid te waarborgen onder meer door:

- a. de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap te faciliteren op de wijze en op het tijdstip van hun keuze en tegen een betaalbare prijs;

- b. de toegang voor personen met een handicap tot hoogwaardige mobiliteitshulpmiddelen, -instrumenten, ondersteunende technologieën en vormen van assistentie en bemiddeling door mensen te faciliteren, onder meer door deze beschikbaar te maken tegen een betaalbare prijs;
- c. personen met een handicap en gespecialiseerd personeel dat met personen met een handicap werkt, training in mobiliteitsvaardigheden te verschaffen;
- d. instellingen die mobiliteitshulpmiddelen, -instrumenten en ondersteunende technologieën produceren, aan te moedigen rekening te houden met alle aspecten van mobiliteit voor personen met een handicap.

Artikel 21

Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie

De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat personen met een handicap het recht op vrijheid van mening en meningsuiting kunnen uitoefenen, met inbegrip van de vrijheid om op voet van gelijkheid met anderen informatie en denkbeelden te vergaren, te ontvangen en te verstrekken middels elk communicatiemiddel van hun keuze, zoals omschreven in artikel 2 van dit Verdrag, onder meer door:

- a. personen met een handicap tijdig en zonder extra kosten voor het publiek bedoelde informatie te verschaffen in toegankelijke vormen en technologieën, geschikt voor de verschillende soorten handicaps;
- b. het aanvaarden en faciliteren van het gebruik van gebarentalen, braille, ondersteunende communicatie en alternatieve vormen van communicatie en alle andere toegankelijke middelen, communicatiemogelijkheden en –formats naar keuze van personen met een handicap in officiële contacten;
- c. private instellingen die diensten verlenen aan het publiek, ook via het internet, aan te sporen informatie en diensten ook in voor personen met een handicap toegankelijke en bruikbare vorm te verlenen;
- d. de massamedia, met inbegrip van informatieverstrekkers via het internet, aan te moedigen hun diensten toegankelijk te maken voor personen met een handicap;
- e. het gebruik van gebarentalen te erkennen en te bevorderen.

Artikel 22

Eerbiediging van de privacy

- 1. Geen enkele persoon met een handicap, ongeacht zijn of haar woonplaats of woonsituatie, zal worden blootgesteld aan willekeurige of onrechtmatige inmenging in zijn of haar privé-leven, gezinsleven, woning of correspondentie, of andere vormen van communicatie, of aan onrechtmatige aantasting van zijn of haar eer en reputatie. Personen met een handicap hebben recht op wettelijke bescherming tegen dergelijke vormen van inmenging of aantasting.
- 2. De Staten die Partij zijn beschermen de privacy van personen met een handicap met betrekking tot persoonsgegevens en informatie omtrent hun gezondheid en revalidatie op voet van gelijkheid met anderen.

Artikel 23

Eerbiediging van de woning en het gezinsleven

- 1. De Staten die Partij zijn nemen doeltreffende en passende maatregelen om discriminatie van personen met een handicap uit te bannen op het gebied van huwelijk, gezinsleven, ouderschap en relaties op voet van gelijkheid met anderen, teneinde te waarborgen dat:
 - a. het recht van alle personen met een handicap van huwbare leeftijd om in vrijheid en met volledige instemming van de beide partners in het huwelijk te treden en een gezin te stichten, wordt erkend;
 - b. de rechten van personen met een handicap om in vrijheid en bewust te beslissen over het gewenste aantal kinderen en geboortespreiding en op toegang tot leeftijdsrelevante informatie, voorlichting over reproductieve gezondheid en geboorteplanning worden

erkend en dat zij worden voorzien van de noodzakelijke middelen om deze rechten te kunnen uitoefenen;

- c. personen met een handicap, met inbegrip van kinderen, op voet van gelijkheid met anderen hun vruchtbaarheid behouden.
2. De Staten die Partij zijn waarborgen de rechten en verantwoordelijkheden van personen met een handicap, met betrekking tot de voogdij, curatele, zaakwaarneming, adoptie van kinderen of soortgelijke instituties, indien deze begrippen voorkomen in de nationale wetgeving; in alle gevallen dienen de belangen van het kind voorop te staan. De Staten die Partij zijn verlenen passende hulp aan personen met een handicap bij het verrichten van hun verantwoordelijkheden op het gebied van de verzorging en opvoeding van hun kinderen.
3. De Staten die Partij zijn waarborgen dat kinderen met een handicap gelijke rechten hebben op het gebied van het familieleven. Teneinde deze rechten te realiseren en te voorkomen dat kinderen met een handicap worden verborgen, verstoten, verwaarloosd of buitengesloten, verplichten de Staten die Partij zijn zich tijdige en uitvoerige informatie, diensten en ondersteuning te bieden aan kinderen met een handicap en hun families.
4. De Staten die Partij zijn waarborgen dat een kind niet tegen zijn wil of die van de ouders van hen wordt gescheiden, tenzij de bevoegde autoriteiten, onderworpen aan rechterlijke toetsing, in overeenstemming met de toepasselijke wet en procedures bepalen dat zulks noodzakelijk is in het belang van het kind. In geen geval zal een kind van zijn ouders worden gescheiden op grond van een handicap van het kind of die van een of beide ouders.
5. De Staten die Partij zijn stellen alles in het werk om, indien de naaste familieleden niet in staat zijn voor een kind met een handicap te zorgen, alternatieve zorg te bewerkstelligen binnen de ruimere familiekring en bij ontbreken daarvan in een gezinsvervangend verband binnen de gemeenschap.

Artikel 24

Onderwijs

1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op onderwijs. Teneinde dit recht zonder discriminatie en op basis van gelijke kansen te verwezenlijken, waarborgen Staten die Partij zijn een inclusief onderwijssysteem op alle niveaus en voorzieningen voor een leven lang leren en wel met de volgende doelen:
 - a. de volledige ontwikkeling van het menselijk potentieel en het gevoel van waardigheid en eigenwaarde en de versterking van de eerbiediging van mensenrechten, fundamentele vrijheden en de menselijke diversiteit;
 - b. de optimale ontwikkeling door personen met een handicap van hun persoonlijkheid, talenten en creativiteit, alsmede hun mentale en fysieke mogelijkheden, naar staat van vermogen;
 - c. het in staat stellen van personen met een handicap om effectief te participeren in een vrije maatschappij.
2. Bij de verwezenlijking van dit recht waarborgen de Staten die Partij zijn dat:
 - a. personen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van het algemene onderwijssysteem, en dat kinderen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van gratis en verplicht basisonderwijs of van het voortgezet onderwijs;
 - b. personen met een handicap toegang hebben tot inclusief, hoogwaardig en gratis basisonderwijs en tot voortgezet onderwijs en wel op basis van gelijkheid met anderen in de gemeenschap waarin zij leven;
 - c. redelijke aanpassingen worden verschaft naar gelang de behoefte van de persoon in kwestie;
 - d. personen met een handicap, binnen het algemene onderwijssysteem, de ondersteuning ontvangen die zij nodig hebben om effectieve deelname aan het onderwijs te faciliteren;
 - e. doeltreffende, op het individu toegesneden, ondersteunende maatregelen worden genomen in omgevingen waarin de cognitieve en sociale ontwikkeling wordt

geoptimaliseerd, overeenkomstig het doel van onderwijs waarbij niemand wordt uitgesloten.

3. De Staten die Partij zijn stellen personen met een handicap in staat praktische en sociale vaardigheden op te doen, teneinde hun volledige deelname aan het onderwijs en als leden van de gemeenschap op voet van gelijkheid te faciliteren. Daartoe nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen, waaronder:
 - a. het faciliteren van het leren van braille, alternatieve schrijfwijzen, het gebruik van ondersteunende en alternatieve communicatiemethoden, -middelen en -vormen, alsmede het opdoen van vaardigheden op het gebied van oriëntatie en mobiliteit en het faciliteren van ondersteuning en begeleiding door lotgenoten;
 - b. het leren van gebarentaal faciliteren en de taalkundige identiteit van de gemeenschap van doven bevorderen;
 - c. waarborgen dat het onderwijs voor personen, en in het bijzonder voor kinderen, die blind, doof of doofblind zijn, plaatsvindt in de talen en met de communicatiemethoden en -middelen die het meest geschikt zijn voor de desbetreffende persoon en in een omgeving waarin hun cognitieve en sociale ontwikkeling worden geoptimaliseerd.
4. Teneinde te helpen waarborgen dat dit recht verwezenlijkt kan worden, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen om leerkrachten aan te stellen, met inbegrip van leerkrachten met een handicap, die zijn opgeleid voor gebarentaal en/of braille, en leidinggevenden en medewerkers op te leiden die op alle niveaus van het onderwijs werkzaam zijn. Bij deze opleiding moeten de studenten worden getraind in het omgaan met personen met een handicap en het gebruik van de desbetreffende ondersteunende communicatie en andere methoden, middelen en vormen van en voor communicatie, onderwijstechnieken en materialen om personen met een handicap te ondersteunen.
5. De Staten die Partij zijn waarborgen dat personen met een handicap, zonder discriminatie en op voet van gelijkheid met anderen, toegang verkrijgen tot algemeen universitair en hoger beroepsonderwijs, beroepsonderwijs, volwasseneneducatie en een leven lang leren. Daartoe waarborgen de Staten die Partij zijn dat redelijke aanpassingen worden verschaft aan personen met een handicap.

Artikel 25

Gezondheid

De Staten die Partij zijn erkennen dat personen met een handicap zonder discriminatie op grond van hun handicap recht hebben op het genot van het hoogst haalbare niveau van gezondheid. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om personen met een handicap de toegang te waarborgen tot diensten op het gebied van seksespecifieke gezondheidszorg, met inbegrip van revalidatie. In het bijzonder zullen de Staten die Partij zijn:

- a. personen met een handicap voorzien van hetzelfde aanbod met dezelfde kwaliteit en volgens dezelfde normen voor gratis of betaalbare gezondheidszorg en –programma's die aan anderen worden verstrekt, waaronder op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid, en op de populatie toegesneden programma's op het gebied van volkgezondheid;
- b. die diensten op het gebied van gezondheidszorg verschaffen die personen met een handicap in het bijzonder vanwege hun handicap behoeven, waaronder vroegtijdig opsporen en, zonodig, ingrijpen, diensten om het ontstaan van nieuwe handicaps te beperken en te voorkomen, ook onder kinderen en ouderen;
- c. deze gezondheidsdiensten zo dicht mogelijk bij de eigen gemeenschap van de mensen verschaffen, ook op het platteland;
- d. van vakspecialisten in de gezondheidszorg eisen dat zij aan personen met een handicap zorg van dezelfde kwaliteit verlenen als aan anderen, met name dat zij de in vrijheid, op basis van goede informatie, gegeven toestemming verkrijgen van de betrokken gehandicapte, door onder andere het bewustzijn bij het personeel van de mensenrechten, waardigheid, autonomie en behoeften van personen met een handicap te vergroten door middel van training en het vaststellen van ethische normen voor de publieke en private gezondheidszorg;

- e. discriminatie van personen met een handicap bij de acceptatie voor een ziektekostenverzekering en levensverzekering verbieden, indien een dergelijke verzekering is toegestaan volgens het nationale recht en op basis van redelijkheid en billijkheid wordt verstrekt; f. voorkomen dat gezondheidszorg, gezondheidsdiensten, voedsel en vloeistoffen op discriminatoire gronden vanwege een handicap worden ontzegd.

Artikel 26

Habilitatie en revalidatie

1. Staten die Partij zijn nemen doeltreffende en passende maatregelen, onder andere via ondersteuning door lotgenoten, om personen met een handicap in staat te stellen de maximaal mogelijke onafhankelijkheid, fysieke, mentale, sociale en beroepsmatige vaardigheden te verwerven en volledige opname in en participatie in alle aspecten van het leven. Daartoe organiseren en versterken de Staten die Partij zijn uitgebreide diensten en programma's op het gebied van habilitatie en revalidatie en breiden zij deze uit, met name op het gebied van gezondheid, werkgelegenheid, onderwijs en sociale diensten en wel zodanig dat deze diensten en programma's:
 - a. in een zo vroeg mogelijk stadium beginnen en gebaseerd zijn op een multidisciplinaire inventarisatie van de behoeften en mogelijkheden van de persoon in kwestie;
 - b. de participatie in en opname in de gemeenschap en alle aspecten van de samenleving ondersteunen, vrijwillig zijn en beschikbaar zijn voor personen met een handicap, zo dicht mogelijk bij hun eigen gemeenschappen, ook op het platteland.
2. De Staten die Partij zijn stimuleren de ontwikkeling van basis- en vervolgotrainingen voor vakspecialisten en personeel dat werkzaam is in de dienstverlening op het gebied van habilitatie en revalidatie.
3. De Staten die Partij zijn stimuleren de beschikbaarheid, kennis en het gebruik van ondersteunende instrumenten en technologieën die zijn ontworpen voor personen met een handicap, voor zover zij betrekking hebben op habilitatie en revalidatie.

Artikel 27

Werk en werkgelegenheid

1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op werk, op voet van gelijkheid met anderen; dit omvat het recht op de mogelijkheid in het levensonderhoud te voorzien door middel van in vrijheid gekozen of aanvaard werk op een arbeidsmarkt en in een werkomgeving die open zijn, waarbij niemand wordt uitgesloten, en die toegankelijk zijn voor personen met een handicap. De Staten die Partij zijn waarborgen en bevorderen de verwezenlijking van het recht op werk, met inbegrip van personen die gehandicapt raken tijdens de uitoefening van hun functie, door het nemen van passende maatregelen, onder meer door middel van wetgeving, teneinde onder andere:
 - a. discriminatie op grond van handicap te verbieden met betrekking tot alle aangelegenheden betreffende alle vormen van werkgelegenheid, waaronder voorwaarden voor de werving, aanstelling en indiensttreding, voortzetting van het dienstverband, carrièremogelijkheden en een veilige en gezonde werkomgeving;
 - b. het recht van personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen te beschermen op rechtvaardige en gunstige arbeidsomstandigheden, met inbegrip van gelijke kansen en gelijke beloning voor werk van gelijke waarde, een veilige en gezonde werkomgeving, waaronder bescherming tegen intimidatie, alsmede de mogelijkheid tot rechtsherstel bij grieven;
 - c. te waarborgen dat personen met een handicap hun arbeids- en vakbondsrechten op voet van gelijkheid met anderen kunnen uitoefenen;
 - d. personen met een handicap in staat te stellen effectieve toegang te krijgen tot technische en algemene beroepskeuzevoorlichtingsprogramma's, arbeidsbemiddeling, beroepsonderwijs en vervolgopleidingen;

- e. de kans op werk en carrière mogelijkheden voor personen met een handicap op de arbeidsmarkt te bevorderen, alsmede hen te ondersteunen bij het vinden, verwerven en behouden van werk, dan wel de terugkeer naar werk;
 - f. de kansen te bevorderen om te werken als zelfstandige, op het ondernemerschap, het ontwikkelen van samenwerkingverbanden en een eigen bedrijf te beginnen; g. personen met een handicap in dienst te nemen in de publieke sector;
 - h. de werkgelegenheid voor personen met een handicap in de private sector te bevorderen door middel van passend beleid en passende maatregelen, waaronder voorkeursbeleid, aanmoedigingspremies en andere maatregelen;
 - i. te waarborgen dat op de werkplek wordt voorzien in redelijke aanpassingen voor personen met een handicap;
 - j. te bevorderen dat personen met een handicap werkervaring kunnen opdoen op de vrije arbeidsmarkt;
 - k. de beroepsmatige en professionele re-integratie van en programma's ten behoeve van het behoud van hun baan en terugkeer naar werk voor personen met een handicap te bevorderen.
2. De Staten die Partij zijn waarborgen dat personen met een handicap niet in slavernij worden gehouden of anderszins worden gedwongen tot het verrichten van arbeid en op voet van gelijkheid met anderen worden beschermd tegen gedwongen of verplichte arbeid.

Artikel 28

Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming

1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op een behoorlijke levensstandaard voor henzelf en voor hun gezinnen, met inbegrip van voldoende voeding, kleding en huisvesting en op de voortdurende verbetering van hun levensomstandigheden, en nemen passende maatregelen om de verwezenlijking van dit recht zonder discriminatie op grond van handicap te beschermen en te bevorderen.
2. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op sociale bescherming en op het genot van dat recht zonder discriminatie op grond van handicap, en nemen passende maatregelen om de verwezenlijking van dat recht te waarborgen en te stimuleren, met inbegrip van maatregelen om:
- a. de gelijke toegang voor personen met een handicap tot voorzieningen op het gebied van schoon water te waarborgen, alsmede toegang te waarborgen tot passende en betaalbare diensten, instrumenten en andere vormen van ondersteuning voor aan de handicap gerelateerde behoeften;
 - b. de toegang voor personen met een handicap, in het bijzonder voor vrouwen, meisjes en ouderen met een handicap, tot programma's ten behoeve van sociale bescherming en het terugdringen van de armoede te waarborgen;
 - c. voor personen met een handicap en hun gezinnen die in armoede leven de toegang tot hulp van de Staat te waarborgen, voor aan de handicap gerelateerde kosten, met inbegrip van adequate training, advisering, financiële hulp en respijtzorg;
 - d. de toegang voor personen met een handicap te waarborgen tot volkshuisvestingsprogramma's;
 - e. de toegang voor personen met een handicap te waarborgen tot pensioensuitkeringen en -programma's.

Artikel 29

Participatie in het politieke en openbare leven

De Staten die Partij zijn garanderen personen met een handicap politieke rechten en de mogelijkheid deze op voet van gelijkheid met anderen te genieten, en verplichten zich:

- a. te waarborgen dat personen met een handicap effectief en ten volle kunnen participeren in het politieke en openbare leven, hetzij rechtstreeks, hetzij via in vrijheid gekozen

vertegenwoordigers, met inbegrip van het recht, en de gelegenheid, voor personen met een handicap hun stem uit te brengen en gekozen te worden, onder andere door:

- i. te waarborgen dat de stemprocedures, -faciliteiten en voorzieningen adequaat, toegankelijk en gemakkelijk te begrijpen en te gebruiken zijn;
 - ii. het recht van personen met een handicap te beschermen om in het geheim hun stem uit te brengen bij verkiezingen en publieksreferenda zonder intimidatie en om zich verkiesbaar te stellen, op alle niveaus van de overheid een functie te bekleden en alle openbare taken uit te oefenen, waarbij het gebruik van ondersteunende en nieuwe technologieën, indien van toepassing, wordt gefaciliteerd;
 - iii. de vrije wilsuiting van personen met een handicap als kiezers te waarborgen en daartoe, waar nodig, op hun verzoek ondersteuning toe te staan bij het uitbrengen van hun stem door een persoon van hun eigen keuze;
- b. actief een omgeving te bevorderen waarin personen met een handicap effectief en ten volle kunnen participeren in de uitoefening van openbare functies, zonder discriminatie en op voet van gelijkheid met anderen en hun participatie in publieke aangelegenheden aan te moedigen, waaronder:
- i. de participatie in non-gouvernementele organisaties en verenigingen die zich bezighouden met het openbare en politieke leven in het land en in de activiteiten en het bestuur van politieke partijen;
 - ii. het oprichten en zich aansluiten bij organisaties van personen met een handicap die personen met een handicap vertegenwoordigen op internationaal, nationaal, regionaal en lokaal niveau.

Artikel 30

Deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport

1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen deel te nemen aan het culturele leven en nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat personen met een handicap:
 - a. toegang hebben tot cultuuruitingen in toegankelijke vorm;
 - b. toegang hebben tot televisieprogramma's, films, theater en andere culturele activiteiten in toegankelijke vorm;
 - c. toegang hebben tot plaatsen voor culturele uitvoeringen of diensten, zoals theaters, musea, bioscopen, bibliotheken en dienstverlening op het gebied van toerisme en zo veel mogelijk toegang tot monumenten en plaatsen van nationaal cultureel belang.
2. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om personen met een handicap de kans te bieden hun creatieve, artistieke en intellectuele potentieel te ontwikkelen en gebruiken, niet alleen ten eigen bate maar ook ter verrijking van de maatschappij.
3. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen in overeenstemming met het internationale recht om te waarborgen dat wetgeving ter bescherming van de intellectuele eigendom geen onredelijke of discriminatoire belemmering vormt voor de toegang van personen met een handicap tot cultuuruitingen.
4. Personen met een handicap hebben op voet van gelijkheid met anderen recht op erkenning en ondersteuning van hun specifieke culturele en taalkundige identiteit, met inbegrip van gebarentalen en de dovencultuur.
5. Teneinde personen met een handicap in staat te stellen op voet van gelijkheid met anderen deel te nemen aan recreatie, vrijetijdsbesteding en sportactiviteiten, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen:
 - a. teneinde deelname van personen met een handicap aan algemene sportactiviteiten op alle niveaus zo veel mogelijk aan te moedigen en te bevorderen;
 - b. teneinde te waarborgen dat personen met een handicap de kans krijgen handicapspecifieke sport- en recreatieactiviteiten te organiseren, ontwikkelen en daaraan deel te nemen en daartoe te bevorderen dat hen op voet van gelijkheid met anderen passende instructie, training en middelen worden verschaft;

- c. teneinde te waarborgen dat personen met een handicap toegang hebben tot sport-, recreatie- en toeristische locaties;
- d. teneinde te waarborgen dat kinderen met een handicap op voet van gelijkheid met andere kinderen kunnen deelnemen aan spel-, recreatie-, vrijetijds- en sportactiviteiten, met inbegrip van activiteiten in schoolverband;
- e. teneinde te waarborgen dat personen met een handicap toegang hebben tot diensten van degenen die betrokken zijn bij de organisatie van recreatie-, toeristische, vrijetijds- en sportactiviteiten.

Artikel 31

Statistieken en het verzamelen van gegevens

1. De Staten die Partij zijn verplichten zich relevante informatie te verzamelen, met inbegrip van statistische en onderzoeksgegevens, teneinde hen in staat te stellen beleid te formuleren en te implementeren ter uitvoering van dit Verdrag. De procedures voor het verzamelen en actualiseren van deze informatie:
 - a. dienen te voldoen aan wettelijk vastgestelde waarborgen, met inbegrip van wetgeving inzake de bescherming van persoonsgegevens teneinde de vertrouwelijkheid en de eerbiediging van de privacy van personen met een handicap te waarborgen;
 - b. dienen te voldoen aan internationaal aanvaarde normen ter bescherming van de rechten van de mens en fundamentele vrijheden en ethische grondbeginselen bij het verzamelen en gebruik van statistieken.
2. De in overeenstemming met dit artikel verzamelde informatie wordt op passende wijze gespecificeerd en gebruikt voor de implementatie van de verplichtingen van de Staten die Partij zijn uit hoofde van dit Verdrag en bij het opsporen en aanpakken van de belemmeringen waarmee personen met een handicap geconfronteerd worden bij het uitoefenen van hun rechten.
3. De Staten die Partij zijn aanvaarden de verantwoordelijkheid voor de verspreiding van deze statistieken en waarborgen dat deze toegankelijk zijn voor zowel personen met een handicap als anderen.

Artikel 32

Internationale samenwerking

1. De Staten die Partij zijn onderkennen het belang van internationale samenwerking en de bevordering daarvan ter ondersteuning van nationale inspanningen ter verwezenlijking van de doelstellingen van dit Verdrag, en treffen passende en doeltreffende maatregelen in dit verband tussen Staten en, waar toepasselijk, in de vorm van een samenwerkingsverband met relevante internationale en regionale organisaties en het maatschappelijk middenveld, in het bijzonder organisaties van personen met een handicap. Deze maatregelen kunnen onder meer bestaan uit:
 - a. het waarborgen dat internationale samenwerking, met inbegrip van internationale ontwikkelingsprogramma's, toegankelijk is voor personen met een handicap en dat daarbij niemand uitgesloten wordt;
 - b. het faciliteren en ondersteunen van capaciteitsopbouw, onder meer door het uitwisselen en delen van informatie, ervaringen, trainingsprogramma's en goede praktijken;
 - c. het faciliteren van samenwerking bij onderzoek en toegang tot wetenschappelijke en technische kennis;
 - d. het waar nodig verschaffen van technische en economische ondersteuning, onder meer door het faciliteren van de toegang tot en het delen van toegankelijke en ondersteunende technologieën en door de overdracht van technologieën.
2. De bepalingen van dit artikel laten de verplichtingen uit hoofde van dit Verdrag van alle Staten die Partij zijn onverlet

Artikel 33

Nationale implementatie en toezicht

1. De Staten die Partij zijn wijzen binnen hun bestuurlijke organisatie een of meer contactpunten aan voor aangelegenheden die betrekking hebben op de uitvoering van dit Verdrag en besteden naar behoren aandacht aan het instellen van een coördinatiesysteem binnen de overheid teneinde de maatregelen in verschillende sectoren en op verschillende niveaus te faciliteren.
2. In overeenstemming met hun rechts- en bestuursstelsel onderhouden en versterken de Staten die Partij zijn op hun grondgebied een kader, met onder meer een of twee onafhankelijke instanties, al naargelang van toepassing is, om de uitvoering van dit Verdrag te bevorderen, te beschermen en te monitoren of wijzen daarvoor een instantie aan of richten die op. Bij het aanwijzen of oprichten van een dergelijke instantie houden de Staten die Partij zijn rekening met de beginselen betreffende de status en het functioneren van nationale instellingen voor de bescherming en bevordering van de rechten van de mens.
3. Het maatschappelijk middenveld, in het bijzonder personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen, wordt betrokken bij en participeert volledig in het monitoringproces.

Artikel 34

Comité voor de rechten van personen met een handicap

1. Er wordt een Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap ingesteld (hierna te noemen „het Comité”) dat de hieronder te noemen functies uitoefent.
2. Het Comité zal, op het tijdstip waarop dit Verdrag in werking treedt, bestaan uit twaalf deskundigen. Zodra nogmaals zestig Staten het Verdrag hebben bekrachtigd of ertoe zijn toegetreden, nemen nog zes personen zitting in het Comité, zodat het maximum aantal leden van 18 wordt bereikt.
3. De leden van het Comité nemen op persoonlijke titel zitting en dienen van hoog zedelijk aanzien en erkende bekwaamheid, op het gebied dat dit Verdrag bestrijkt, te zijn. De Staten die Partij zijn worden verzocht bij de voordracht van hun kandidaten naar behoren rekening te houden met de bepaling vervat in artikel 4, derde lid, van dit Verdrag.
4. De leden van het Comité worden gekozen door de Staten die Partij zijn, waarbij rekening wordt gehouden met een billijke geografische spreiding, vertegenwoordiging van de uiteenlopende beschavingen en van de voornaamste rechtssystemen, een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen en deelname door deskundigen met een handicap.
5. De leden van het Comité worden gekozen tijdens vergaderingen van de Conferentie van Staten die partij zijn door middel van geheime stemming uit een lijst van personen, die door de Staten die Partij zijn uit hun onderdanen worden aangewezen. Tijdens deze vergaderingen, waarvoor twee derde van de Staten die Partij zijn het quorum vormen, zijn degenen die in het Comité zijn gekozen, die personen, die het grootste aantal stemmen hebben verkregen, alsmede een absolute meerderheid van de stemmen van de aanwezige vertegenwoordigers van de Staten die Partij zijn die hun stem uitbrengen.
6. De eerste verkiezing wordt niet later gehouden dan zes maanden na de datum van inwerkingtreding van dit Verdrag. Uiterlijk vier maanden voor de datum van elke stemming zendt de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties een brief aan de Staten die Partij zijn, teneinde hen uit te nodigen hun voordrachten binnen twee maanden in te dienen. De Secretaris-Generaal stelt vervolgens een alfabetische lijst op van alle personen die aldus zijn voorgedragen, waarbij aangegeven wordt door welke Staat die Partij is, zij zijn voorgedragen en legt deze voor aan de Staten die Partij zijn bij dit Verdrag.
7. De leden van het Comité worden gekozen voor een termijn van vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. De termijn van zes bij de eerste verkiezing benoemde leden loopt na twee jaar af; terstond na de eerste verkiezing worden die leden bij loting aangewezen door de voorzitter van de in het vijfde lid van dit artikel bedoelde vergadering.

8. De verkiezing van de zes extra leden van het Comité vindt plaats ten tijde van de periodieke verkiezingen in overeenstemming met de desbetreffende bepalingen van dit artikel.
9. Indien een lid van het Comité overlijdt, terugtreedt of om andere redenen verklaart zijn of haar taken niet langer te kunnen vervullen, benoemt de Staat die Partij is die dat lid heeft voorgedragen een andere deskundige die beschikt over de kwalificaties en voldoet aan de vereisten vervat in de desbetreffende bepalingen van dit artikel om gedurende het resterende deel van de termijn zitting te nemen.
- 10 Het Comité stelt zijn reglement van orde vast.
- 11 De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties stelt de benodigde personeelsleden en voorzieningen ter beschikking, ten behoeve van de doeltreffende uitvoering van de taken van het Comité uit hoofde van dit Verdrag en belegt de eerste vergadering.
- 12 Na goedkeuring van de Algemene Vergadering ontvangen de leden van het Comité dat uit hoofde van dit Verdrag is opgericht, emolumenten uit de middelen van de Verenigde Naties onder de voorwaarden die door de Algemene Vergadering kunnen worden vastgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met het belang van de verantwoordelijkheden van het Comité.
- 13 De leden van het Comité hebben recht op de faciliteiten, voorrechten en immuniteiten van deskundigen die een missie uitvoeren voor de Verenigde Naties, zoals vastgelegd in de desbetreffende artikelen van het Verdrag nopens de voorrechten en immuniteiten van de Verenigde Naties.

Artikel 35

Rapportage door de Staten die Partij zijn

1. Elke Staat die Partij is dient, binnen twee jaar nadat dit Verdrag voor de desbetreffende Staat die Partij is in werking is getreden, via de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties een uitgebreid rapport in bij het Comité over de maatregelen die zijn genomen om zijn verplichtingen uit hoofde van dit Verdrag na te komen, alsmede over de vooruitgang die is geboekt in dat verband.
2. Daarna brengen de Staten die Partij zijn ten minste eenmaal per vier jaar een vervolgrapport uit en voorts wanneer het Comité daarom verzoekt.
3. Het Comité stelt richtlijnen vast die van toepassing zijn op de inhoud van de rapporten.
4. Een Staat die Partij is die een uitgebreid eerste rapport heeft ingediend bij het Comité, behoeft de informatie die eerder is verstrekt niet te herhalen in de vervolgrapporten. Bij het opstellen van de rapporten voor het Comité, worden de Staten die Partij zijn uitgenodigd te overwegen daarbij een open en transparante procedure te volgen en zich naar behoren rekenschap te geven van de bepaling vervat in artikel 4, derde lid, van dit Verdrag.
5. In de rapporten kunnen factoren en problemen worden vermeld die van invloed zijn op de mate waarin de verplichtingen uit hoofde van dit Verdrag worden vervuld.

Artikel 36

Behandeling van rapporten

1. Elk rapport wordt behandeld door het Comité dat naar aanleiding daarvan suggesties en algemene aanbevelingen kan doen die het relevant acht en deze doen toekomen aan de desbetreffende Staat die Partij is. De Staat die Partij is, kan daarop reageren door door hem geselecteerde informatie te zenden aan het Comité. Het Comité kan de Staten die Partij zijn verzoeken om nadere informatie met betrekking tot de implementatie van dit Verdrag.
2. Indien een Staat die Partij is de termijn voor het indienen van een rapport aanmerkelijk overschreden heeft, kan het Comité de desbetreffende Staat die Partij is in kennis stellen van de noodzaak de implementatie van dit Verdrag in die Staat die Partij is te onderzoeken op grond van betrouwbare informatie waarover het Comité beschikt, indien het desbetreffende rapport niet binnen drie maanden na de kennisgeving wordt ingediend. Het Comité nodigt de desbetreffende Staat die Partij is uit deel te nemen aan dat onderzoek. Indien de Staat die

Partij is antwoordt door het desbetreffende rapport in te dienen, zijn de bepalingen van het eerste lid van dit artikel van toepassing.

3. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties stelt de rapporten ter beschikking aan alle Staten die Partij zijn.
4. De Staten die Partij zijn stellen hun rapport algemeen beschikbaar aan het publiek in hun eigen land en faciliteren de toegang tot suggesties en algemene aanbevelingen met betrekking tot deze rapporten.
5. Indien het dit opportuun acht, zendt het Comité de rapporten van de Staten die Partij zijn aan de gespecialiseerde organisaties, fondsen en programma's van de Verenigde Naties en andere bevoegde organen om daarin vervatte verzoeken om, of meldingen van hun behoefte aan technisch advies of ondersteuning tezamen met eventueel commentaar of aanbevelingen van het Comité ter zake van deze verzoeken of meldingen aan hen voor te leggen.

Artikel 37

Samenwerking tussen Staten die Partij zijn en het Comité

1. Elke Staat die Partij is werkt samen met het Comité en ondersteunt zijn leden bij de uitvoering van hun mandaat.
2. In hun betrekkingen met de Staten die Partij zijn, besteedt het Comité voldoende aandacht aan de wegen en manieren om de nationale mogelijkheden voor de implementatie van dit Verdrag te verbeteren, onder andere door middel van internationale samenwerking.

Artikel 38

Betrekkingen van het Comité met andere organen

Teneinde de daadwerkelijke implementatie van dit Verdrag te bevorderen, en de internationale samenwerking op het terrein waarop dit Verdrag betrekking heeft, aan te moedigen:

- a. hebben de gespecialiseerde organisaties en andere organen van de Verenigde Naties het recht vertegenwoordigd te worden bij de behandeling van de implementatie van de bepalingen van dit Verdrag die vallen binnen het kader van hun mandaat. Indien het dat opportuun acht, kan het Comité de gespecialiseerde organisaties en andere bevoegde organen uitnodigen deskundig advies te verstrekken voor de implementatie van het Verdrag op terreinen die vallen binnen het kader van hun onderscheiden mandaten. Het Comité kan gespecialiseerde organisaties en andere organen van de Verenigde Naties uitnodigen rapporten in te dienen over de implementatie van het Verdrag op terreinen die vallen binnen het kader van hun werkzaamheden;
- b. kan het Comité bij de uitvoering van zijn mandaat overleggen met andere bevoegde organen die zijn opgericht op grond van internationale mensenrechtenverdragen, teneinde de consistentie van hun onderscheiden rapportagerichtlijnen, suggesties en algemene aanbevelingen te waarborgen en dubbel werk en overlapping bij de vervulling van hun taken te voorkomen.

Artikel 39

Rapportage door het Comité

Het Comité brengt eenmaal per twee jaar verslag uit aan de Algemene Vergadering en aan de Economische en Sociale Raad en kan suggesties en algemene aanbevelingen doen naar aanleiding van de bestudering van de rapporten en informatie ontvangen van de Staten die Partij zijn. Deze suggesties en algemene aanbevelingen dienen in het rapport van het Comité te worden opgenomen tezamen met het eventuele commentaar van de Staten die Partij zijn.

Artikel 40

Conferentie van de Staten die Partij zijn

1. De Staten die Partij zijn komen periodiek bijeen in een Conferentie van de Staten die Partij zijn teneinde aangelegenheden te behandelen met betrekking tot de implementatie van dit Verdrag.

2. Uiterlijk zes maanden na de inwerkingtreding van dit Verdrag wordt de Conferentie van de Staten die Partij zijn bijeengeroepen door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties belegt de volgende bijeenkomsten eenmaal per twee jaar of wanneer de Conferentie van de Staten die Partij zijn daartoe besluit.

Artikel 41

Depositaris

De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties is depositaris van dit Verdrag.

Artikel 42

Ondertekening

Dit Verdrag staat vanaf 30 maart 2007 op het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York open voor ondertekening door alle Staten en organisaties voor regionale integratie.

Artikel 43

Instemming te worden gebonden

Dit Verdrag dient te worden bekrachtigd door de ondertekenende Staten en formeel te worden bevestigd door de ondertekenende organisaties voor regionale integratie. Het staat open voor toetreding door elke Staat of organisatie voor regionale integratie die het Verdrag niet heeft ondertekend.

Artikel 44

Organisaties voor regionale integratie

1. Een „organisatie voor regionale integratie” is een organisatie die is opgericht door soevereine Staten van een bepaalde regio waaraan haar lidstaten de bevoegdheid hebben overgedragen ter zake van aangelegenheden waarop dit Verdrag van toepassing is. Dergelijke organisaties leggen in hun akten van formele bevestiging of toetreding vast in welke mate zij bevoegd zijn ter zake van aangelegenheden waarop dit Verdrag van toepassing is. Deze organisaties doen de depositaris tevens mededeling van iedere relevante verandering in de reikwijdte van hun bevoegdheden.
2. Verwijzingen naar „Staten die Partij zijn” in dit Verdrag zijn binnen de reikwijdte van hun bevoegdheid tevens van toepassing op deze organisaties.
3. Voor de toepassing van artikel 45, eerste lid, en artikel 47, tweede en derde lid, worden akten, neergelegd door een organisatie voor regionale integratie, niet meegeteld.
4. Organisaties voor regionale integratie oefenen ter zake van binnen hun bevoegdheid vallende aangelegenheden hun stemrecht bij de Conferentie van de Staten die Partij zijn uit met een aantal stemmen dat gelijk is aan het aantal van hun lidstaten die partij zijn bij dit Verdrag. Bedoelde organisaties oefenen hun stemrecht niet uit indien een van hun lidstaten zijn stemrecht uitoefent, en omgekeerd.

Artikel 45

Inwerkingtreding

1. Dit Verdrag treedt in werking dertig dagen na de nederlegging van de twintigste akte van bekrachtiging of toetreding. 2. Voor elke Staat of organisatie voor regionale integratie die het Verdrag na de nederlegging van de twintigste akte bekrachtigt, formeel bevestigt of ertoe toetreedt, treedt het Verdrag in werking dertig dagen na de nederlegging van zijn akte ter zake.

Artikel 46

Voorbehouden

1. Voorbehouden die onverenigbaar zijn met het onderwerp en het doel van dit Verdrag zijn niet toegestaan.
2. Voorbehouden kunnen te allen tijde worden ingetrokken.

Artikel 47

Wijzigingen

1. Elke Staat die Partij is kan een wijziging van dit Verdrag voorstellen en indienen bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties. De Secretaris-Generaal deelt voorgestelde wijzigingen mede aan de Staten die Partij zijn met het verzoek hem te berichten of zij een conferentie van de Staten die Partij zijn verlangen, teneinde de voorstellen te bestuderen en daarover te beslissen. Indien, binnen vier maanden na de datum van deze mededeling, ten minste een derde van de Staten die Partij zijn een dergelijke conferentie verlangt, roept de Secretaris-Generaal de vergadering onder auspiciën van de Verenigde Naties bijeen. Wijzigingen die worden aangenomen door een meerderheid van twee derde van de aanwezige Staten die Partij zijn en hun stem uitbrengen, worden door de Secretaris-Generaal voorgelegd aan de Algemene Vergadering en vervolgens ter aanvaarding aan alle Staten die Partij zijn.
2. Een overeenkomstig het eerste lid van dit artikel aangenomen en goedgekeurde wijziging, treedt in werking dertig dagen nadat het aantal neergelegde akten van aanvaarding twee derde bedraagt van het aantal Staten die Partij waren op de datum waarop de wijziging aangenomen werd. De wijziging treedt vervolgens voor elke Staat die Partij is in werking dertig dagen na de datum waarop deze zijn instrument van aanvaarding heeft nedergelegd. Een wijziging is uitsluitend bindend voor de Staten die Partij zijn die haar aanvaard hebben.
3. Indien daartoe bij consensus besloten is door de Conferentie van de Staten die Partij zijn, treedt een wijziging die is aangenomen en goedgekeurd in overeenstemming met het eerste lid van dit artikel en uitsluitend betrekking heeft op de artikelen 34, 38, 39 of 40 voor alle Staten die Partij zijn in werking, dertig dagen nadat het aantal neergelegde akten van aanvaarding twee derde bedraagt van het aantal Staten die Partij waren op de datum waarop de wijziging werd aangenomen.

Artikel 48

Opzegging

Een Staat die Partij is kan dit Verdrag opzeggen door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties. De opzegging wordt van kracht een jaar na de datum van ontvangst van de kennisgeving door de Secretaris-Generaal.

Artikel 49

Toegankelijk format

De tekst van dit Verdrag wordt beschikbaar gesteld in toegankelijke formats.

Artikel 50

Authentieke teksten

De Arabische, de Chinese, de Engelse, de Franse, de Russische en de Spaanse tekst van dit Verdrag zijn gelijkelijk authentiek. TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekende gevolmachtigden, daartoe naar behoren gemachtigd door hun onderscheiden Regeringen, dit Verdrag hebben ondertekend.

VN-verdrag handicap in Nederland 2017

Jaarlijkse rapportage over de naleving van
het VN-verdrag handicap in Nederland

COLLEGE VOOR
DE RECHTEN
VAN DE MENS

December 2017

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Totstandkoming van de rapportage	5
1 Algemeen	6
2 Toegankelijkheid	10
3 Recht op onderwijs	16
4 Recht op arbeid	22
5 Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij	28
6 Gelijkheid voor de wet	32
7 Samenvatting	36
8 Aanbevelingen op een rij	40
 Bijlage 1 - Onderzoek naar ervaren knelpunten van mensen met een beperking	 44
Bijlage 2 - Zaken over handicap/chronische ziekte bij het College	48
Bijlage 3 - Organisaties die zijn geïnterviewd	52

Inleiding

Het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (verder: VN-verdrag handicap) is in Nederland op 14 juli 2016 in werking getreden. Vanaf dat moment moet Nederland de rechten die uit het verdrag voortvloeien werkelijkheid laten worden. Het verdrag moet ertoe leiden dat de inclusie van mensen met een beperking de norm wordt. Daarnaast beoogt het verdrag de wijze waarop naar mensen met een beperking wordt gekeken te veranderen: het gaat niet om mensen met een medisch probleem, het gaat om mensen die net als ieder ander mensenrechten hebben. Ook laat het verdrag zien dat het niet aan hun handicap te wijten is als mensen tegen beperkingen aanlopen, maar aan de samenleving die hier niet op is ingericht.

Het College voor de Rechten van de Mens is toezichthouder op de implementatie van het verdrag. Jaarlijks publiceert het een rapportage met de stand van zaken en aanbevelingen op het gebied van de naleving van het verdrag. Deze rapportage is gericht aan de Nederlandse regering. Die is er immers voor verantwoordelijk dat de overheid het verdrag uitvoert. Deze eerste rapportage bestrijkt het eerste jaar dat het VN-verdrag handicap in Nederland van kracht was, dus de periode van 14 juli 2016 tot 14 juli 2017.

De rechten die in het verdrag beschreven zijn, omvatten een groot aantal terreinen van het leven. Op basis van een inventarisatie onder mensen met een beperking en hun belangenorganisaties, heeft het College een aantal rechten uit het verdrag gekozen waarvoor het speciale aandacht vraagt. Het gaat om toegankelijkheid, gelijkheid voor de wet, onderwijs, arbeid, zelfstandig wonen en deelnemen aan de samenleving. Nu, ruim een jaar na de ratificatie, gaat het College na hoe het staat met de implementatie van het verdrag op deze terreinen.

Totstandkoming van de rapportage

Om de stand van zaken met betrekking tot de implementatie van het verdrag in kaart te brengen, heeft het College verschillende soorten informatie verzameld. Het gaat hierbij om informatie over wetgeving en beleid, de processen bij de uitvoering hiervan en de uitkomsten die de ingezette maatregelen hebben voor mensen met een beperking. Deze informatie is gehaald uit onderzoeken en rapportages van het College en andere organisaties, meldingen en (verzoeken om) oordelen bij het College, Kamerstukken en berichten in de (sociale) media. Daarbij is ook informatie gezocht over kinderen, vrouwen, ouderen, mensen die LHBTI zijn en mensen met een migratieachtergrond.

Het maatschappelijk middenveld, in het bijzonder personen met een beperking en organisaties die hen vertegenwoordigen, wordt betrokken bij het monitoringproces en participeert hier ook in. Dat zegt artikel 33, derde lid, VN-verdrag. Dit is ook nodig om inzicht te krijgen in hoeverre het verdrag wordt nageleefd. Bij de totstandkoming van de rapportage heeft het College mensen met een beperking en organisaties die hen vertegenwoordigen op verschillende manieren betrokken. De opzet en het concept zijn voorgelegd aan een aantal belangenorganisaties, alsook aan een klankbordgroep die het College heeft ingesteld. Daarnaast heeft het College 27 interviews met organisaties uit het maatschappelijk middenveld gehouden. Tot slot heeft het College onderzoek gedaan onder mensen met een beperking om inzicht te krijgen in de knelpunten die zij ervaren en om te horen welke oplossingen mogelijk zijn. De vragenlijst in het kader van dit onderzoek is door meer dan 1000 personen met een beperking of ouders van kinderen met een beperking ingevuld. Voor mensen met een verstandelijke beperking zijn focusgroepen georganiseerd om de vragen uit de vragenlijst voor te leggen. Hoewel het onderzoek naar ervaren knelpunten niet representatief is, geeft het wel een beeld van waar mensen met een beperking op verschillende terreinen tegenaan lopen. Dit onderzoek is in één van de bijlagen weergegeven. Daarnaast is er een bijlage met zaken over handicap die aan het College zijn voorgelegd en een bijlage met organisaties die zijn geïnterviewd.

1 Algemeen

Door het VN-verdrag handicap te ratificeren, heeft Nederland zich verplicht te garanderen dat mensen met een beperking op voet van gelijkheid al hun mensenrechten kunnen uitoefenen. Menselijke waardigheid, autonomie, non-discriminatie, participatie en de gelijkheid van mannen en vrouwen staan hierbij centraal. Dat betekent dat deze beginselen leidend moeten zijn op alle terreinen van het verdrag. Om te komen tot inclusie op alle terreinen van het VN-verdrag handicap, is het betrekken van mensen met een beperking en organisaties die hen vertegenwoordigen essentieel. Het verdrag schrijft voor dat zij betrokken moeten worden bij het bedenken en uitvoeren van wetgeving en beleid, en bij alle beslissingen die hen aangaan (artikel 4, lid 3, VN-verdrag). 'Betrekken bij' gaat verder dan alleen inspraak geven, het gaat om een gezamenlijk proces. Dat betekent dus dat er serieus wordt geluisterd naar wat zij inbrengen en dat hier ook iets mee wordt gedaan. Ook moeten zij worden betrokken bij evaluaties. Beleidsmakers en uitvoerders op alle niveaus moeten hiervan doordrongen zijn en daar naar handelen.

Andere algemene verplichtingen uit het verdrag zijn dat de staat (1) maatregelen neemt om het verdrag uit te voeren, (2) maatregelen neemt tegen discriminatie, (3) bij het maken van beleid rekening houdt met de rechten van mensen met een beperking, (4) waarborgt dat de overheid in overeenstemming handelt met het verdrag, (5) onderzoek doet naar en zorgt voor ontwikkeling van universeel ontworpen goederen en diensten, (6) onderzoek doet naar nieuwe technologieën en mobiliteitshulpmiddelen die geschikt zijn voor mensen met een beperking en (7) hierover toegankelijke informatie geeft. Verder is de staat verplicht maatregelen te nemen om de bewustwording te vergroten over mensen met een beperking. Onder meer door bewustwordingscampagnes te voeren en aan te moedigen dat media mensen met een beperking laten zien op een manier die verenigbaar is met het verdrag (artikelen 4 en 8 VN-verdrag).

De rechten uit het verdrag zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als het ene recht niet goed geregeld is, kan van het andere recht vaak geen gebruik worden gemaakt. Zo is toegankelijk openbaar vervoer voor veel mensen met een beperking een voorwaarde om naar school of naar het werk te gaan. En als kinderen thuis zitten in plaats van op school, kunnen zij niet een diploma halen waarmee ze later aan het werk kunnen.

Uitbreiding Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte

Om te voldoen aan de eisen van het VN-verdrag handicap is de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) op 14 juni 2016 uitgebreid met het aanbod van goederen en diensten. Dit betekent dat deze wet ook geldt voor aanbieders van goederen en diensten in de private sfeer. Denk aan horecagelegenheden, musea, winkels en bioscopen. Zij zijn verplicht om hulphonden toe te laten en doeltreffende aanpassingen te verrichten voor mensen met een beperking, zoals het plaatsen van een oprijplank.¹

Deze verplichting is op 1 januari 2017 verder uitgebreid. Aanbieders van goederen en diensten moeten naast de individuele aanpassingen, geleidelijk zorgen voor de algemene toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Ook als daar niet expliciet om wordt gevraagd.² Het gaat hierbij om aanpassingen in de fysieke omgeving, vervoer, informatie, communicatie en in andere publieke voorzieningen en diensten. Alleen als er sprake is van onevenredige belasting geldt deze verplichting niet.

Het College ziet de uitbreiding van de Wgbh/cz als een belangrijke stap vooruit in het verwezenlijken van volledige en volwaardige participatie en persoonlijke autonomie van mensen met een beperking, wat een van de doelstellingen is van het VN-verdrag handicap. Bovendien wordt hiermee uitvoering gegeven aan de verplichting om wetgeving met het verdrag in overeenstemming te brengen (artikel 4 VN-verdrag). Aanvullend hierop is het nodig dat de staat ervoor zorgt dat de inhoud van deze wet bij ondernemers en mensen met een beperking bekend is. Ook is het belangrijk dat mensen met een beperking weten waar ze met klachten terecht kunnen als de wet niet wordt nageleefd.

1 Zie artikel 5b van de Wgbh/cz en Kamerstukken II 2013/14, 33 990, nr. 3.

2 Zie artikel 2a van de Wgbh/cz en Stb. 2016, 215. Zie ook Kamerstukken II 2015/16, 33 990, nr. 3, p. 4-9.

Implementatie van het VN-verdrag handicap

Na de ratificatie van het verdrag heeft het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een kwartiermaker aangesteld om een implementatieplan voor te bereiden. In dat plan moet de betrokkenheid van de overheid en maatschappelijke organisaties worden vastgelegd. Daarvoor is een bestuurlijk overleg ingesteld waar de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), werkgeversorganisatie VNO-NCW, MKB-Nederland en de Alliantie³ ter bevordering van de implementatie van het VN-verdrag handicap aan deelnemen. Daarnaast heeft de kwartiermaker met andere maatschappelijke organisaties en personen met een beperking gesproken. Dit resulteerde in een implementatieplan⁴ dat de staatssecretaris van VWS op 28 maart 2017 naar de Tweede Kamer stuurde.

In het implementatieplan staat beschreven hoe de rijksoverheid, gemeenten en het bedrijfsleven aan de slag gaan met de implementatie van het VN-verdrag. De uitvoering gaat stapsgewijs en onder het motto '*nothing about us without us*' in samenspraak met mensen met een beperking. Het plan heeft een tijdpad tot 2022.

Het implementatieplan richt zich op terreinen als onderwijs, arbeidsparticipatie, wonen, toegankelijke openbare ruimte, bouwregelgeving, inkomensbeleid, toegang tot goederen en diensten en het opstellen van lokale inclusie-agenda's door gemeenten. Een van de grootste prioriteiten in het plan is het vergroten van de bewustwording over het verdrag onder bedrijven, organisaties en burgers. Het plan voorziet in periodiek overleg tussen de bestuurlijke partners, een ondersteunend programmabureau bij VWS en een jaarlijks rapport over de uitvoering van het verdrag aan de Tweede Kamer. Het College spreekt er zijn waardering voor uit dat de implementatie van het verdrag zorgvuldig wordt voorbereid en dat organisaties uit het maatschappelijk middenveld en mensen met een beperking hierbij nauw betrokken worden. Voor de uitwerking van het implementatieplan geeft het College de volgende aandachtspunten mee.

Aandachtspunten bij implementatie

Het ministerie van VWS coördineert de uitvoering van het implementatieplan. Dit betekent dat dit ministerie ervoor moet zorgen dat alle ministeries met de implementatie van het verdrag aan de slag gaan. Regelmatig interdepartementaal overleg is hierbij van essentieel belang.

De staat heeft verschillende partijen aangewezen om het implementatieplan te coördineren en uit te voeren: de werkgevers op het terrein van goederen en diensten, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) voor lokale implementatie, de Alliantie voor participatie van mensen met een beperking bij het ontwikkelen en uitvoeren van beleid, en de rijksoverheid onder meer voor inclusie binnen de rijksoverheid, mobiliteit en bouw. Niet alle betrokkenen binnen deze sectoren weten wat het verdrag inhoudt en dus zal niet iedereen even voortvarend hiermee aan de slag gaan. Daarom is het goed dat in het implementatieplan staat dat bewustwording één van de grootste prioriteiten is. Om te zorgen dat de uitvoering van het verdrag niet vrijblijvend is, is het van belang dat in de uitvoeringsplannen duidelijke doelen en termijnen staan. Daarnaast is goede monitoring van de implementatie van belang. In het implementatieplan staat dat de staatssecretaris van VWS de implementatie monitort en het parlement over het implementatieproces rapporteert.

Ratificatie facultatief protocol

Het facultatief protocol bij het VN-verdrag handicap heeft betrekking op het individueel klachtrecht bij het VN-comité bij het verdrag en op de onderzoeksbevoegdheid van dit comité. De Nederlandse regering heeft het facultatief protocol niet geratificeerd. Het kabinet heeft aan de Raad van State advies gevraagd over de gevolgen van ratificatie van het facultatief protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten voor de Nederlandse rechtsorde. Aan de hand van dit advies zal de regering ook een besluit nemen over ratificatie van het optioneel protocol bij het VN-verdrag handicap. Het kabinet Rutte-III zal hierover een besluit moeten nemen.⁵

3 Bestaande uit de belangenorganisaties Ieder(in), Per Saldo, LFB, MiND en de Coalitie voor Inclusie.

4 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2017/03/13/implementatieplan-vn-verdrag-inzake-de-rechten-van-persone-n-met-een-handicap>

5 Kamerstukken I 2016/2017, 34 550 XVI D.

Het is van belang dat mensen met een beperking zich bij het verdragscomité op hun rechten kunnen beroepen. Uitspraken in individuele zaken van het toezichthoudend comité vergroten de rechtsbescherming van personen met een beperking en kunnen de regering helpen bij correcte implementatie van het verdrag in Nederland. Bovendien geven deze een duiding van de verdragsnormen. Het College meent dat het niet nodig is te wachten op de bekrachtiging van het facultatief protocol bij het Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele Rechten, zoals de regering aangeeft. Nederland heeft het facultatief protocol bij het VN-Vrouwenverdrag en andere mensenrechtenverdragen immers geratificeerd. Ook in die verdragen is sprake van economische en sociale rechten.

Ratificeer het facultatief protocol bij het VN-verdrag handicap zo spoedig mogelijk.

Gelding van het VN-verdrag handicap in Caribisch Nederland

Het VN-verdrag handicap geldt vooralsnog niet in Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De regering geeft hiervoor als voornaamste reden dat het Caribisch deel van Nederland geen wetgeving op het gebied van gelijke behandeling kent en er dus uitvoeringswetgeving nodig is. Het kabinet heeft onderzoek laten doen naar wat er nodig is voor uitvoering van het verdrag in Caribisch Nederland. De kabinetsreactie op dit onderzoek is overgelaten aan het huidige kabinet.⁶ Volgens het College heeft de ratificatie van een mensenrechtenverdrag als het VN-verdrag handicap tot gevolg dat dit in het gehele koninkrijk geldt. Dus ook in Caribisch Nederland. Dat betekent dat het verdrag daar ook uitgevoerd moet worden.

Neem maatregelen om het VN-verdrag handicap zo spoedig mogelijk in Caribisch Nederland uit te voeren.

Het VN-verdrag handicap en de SDG's

Op 25 september 2015 is de 2030-Agenda voor Duurzame Ontwikkeling in de vorm van zeventien Duurzame Ontwikkelingsdoelen (*Sustainable Development Goals*, hierna: SDG's) door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. Belangrijke verschillen met de voorgaande millennium-ontwikkelingsdoelen zijn dat de SDG's ook van toepassing zijn op ontwikkelde landen en dat ze ook aan het bedrijfsleven zijn gericht. De gemaakte afspraken zijn juridisch niet bindend; er is sprake van een inspanningsverplichting. Een aantal (sub)doelstellingen richt zich ook op mensen met een beperking, zoals toegang tot onderwijs (doel 4), productieve tewerkstelling en waardig werk voor personen met een handicap (doel 8.5) en toegankelijke openbare ruimtes en vervoer (doelstelling 11).⁷ Op dit moment ontwikkelt de overheid plannen om uitvoering aan de SDG's te geven. In de Nederlandse aanpak van de realisatie van de SDG's is echter nog weinig aandacht voor de rechten van mensen met een beperking. De SDG's zullen de komende tijd een rol spelen bij de ontwikkeling van beleid. Hierbij is het van belang om de doelstellingen te koppelen aan de rechten uit het VN-verdrag handicap.

Zorg ervoor dat bij de realisatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen ook aandacht is voor de rechten van mensen met een beperking.

6 Kamerstukken II 2016/2017, 29538-240.

7 Zie voor meer informatie over de SDG's en het VN-verdrag handicap: CBM, Disability, human rights and sustainable development, februari 2016.

2 Toegankelijkheid

Toegankelijkheid is één van de grondbeginselen van het VN-verdrag handicap (artikel 3, sub f, VN-verdrag, verder uitgewerkt in artikel 9). Het wordt gezien als een voorwaarde voor personen met een handicap om volwaardig in de samenleving te kunnen functioneren. Het recht op toegankelijkheid laat duidelijk een omslag in denken zien: het is niet de handicap die toegankelijkheidsproblemen veroorzaakt, maar de wijze waarop de samenleving is ingericht. Toegankelijkheid richt zich op het wegnemen van obstakels en bestrijkt een groot gebied. Het gaat niet alleen over de toegankelijkheid van de fysieke omgeving, maar ook over de toegang tot vervoer, informatie en communicatie en tot andere voorzieningen en diensten die openstaan voor of verleend worden aan het publiek (zie artikel 9, eerste lid, VN-verdrag).

Dit vraagt van de staat inspanningen op alle terreinen van het maatschappelijk leven. In de eerste plaats op het gebied van algemene voorzieningen en zo nodig door voor individuele aanpassingen te zorgen. Daarbij is het van belang dat rekening wordt gehouden met de breedte van het begrip ‘beperkingen’. Toegankelijkheid voor iedereen betekent dat voorzieningen gericht moeten zijn op allerlei beperkingen en niet alleen op fysieke. Dus bijvoorbeeld ook toegankelijkheid van informatie voor mensen met een verstandelijke beperking, slechtzienden en slechthorenden. Het gaat dus veel verder dan het verbreden van doorgangen of het weghalen van drempels.

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de toegankelijkheid van openbare ruimten en gebouwen, van informatie en communicatie en van het openbaar vervoer in Nederland. Ook wordt onderzoek naar de toegankelijkheid van verkiezingen, dat in opdracht van het College is uitgevoerd, besproken. De keuze om deze toegankelijkheidsaspecten te belichten is gebaseerd op de signalen die het College heeft ontvangen van mensen met een beperking. Onderstaand overzicht is dus niet uitputtend, maar geeft een beeld van de belangrijkste knelpunten die mensen met een beperking op het gebied van toegankelijkheid in Nederland ervaren.

“Openbaar vervoer is niet te doen met een rolstoel. Stoepen zijn vaak heel schuin of niet breed genoeg voor een rolstoel. Gebouwen zijn zelden toegankelijk, een rolstoeltoilet wordt al helemaal als luxe gezien. Onvoorstelbaar welk signaal hiermee wordt afgegeven naar mensen in een rolstoel: ze horen er niet bij en zijn niet belangrijk in onze maatschappij.”⁸

Openbare ruimten en gebouwen

Een belangrijke barrière die mensen met een beperking ervaren is de ontoegankelijkheid van openbare ruimten en gebouwen. Dit blijkt uit het onderzoek van het College naar de ervaringen van mensen met een beperking. Zo heeft een kwart van de knelpunten op het gebied van toegankelijkheid betrekking op de openbare ruimte. En bijna een kwart van alle mensen die aan het onderzoek hebben deelgenomen, geeft aan dat veel gebouwen niet toegankelijk zijn. Nagenoeg alle respondenten die deze vormen van fysieke toegankelijkheid als knelpunt hebben genoemd, zijn mensen met een lichamelijke en/of visuele beperking.

Obstakels vormen een groot probleem. Zo leveren reclameborden van winkels, vuilnisbakken en fietsen in het voetgangersgebied hindernissen op voor mensen met een motorische of visuele beperking. Ook zijn openbare gebouwen zoals winkels, horecagebouwen, musea, bioscopen en theaters nog niet altijd goed toegankelijk. Deze hebben bijvoorbeeld drempels of zijn alleen via een trap bereikbaar. Ook te hoge balies vormen een obstakel, bijvoorbeeld bij het pinnen. Bovendien ontbreken in toiletten regelmatig handgrepen of beugels voor mensen die slecht ter been zijn. Voor mensen in een rolstoel is het een knelpunt dat horecagelegenheden vaak geen aangepast toilet hebben. Zij moeten dan in de omgeving naar een toegankelijk toilet zoeken.

Zorg ervoor dat in het implementatieplan voldoende aandacht is voor de toegankelijkheid van openbare ruimten en gebouwen.

⁸ Citaat uit vragenlijst van het onderzoek naar ervaren knelpunten onder mensen met een beperking van het College voor de Rechten van de Mens.

Het Bouwbesluit 2012 is een belangrijk instrument om te zorgen dat gebouwen toegankelijk worden gebouwd. Hoofdstuk 4 van het Bouwbesluit 2012 bevat onder meer voorschriften voor de toegankelijkheid van bouwwerken. Het College constateert echter dat afdeling 4.4 'Bereikbaarheid en Toegankelijkheid' van het besluit, slechts van toepassing is op *nieuwbouw*. Artikel 4.21 luidt als volgt: "Een te bouwen bouwwerk heeft voldoende bereikbare en toegankelijke ruimten." Er is dus niets geregeld omtrent toegankelijkheid van bestaande bouw, terwijl hier op grond van het VN-verdrag handicap ook aandacht voor moet zijn. Het College beseft dat bestaande gebouwen niet van de ene op de andere dag aangepast kunnen zijn, maar zij moeten wel geleidelijk aan toegankelijk worden gemaakt.

Het Bouwbesluit 2012 bevat wel enkele regels voor toegankelijkheid van nieuwbouw. Artikel 4.24 van dit besluit geeft bijvoorbeeld aan wanneer in een gebouw een toegankelijkheidssector aanwezig moet zijn. Deze bepaling geldt echter alleen voor bepaalde woongebouwen. Het eerste lid van artikel 4.24 vereist de aanwezigheid van een toegankelijkheidssector in hoge of grote woongebouwen. Het Bouwbesluit bevat dus geen regels voor grondgebonden woningen en woningen in kleine complexen. Daarmee schiet het besluit tekort ten opzichte van artikel 9 van het verdrag. Het is belangrijk dat het besluit en voorgenomen regelgeving in de Omgevingswet⁹ ook regels bevat voor deze gebouwen.

Bevorder dat in het Bouwbesluit 2012 en in toekomstige regelgeving normen worden opgenomen die de toegankelijkheid van gebouwen waarborgen voor mensen met een beperking.

Minimumnormen

Op 21 juni 2017 is het Besluit algemene toegankelijkheid voor personen met een handicap of chronische ziekte¹⁰ in werking getreden. In dat besluit is geen definitie van het begrip 'toegankelijkheid' opgenomen. Ook is de uitwerking van de norm van algemene toegankelijkheid vooral in algemene termen opgenomen. Het College heeft aangedrongen op een definitie met een meer concrete uitwerking van het begrip algemene toegankelijkheid. Dit om aanbieders duidelijk te maken wat precies van hen wordt verwacht en om de toegang tot materiële en immateriële voorzieningen op voet van

gelijkheid met anderen te garanderen, zoals artikel 9 van het verdrag voorschrijft.

Het College constateert dat zowel de overheid als bedrijven hun online diensten nog niet altijd op een toegankelijke manier aanbieden. Zo zijn er nog veel overheidswebsites die niet toegankelijk zijn, ondanks de verplichting om de daarvoor geldende Webrichtlijnen na te leven.¹¹ En als er in de fysieke ruimte minimumnormen zijn zoals in het Bouwbesluit 2012, worden deze niet altijd nageleefd.

Houd voldoende toezicht op de naleving van minimumnormen voor toegankelijkheid.

Informatie en communicatie

Bij het realiseren van toegankelijkheid gaat het niet alleen om de fysieke toegankelijkheid, maar om de toegankelijkheid in brede zin. Dus ook informatie en communicatie. Ruim één op de tien respondenten uit het knelpuntenonderzoek van het College geeft aan dat zij aanlopen tegen ontoegankelijke informatie. Zowel mensen met een beperking als organisaties die opkomen voor hun belangen geven aan dat formulieren en brieven van de overheid en private dienstverleners, zoals woningbouwverenigingen en de gasleveranciers, vaak moeilijke taal bevatten. Hierdoor zijn ze slecht toegankelijk voor mensen met een verstandelijke beperking en voor mensen met een auditieve beperking die niet het Nederlands maar gebarentaal als eerste taal hebben. Verder hebben veel van de genoemde knelpunten te maken met ontoegankelijke informatie in het openbaar vervoer. Hier hebben met name mensen last van die een verstandelijke, een auditieve of een visuele beperking hebben.

Tot slot geven mensen met een beperking aan dat websites regelmatig niet toegankelijk zijn, waardoor ze niet van digitale diensten gebruik kunnen maken.¹² De overheid heeft verschillende maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat websites van de overheid toegankelijk worden. Daarnaast zou de overheid met private aanbieders afspraken moeten maken over de toegankelijkheid van websites. Deze afspraken kan de overheid opnemen in het implementatieplan.

9 Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet (verwachte datum op het moment van schrijven is 1 januari 2021) gaat het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) het huidige Bouwbesluit vervangen.

10 Dat invulling geeft aan artikel 2a van de Wgbh/cz.

11 Zie Stichting Drempelvrij, Digitale toegankelijkheid van gemeentelijke websites. QuickScan naar de stand van zaken per mei 2015. De Webrichtlijnen die gelden voor overheidsinstanties zijn afgeleid van internationale normen zoals vastgelegd in de WCAG 2.0. <https://mensenrechten.nl/publicaties/detail/35682>

12 Zie R. Beenen e.a., Monitor 2016: Toegankelijkheid Websites Nederland, Stichting Accessibility 2016.

Neem maatregelen om ervoor te zorgen dat websites van private aanbieders toegankelijk worden.

Openbaar vervoer

Een opvallend groot aantal deelnemers aan het onderzoek van het College, noemt de toegankelijkheid van het openbaar vervoer als knelpunt: in totaal een kwart van alle deelnemers. Tweederde van de respondenten die knelpunten ervaren op dit gebied, heeft een lichamelijke beperking. Van degenen die geen lichamelijke beperking hebben, zijn het vooral mensen met een auditieve en visuele beperking die problemen hebben met de toegankelijkheid van het openbaar vervoer.

De signalen die het College heeft ontvangen van mensen met een beperking en van organisaties die hun belangen beschermen, gaan over alle typen openbaar vervoer: bussen, treinen, trams en metro's. Meestal gaat het over problemen met het reizen en de toegankelijkheid van stations, perrons en haltes. Die sluiten niet altijd goed aan op de verschillende voertuigen. Hierdoor kan het gebeuren dat iemand in een rolstoel wel de bus in kan, maar niet kan uitstappen omdat de halte te laag is. Rollatorgebruikers kunnen regelmatig niet goed de bus in of uit door een hoogteverschil tussen voertuig en halte. Ook de informatievoorziening voor de reizigers in het openbaar vervoer laat nog veel te wensen over. Omroepsystemen op het perron en in de trein zijn bijvoorbeeld niet altijd geschikt voor mensen met een auditieve beperking. Dat is opvallend, omdat de toegankelijkheidsnorm voor (delen van) het openbaar vervoer al sinds 9 mei 2012 van toepassing zijn. Dit betreft het Besluit toegankelijk OV als onderdeel van de Wgbh/cz. Verder worden de tijden waarop de NS assistentie verleent aan mensen met een handicap als knelpunt genoemd. Assistentie blijft beperkt tot treinen die overdag rijden. Mensen met een beperking die van assistentie afhankelijk zijn, kunnen dus niet met nachttreinen reizen.

In opdracht van het College heeft het verkeerskundig onderzoeks- en adviesbureau DTV Consultants de toegankelijkheid van bussen onderzocht voor mensen in een rolstoel.¹³ Hieruit blijkt dat bussen nog niet optimaal toegankelijk zijn voor deze groep reizigers. Nog vaak is de automatische rolstoelplank defect of biedt de buschauffeur onvoldoende hulp bij het betreden, plaatsnemen of verlaten van de bus. Ook komt het nog voor dat de buschauffeur rolstoelgebruikers weigert mee te nemen.

In een reactie op het onderzoek heeft het ministerie van VWS aangegeven dat het samen met het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M), inmiddels het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W), concreet aan de slag gaat met dit thema. Zo zal de staatssecretaris van I&W het onderzoek bespreken met lagere overheden en busvervoerbedrijven om te bekijken hoe verbeteringen tot stand kunnen worden gebracht. Ook is er een actieprogramma gestart. Hierin is één van de doelstellingen het bevorderen van de mogelijkheden voor mensen met een mobiliteitsbeperking om het reguliere openbaar vervoer te gebruiken.

De toegankelijkheid van het openbaar vervoer is een onderwerp dat prioriteit heeft in het implementatieplan van het VN-verdrag handicap. Het College merkt hierbij op dat in de bestaande 'Regeling toegankelijkheid van het openbaar vervoer' voor de verschillende onderdelen van het openbaar vervoer verplichte toegankelijkheidspercentages genoemd zijn.¹⁴ Zo is in de regeling bepaald dat 98% van alle bussen toegankelijk moet zijn.¹⁵ Daarnaast moeten alle metro's toegankelijk zijn en alle voertuigen van RandstadRail en de sneltramdienst Utrecht-Nieuwegein-IJsselstein. Tot slot moeten de stadstrams in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag voor ten minste 72%, 48% respectievelijk 26% toegankelijk zijn. Ook voor bushaltes, metro- en treinstations stelt de regeling een aantal eisen. Zo staat er bijvoorbeeld dat op 1 januari 2015 alle metrostations toegankelijk moesten zijn. En op 1 januari 2016 46% van alle bushaltes en -stations.

Onderzoek in hoeverre de streefpercentages voor de toegankelijkheid van het openbaar vervoer zijn gehaald.

13 DTV Consultants, Toegankelijkheid op de rit? Onderzoek naar de toegankelijkheid van openbaar busvervoer voor rolstoelgebruikers, mei 2017.

14 Zie artikelen 2.1:1 - 2.3:2 van de Regeling voor bus, tram en metro en artikelen 3.1:1 - 3.4:1 voor de haltes en stations voor bus, tram, metro en trein.

15 Sinds 1 januari 2012.

Sinds 2016 worden steeds meer haltes en stations aangepast.¹⁶ Het College constateert echter dat niet alle aangepaste bushaltes toegankelijk zijn. Uit haltegegevens in het Centraal Halte Bestand, ontwikkeld door CROW-NDOV, blijkt dat 40% van de aangepaste bushaltes toegankelijk is voor reizigers met een motorische of visuele beperking (exclusief buurtbushaltes). Voor metrostations inclusief die van RandstadRail geldt wel dat alle aangepaste stations toegankelijk zijn voor deze reizigers.¹⁷

Zie erop toe dat als bushaltes worden aangepast deze toegankelijk zijn voor mensen met een beperking.

Tot slot wijst het College erop dat op grond van het VN-verdrag handicap maatregelen genomen moeten worden om uiteindelijk tot 100% toegankelijkheid van het gehele openbare vervoer te komen. Zodat mensen met een beperking op termijn zonder belemmeringen zelfstandig met het openbaar vervoer kunnen reizen en minder afhankelijk zijn van doelgroepenvervoer.

Kom binnen afzienbare termijn tot 100% toegankelijk openbaar vervoer.

Verkiezingen

Uit onderzoek in opdracht van het College blijkt dat de verkiezingen in Nederland onvoldoende toegankelijk zijn voor mensen met een visuele beperking en mensen met een verstandelijke beperking.¹⁸ Deze groepen ervaren grote moeite met het lezen en invullen van het stembiljet en het lezen van praktische informatie over de verkiezingen. Ook voor mensen die doof of slechthorend zijn, geldt dat informatie over de verkiezingen vaak niet toegankelijk is. Bijvoorbeeld omdat filmpjes over partijprogramma's niet ondertiteld of niet in gebarentaal beschikbaar zijn.

In de rapportage over de toegankelijkheid van verkiezingen voor mensen met een beperking¹⁹ adviseert het College de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onder meer andere manieren van stemmen te onderzoeken, naast het stemmen op papier. Ook beveelt het College aan de Kieswet te wijzigen zodat hulp in het stembokje niet alleen voor mensen met een lichamelijke beperking (waaronder mensen met een visuele beperking), maar ook voor mensen met een verstandelijke beperking is toegestaan. Zij hebben deze hulp soms nodig om op het stemformulier de kandidaat te vinden waar ze op willen stemmen.

Leg in de Kieswet vast dat hulp in het stembokje voor mensen met een verstandelijke beperking is toegestaan.

¹⁶ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/openbaar-vervoer/openbaar-vervoer-toegankelijk-voor-iedereen>

¹⁷ Informatie afkomstig van CROW-NDOV over de toegankelijkheid van aangepaste, actieve bus-, tram- en metrohaltes in Nederland.

¹⁸ Iris de Putter, Hennie Boeije, Marianne Heins, Maj-Britt Inhulsen, Henriette Kappen, Toegankelijkheid Tweede Kamerverkiezing 2017 voor mensen met een beperking: hindernissen én oplossingen, Utrecht: NIVEL 2017.

¹⁹ College voor de Rechten van de Mens: Onbeperkt stemmen – mensen met een beperking, Utrecht: College voor de Rechten van de Mens (2017) <https://mensenrechten.nl/publicaties/detail/37739>

3 Recht op onderwijs

Artikel 24 van het VN-verdrag handicap beschrijft het recht van mensen met een beperking op kwalitatief goed onderwijs zonder discriminatie en op basis van gelijke kansen. Dat is een uitwerking van het recht op onderwijs, zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en het Kinderrechtenverdrag.²⁰ Het recht op onderwijs is een recht op zich, maar ook een zogenaamd sleutelrecht dat bij uitstek bijdraagt aan het realiseren van andere mensenrechten. Goed onderwijs vergroot de kans op een goedbetaalde baan, gezondheid, autonomie en zelfredzaamheid, en op deelname aan de maatschappij in het algemeen.

Op grond van artikel 24 van het VN-verdrag handicap hebben mensen met een beperking recht op kwalitatief goed onderwijs. Om dit recht zonder discriminatie en op basis van gelijke kansen te realiseren, moeten verdragsstaten een inclusief onderwijssysteem waarborgen. Een dergelijk systeem is gebaseerd op het uitgangspunt dat alle kinderen en studenten – met en zonder beperking – samen onderwijs moeten kunnen volgen. Hierbij moeten ze de ondersteuning ontvangen die ze nodig hebben om effectief aan dat onderwijs deel te kunnen nemen. Dit geldt ook voor voorzieningen voor volwassenen op grond van het recht op een leven lang leren. Dit recht is niet nieuw, maar is een uitwerking van onder andere het recht op onderwijs, zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake economische sociale en culturele rechten en het Kinderrechtenverdrag.²¹

Het VN-verdrag handicap heeft als uitgangspunt dat inclusief onderwijs zowel een middel is om goed onderwijs te garanderen voor personen met een beperking, als een middel om te komen tot een inclusieve samenleving. Het toezichthoudend comité heeft de verplichting tot het inrichten van een inclusief onderwijssysteem uitgewerkt in zijn General Comment nr. 4. Inclusief onderwijs is niet alleen in het belang van kinderen met een beperking, maar leert leerlingen zonder beperking ook om te gaan met kinderen die een beperking hebben. Dit kan ertoe leiden dat zij in de toekomst meer oog hebben voor mensen met een beperking in een werkomgeving of in de samenleving in het algemeen.

20 IVECSR art. 13, Kinderrechtenverdrag art. 28 en 29, CRC General Comment 1 on the aims of education, VN-Standaardregels (1993), Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education (1994), UNESCO Guidelines for Inclusion (2005) en CRC General Comment 9 (2006).

21 IVECSR art. 13, Kinderrechtenverdrag art. 28 en 29, CRC General Comment 1 on the aims of education, VN-Standaardregels (1993), Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education (1994), UNESCO Guidelines for Inclusion (2005) en CRC General Comment 9 (2006).

Primair en voortgezet onderwijs

Nederland kent een duaal onderwijssysteem: het regulier en het speciaal onderwijs. De Wet passend onderwijs die in 2014 voor het funderend onderwijs is ingevoerd, heeft als doel dat alle kinderen een zo passend mogelijke plek in het onderwijs krijgen. Als het kan in het regulier onderwijs, als het nodig is in het speciaal onderwijs.²² De belangrijkste knelpunten die de overheid met deze wet wilde oplossen waren destijds: teveel druk op de duurste voorzieningen (speciaal onderwijs en leerling-gebonden financiering) en beperkte keuzevrijheid van ouders voor scholen met als gevolg een hoog aantal thuiszitters. Maar ook complexiteit en bureaucratie in het systeem, onvoldoende afstemming tussen onderwijs en zorg, en onvoldoende kwaliteit van het speciaal onderwijs.²³

Wet passend onderwijs en de Wgbh/cz

Met de invoering van de Wet passend onderwijs hebben scholen voor primair en voortgezet onderwijs een zorgplicht. Dit betekent dat ouders hun kind op de school van hun keuze kunnen aanmelden en dat die school verantwoordelijk is voor het vinden van een passende plek voor het kind. Op hun eigen school of op een andere school binnen hun samenwerkingsverband. In het samenwerkingsverband worden het regulier en het speciaal onderwijs geacht samen te werken. Ook moet het samenwerkingsverband afspraken maken met de gemeenten in de regio over de inzet en afstemming met (jeugd)zorg. Voor een leerling met een extra ondersteuningsbehoefte zoals een leerling met een beperking, moet het samenwerkingsverband een ontwikkelingsperspectief en een ontwikkelingsplan vaststellen. Wanneer een school geen passende plek voor een leerling kan vinden, vraagt ze het samenwerkingsverband om een toelaatbaarheidsverklaring voor het speciaal onderwijs. Dit geldt ook als een school van mening is niet langer de passende ondersteuning te kunnen bieden en een leerling van school wil verwijderen. In beide gevallen moet de school onder de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) kunnen aantonen dat het doen van een doeltreffende aanpassing onevenredig belastend is voor de school.

22 Plan van Aanpak passend onderwijs 2014-2020, inleiding. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/06/18/plan-van-aanpak-passend-onderwijs-2014-2020>

23 Kamerstukken II 2011/12, 33106, nr. 3, p. 4-9.

Bij geschillen kunnen ouders onder andere terecht bij de Geschillencommissie passend onderwijs en het College. Een samenwerkingsverband is verantwoordelijk voor een dekkend onderwijsaanbod in zijn regio, zodat kinderen zo dicht mogelijk bij huis naar school kunnen gaan. Welk soort basisondersteuning elke reguliere school in de regio daarvoor moet bieden en wat het specifieke ondersteuningsprofiel van elke school is, bepaalt ieder samenwerkingsverband voor zijn eigen regio. Het samenwerkingsverband ontvangt geld van de centrale overheid voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Dit geld wordt verdeeld op basis van de gemaakte afspraken. Het is de bedoeling dat het geld zo veel mogelijk wordt gebruikt voor ondersteuning op de reguliere school en dat er zo in de klas meer maatwerk mogelijk is.

De overheid verwacht dat ‘de Wet passend onderwijs, in combinatie met de verplichting van de Wgbh/cz (artikel 2) om doeltreffende aanpassingen te treffen, de mogelijkheden voor deelname aan het regulier onderwijs (inclusief onderwijs) zal vergroten’.²⁴ Daarbij houdt de overheid rekening met het feit dat met de Wet passend onderwijs gestreefd wordt naar (1) een toenemende samenwerking tussen alle partijen in de regio, tussen regulier en speciaal onderwijs, tussen onderwijs en zorg, binnen samenwerkingsverbanden en binnen gemeenten, en (2) toerusting van scholen en leerkrachten van reguliere scholen door gebruik te maken van deskundigheid en expertise uit het speciaal onderwijs en nascholing van leerkrachten. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft bewust gekozen voor een ‘lerende aanpak’ bij de invoering van het passend onderwijs in plaats van een vaststaand stappenplan. Het geeft het onderwijsveld, met name de samenwerkingsverbanden, veel vrijheid om passend onderwijs in te richten op een manier die zij het beste achten voor hun regio. De overheid gaat er wel van uit dat scholen voor speciaal onderwijs noodzakelijk zullen blijven, omdat ouders daarvoor kiezen of omdat reguliere scholen geen passende plek kunnen bieden.²⁵

Situatieschets

De meeste kinderen in Nederland gaan naar school: naar een reguliere school of naar een speciale school.

In 2016/2017 gingen ruim 1,4 miljoen kinderen naar het reguliere basisonderwijs en ruim 63.000 kinderen naar het speciaal (basis)onderwijs. Ongeveer een miljoen kinderen gingen naar het regulier voortgezet onderwijs en bijna 38.000 kinderen naar het speciaal (voortgezet) onderwijs.²⁶ Het aantal kinderen dat langdurig zonder onderwijs thuis zat, werd in 2015/2016 geschat op 4.287 kinderen.²⁷ Om dit aantal terug te dringen is in 2016 een zogenaamd Thuiszitterspact opgericht. De resultaten daarvan zijn nog niet bekend. Daarnaast is een groeiend aantal kinderen vrijgesteld van leerplicht in verband met psychische of lichamelijke klachten. In 2015/2016 waren dit 5.537 kinderen tegenover 4.356 in 2013/2014.²⁸ Deze laatste twee groepen gaan dus langdurig niet naar school. Cijfers van het aantal kinderen met een ondersteuningsbehoefte in het reguliere onderwijs zijn moeilijk te vinden. Uit algemene cijfers blijkt de laatste jaren een minimale stijging van het percentage kinderen in het regulier onderwijs ten opzichte van het speciaal onderwijs²⁹ en een daling van de instroom naar het speciaal onderwijs.³⁰ Daarbij moeten twee opmerkingen worden geplaatst. Ten eerste gaat het om landelijke cijfers. Doordat de samenwerkingsverbanden veel vrijheid hebben bij de implementatie van passend onderwijs is er een regionale ongelijkheid in de toegang tot het reguliere onderwijs. De kans dat een kind met een bepaalde ondersteuningsbehoefte tot het reguliere onderwijs wordt toegelaten – al dan niet met doeltreffende aanpassingen – verschilt van regio tot regio. Ten tweede zegt het aantal of het percentage kinderen (al dan niet met een ondersteuningsbehoefte) in het regulier onderwijs niets over de kwaliteit van het onderwijs voor de leerlingen. Goede, uitgesplitste kwantitatieve en kwalitatieve data zijn van groot belang om de kwaliteit van het onderwijs voor kinderen met en zonder beperking te kunnen beoordelen. Hetzelfde geldt voor het succes van genomen beleidsmaatregelen.

24 Kamerstukken II 2013/14, 33992, nr. 3, p. 72.

25 Kamerstukken II 2013/14, 33992, nr. 3, p. 73.

26 CBS Statline 2017.

27 Kamerbrief over 10de voortgangsrapportage Passend Onderwijs, 6 december 2016.

28 Kamerbrief over 10de voortgangsrapportage Passend Onderwijs, 6 december 2016.

29 Inspectie van Onderwijs, Staat van het Onderwijs 2016.

30 Publicatie nr. 12 van de Evaluatie Passend Onderwijs, Factsheet 1. Leerlingen in het speciaal en regulier onderwijs 2016.

“Onze dochter werd in eerste instantie vanwege autisme niet toegelaten op de school van haar keuze, terwijl deze school wel aansloot bij het advies van de juf uit groep 8. Nu wordt ze onder voorbehoud aangenomen, maar moeten we documenten ondertekenen waarin staat dat als het niet lukt onze dochter naar speciaal voortgezet onderwijs moet.”³¹

Kinderen met een beperking lopen zowel in het speciaal als in het regulier onderwijs tegen knelpunten aan. Hoewel het aantal (zeer) zwakke scholen is gedaald, zaten er in het schooljaar 2015/2016 ruim 1500 leerlingen op (zeer) zwakke speciale scholen. De Onderwijsinspectie concludeert dan ook dat de zorg voor basiskwaliteit van speciale scholen aandacht blijft vragen.³² Bovendien kunnen leerlingen in het speciaal onderwijs niet altijd het diploma halen dat ze cognitief gezien wel aan zouden kunnen. Veel speciale scholen bieden onderwijs aan op ten hoogste havo-niveau. Dat kinderen met een beperking in het speciaal onderwijs beter onderwijs krijgen, staat dus niet onomstotelijk vast. Maar ook op reguliere scholen krijgen toegelaten kinderen met een beperking niet altijd de ondersteuning die ze nodig hebben. Dit kwam onder andere naar voren uit het knelpuntenonderzoek en gesprekken die het College met belangenorganisaties voerde. Zo hebben kinderen met een visuele of auditieve beperking ondanks technische hulpmiddelen soms moeite het tempo bij te houden. Hiermee houdt de school niet altijd rekening. Verder worden op reguliere scholen beperkingen die niet zichtbaar zijn, zoals psychische problemen, moeilijker onderkend. Bij beperkingen in het algemeen en gedragsstoornissen in het bijzonder voelen veel docenten zich handelingsverlegen.

Bovendien kan niet elk kind naar de school van zijn of haar keuze, omdat een reguliere school niet altijd voldoende ondersteuning kan bieden en/of de aanpassingen die nodig zouden zijn om dit wel te kunnen onevenredig belastend zijn voor de school. Soms stelt de school dit al vast bij de aanmelding, soms dienen barrières zich pas later aan. Dan zijn er nog kinderen waarbij de ondersteuningsbehoefte bestaat uit een combinatie van onderwijsondersteuning en zorg. Deze kinderen kunnen soms niet naar een reguliere school omdat deze niet de noodzakelijke zorg kan bieden of omdat er geen overeenstemming wordt gevonden over wie de kosten van ondersteuning draagt.³³ En dan zijn er de thuiszitters, de kinderen die langere tijd helemaal niet naar school gaan, omdat er geen passende plek wordt gevonden.³⁴

Analyse

Volgens de regering wordt de expertise van speciaal en regulier onderwijs gecombineerd om integratie en inclusie te bevorderen.³⁵ Tegelijkertijd kan geconcludeerd worden dat de Wet passend onderwijs en de Wgbh/cz niet ontworpen zijn met het oog op het realiseren van inclusief onderwijs, zoals omschreven in artikel 24 van het VN-verdrag handicap. De opties van regulier en speciaal onderwijs blijven immers in stand.

De uitdagingen voor mensen met een beperking in het onderwijs zijn groot. Dat blijkt uit de evaluaties passend onderwijs, debatten in de vaste commissie Onderwijs in de Tweede Kamer, geschillen die aan de Geschillencommissie passend onderwijs en het College zijn voorgelegd en uit gesprekken met belangenorganisaties. Landelijk lijkt het aantal kinderen dat regulier onderwijs kan volgen bijvoorbeeld langzaam toe te nemen, maar zijn er regionale verschillen³⁶ die mogelijk voor kansenongelijkheid zorgen. Hierdoor komt het voor dat reguliere scholen in sommige regio's verplicht zijn basisondersteuning te bieden, terwijl leerlingen in een andere regio zelf om aanpassingen moeten vragen. Dit kan ertoe leiden dat scholen in de ene regio leerlingen met een beperking zonder problemen toelaten, terwijl scholen hen in een andere regio weigeren omdat de gevraagde aanpassing onevenredig belastend voor de school is. Een ander voorbeeld betreft leraren die zich

³¹ Citaat uit vragenlijst van het onderzoek naar ervaren knelpunten onder mensen met een beperking van het College voor de Rechten van de Mens.

³² Inspectie van Onderwijs, Staat van het onderwijs 2015/2016.

³³ Zie o.a. de brief d.d. 29 juni 2017 van de VGN aan de Tweede Kamer ivm het algemeen overleg Passend Onderwijs van 5 juli 2017.

³⁴ Ministerie van OCW (2016). Leerplichtbrief van staatssecretaris Dekker aan de Tweede kamer dd. 3 februari 2016. Den Haag: ministerie van OCW.

³⁵ Kamerbrief 11, voortgangsrapportage Passend Onderwijs.

³⁶ Kamerbrief 11, voortgangsrapportage Passend Onderwijs.

vaak niet voldoende toegerust voelen om alle kinderen te bieden wat ze nodig hebben en niet weten wat van hen verwacht wordt. Tegelijkertijd is het aanleren van vaardigheden om leerlingen met een beperking onderwijs te kunnen bieden en differentiatie naar ondersteuningsbehoefte niet in het algemene curriculum van de meeste lerarenopleidingen opgenomen. Zij bieden dit slechts als keuzemodule aan.³⁷

In de praktijk betekent dit nog steeds dat scholen voor leerlingen met een beperking slechts relatief kleine aanpassingen kunnen doen, zoals een koptelefoon, technische hulpmiddelen of extra individuele begeleiding. Meer structurele aanpassingen, denk aan extra time-out-ruimtes, kleinere klassen, meer handen in de klas, flexibele roosters of intensieve zorg, worden als onevenredig belastend gezien.

Het VN-verdrag handicap en het Kinderrechtenverdrag stellen inclusief, gelijkwaardig en kwalitatief goed onderwijs voor iedereen tot doel. Nederland heeft deze verdragen geratificeerd en moet er dus alles aan doen om dit doel te realiseren. Er is geen blauwdruk voor zo'n systeem. Nederland kan dus op basis van de bestaande structuren, kennis en ervaring een inclusief onderwijsstelsel ontwikkelen. Daarbij kan Nederland gebruik maken van aanwijzingen van zowel het comité voor het VN-verdrag handicap als het Kinderrechtencomité van de VN.³⁸

Neem in onderwijswetgeving een duidelijke definitie op van inclusief onderwijs die strookt met het VN-verdrag handicap en het Kinderrechtenverdrag en hanteer inclusief onderwijs als uitgangspunt voor het onderwijsbeleid.

Middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs

“Er is weinig ondersteuning en begrip voor mijn handicap en de daarmee samenhangende problemen. Bij de eerste kink in de kabel wordt er geadviseerd te stoppen met mijn mbo-opleiding.”³⁹

Passend onderwijs is wel ingevoerd voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), maar niet voor het hoger onderwijs. Voor beide geldt dat de instellingen studenten op grond van de Wgbh/cz de ondersteuning moeten bieden die ze nodig hebben om hun diploma te halen, tenzij die ondersteuning een onevenredige belasting vormt. Daarnaast krijgen mbo-instellingen middelen om passend onderwijs vorm te geven. Hiermee kunnen ze hun eigen ondersteuningsaanbod regelen en extra ondersteuning en begeleiding aan studenten bieden. Ze stellen de extra ondersteuning en begeleiding van studenten met een beperking of chronische ziekte vast, organiseren deze en geven deze vorm. Deze afspraken worden vastgelegd in een deelnemersovereenkomst.⁴⁰

Volgens de regering zorgt met name de Wgbh/cz ervoor dat studenten met een beperking op voet van gelijkheid deel kunnen nemen aan het hoger onderwijs.⁴¹ De uitdagingen voor studenten met een beperking verschillen per student en beperking. Daarom concludeerde de minister van Onderwijs dat er geen eenduidige knelpunten aangewezen konden worden.⁴² Wel bleek uit de inventarisatie dat voorlichting over bestaande regelingen en mogelijkheden te wensen overliet. De minister heeft laten weten zich hiervoor te willen inzetten. Uit een inventarisatie van 2017 blijkt echter dat de informatievoorziening in het hoger onderwijs nog steeds laag scoort, zelfs lager dan in 2016. Daarnaast blijkt dat studenten met een beperking niet tevreden zijn over de begeleiding die zij tijdens hun opleiding krijgen.⁴³

37 Door de bomen het bos. 10de voortgangsrapportage passend onderwijs.

38 Zie ook: Lisa Waddington en Carly Toepke, 'Moving Towards Inclusive Education as a Human Right. An analysis of international legal obligations to implement inclusive education in law and policy'. Maastricht Working Papers Faculty of Law, Maastricht University 2014-7.

39 Citaat uit vragenlijst van het onderzoek naar ervaren knelpunten onder mensen met een beperking van het College voor de Rechten van de Mens.

40 <https://www.passendonderwijs.nl/veelgestelde-vragen/mbo-en-passend-onderwijs/#invoeringmbo>

41 Kamerstukken II 2013/14, 33992 nr. 3, p. 74-75.

42 Kamerbrief van 28 oktober 2016 over studenten met een functiebeperking.

43 Centrum Hoger Onderwijs Informatie (CHOI), 'Studenten met een functiebeperking 2017'.

Uit de Kamerbrief, informatie van het Centrum Hoger Onderwijs Informatie (CHOI)⁴⁴, maar ook uit gesprekken met verschillende belangenorganisaties concludeert het College dat het beroepsonderwijs en het hoger onderwijs aandacht besteden aan het ondersteunen van studenten met een beperking. Voorbeelden hiervan zijn uitgebreide intakegesprekken, flexibel onderwijs, aandacht voor *universal design for learning*.⁴⁵ Maar er zijn ook nog veel uitdagingen. Sommige knelpunten zijn vergelijkbaar met die in het primair en voortgezet onderwijs.

Docenten herkennen bepaalde beperkingen niet altijd en weten niet goed hoe ze moeten handelen. De onderwijsinstelling biedt maatwerkoplossingen voor individuele studenten, maar garandeert meestal geen algemene toegankelijkheid. Studentendecanen hebben zich meestal verdiept in ondersteuning van studenten met een beperking, maar andere medewerkers weten hier vaak weinig van. Instellingen en docenten zijn onzeker over de ruimte die ze hebben om toetsen aan te passen. Ook hebben medewerkers soms twijfels over de diagnoses. Andere knelpunten zijn dat de studiefinanciering en betaalde schrijftolkvoorzieningen stoppen op het dertigste levensjaar. Dat terwijl studenten met een beperking vaak buiten hun schuld studievertraging oplopen. Tot slot lopen mensen met een beperking er tegenaan dat de studietoeslag per gemeente verschilt.

**Ontwikkel ook voor het middelbaar beroeps-
onderwijs en het hoger onderwijs een strategie
om tot inclusief onderwijs te komen.**

44 Centrum Hoger Onderwijs Informatie (CHOI), 'Studeren met een Handicap', Gebruikerstoets 2016.

45 Universal design for learning is het onderwijs zo vormgeven dat het rekening houdt met verschillen tussen leerlingen en studenten.

4 Recht op arbeid

Mensen met een beperking hebben recht op werk, net als ieder ander. Hieronder valt het recht op een toegankelijke werkomgeving en goede arbeidsomstandigheden. De verdragsstaat moet waarborgen en bevorderen dat mensen met een beperking aan de arbeidsmarkt deelnemen. Ook moet hij mensen met een beperking ondersteunen bij het vinden, verwerven en behouden van werk. Dit staat in artikel 27 van het VN-verdrag handicap. Bovendien draagt het hebben van werk bij aan het algemene beginsel van artikel 3 (c) van het verdrag dat zich richt op volledige en daadwerkelijke participatie in de samenleving.

De situatie waarin het vanzelfsprekend is dat mensen met een beperking werken is nog ver weg. Driekwart van de mensen die de vragenlijst hebben ingevuld voor het onderzoek van het College naar de ervaringen van mensen met een beperking, zegt knelpunten op het terrein van de arbeid te ondervinden. De meeste problemen ervaren zij bij de toegang tot werk. Vaak komt dat door weerstand en vooroordelen bij de werkgever. Andere ervaren knelpunten zijn gebrek aan kennis over en begrip voor hun beperking, werkgevers en collega's die onvoldoende rekening houden met hun beperking(en) en een te zware belasting op het werk. Tot slot vinden mensen met een beperking dat ze onvoldoende ondersteuning en aanpassingen krijgen bij het vinden en uitvoeren van werk.

Maatregelen overheid en werkgevers

De overheid en werkgevers zetten zich in om meer mensen met een beperking aan het werk te krijgen. De overheid heeft wetten in het leven geroepen die erop gericht zijn werkgevers te stimuleren mensen met een beperking in dienst te nemen. Denk aan de Participatiewet en de Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeperkten. Daarnaast heeft de overheid gezorgd voor verschillende ondersteunende maatregelen voor werkgevers zoals premiekortingen, looskostensubsidie, loondispensatie, no-riskpolissen, aanpassingen op de werkplek en inzet van jobcoaches. Ook werkgevers hebben verschillende initiatieven genomen die tot een grotere arbeidsparticipatie van mensen met een beperking moeten leiden. Voorbeelden daarvan zijn 'De Normaalste Zaak'⁴⁶ en 'Op naar de 100.000 banen'.⁴⁷ Het bedrijfsleven heeft een goed begin gemaakt: de doelstelling uit de banenafpraak voor het aantal banen voor mensen met een beperking is in 2016 ruimschoots gehaald. Wel bestaat twijfel over de duurzaamheid van de arbeidsplaatsen. Ook is het de vraag of het bedrijfsleven het tempo van

de plaatsingen kan handhaven.⁴⁸ De overheid is het niet gelukt om de doelstelling voor 2016 te halen.⁴⁹ Daarom heeft het kabinet besloten de quotumregeling bij de overheid te activeren en een plan van aanpak te maken dat ervoor moet zorgen dat meer mensen met een beperking bij de overheid in dienst komen.⁵⁰

Ondanks alle inspanningen en successen die zijn geboekt, is er nog steeds een grote achterstand van mensen met een beperking op de arbeidsmarkt. In 2015 hadden mensen met een beperking meer dan twee keer zo vaak geen werk dan mensen zonder beperking (13,3% tegenover 6,4%) en in 2016 was dit zelfs nog iets meer (13,7% tegenover 5,5%).⁵¹ Bovendien leidt de Wet banenafpraak vaak niet tot duurzame banen. Verschillende organisaties die het College heeft geïnterviewd, geven aan dat de banen waar mensen met een beperking in terecht komen tijdelijk zijn of detacheringen betreffen. Ook ontslaan sommige werkgevers mensen met een beperking binnen twee jaar, omdat zij na twee jaar verplicht zijn een ontslagvergoeding aan de werknemer te betalen. Uit bovengenoemde cijfers en knelpunten blijkt dat meer nodig is om ervoor te zorgen dat mensen met een beperking aan de slag komen en blijven.

Participatiewet en banenafpraak

Zowel uit de interviews van het College als uit andere signalen blijkt dat de Participatiewet en de Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeperkten ongewenste neveneffecten hebben. Op grond van deze wetten worden mensen die niet het minimumloon kunnen verdienen in het doelgroepenregister opgenomen. Gemeenten helpen hen bij het vinden van een baan. Mensen met een beperking die wél het minimumloon kunnen verdienen, worden niet in het doelgroepenregister opgenomen. Zij lopen er tegenaan dat werkgevers hen niet in dienst nemen of hen 'inruilen' voor iemand uit het doelgroepenregister, omdat zij niet meetellen voor de banenafpraak.⁵² Het lijkt er dus op dat mensen met een beperking die niet onder de Participatiewet en de Wet banenafpraak vallen moeilijker aan de slag komen dan anderen.

46 <https://www.denormaalstezaak.nl/>

47 <https://www.opnaarde100000.nl/>

48 <https://fd.nl/economie-politiek/1200336/werkgevers-openen-de-aanval-op-de-participatiewet>

49 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/06/30/kamerbrief-twee-meting-banenafpraak>

50 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/09/08/overheid-moet-meer-banen-aanbieden-voor-mensen-met-beperking>

51 <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83322NED&D1=0-2,19-23&D2=0&D3=2&D4=a&D5=a&HDR=G4,G3,G1,G2&STB=T&VW=T>

52 <https://demonitor.ncrv.nl/werken-met-een-beperking/>

Als dat zo is, strookt dit niet met het VN-verdrag handicap, dat immers bepaalt dat alle mensen met een beperking recht op werk hebben. Daarom vindt het College het van belang dat de regering onderzoekt of de Participatiewet tot verdringing leidt en zo ja, wat er gedaan kan worden om dit tegen te gaan. Het VN-comité inzake economische, sociale en culturele rechten heeft dit in juli 2017 ook aan de Nederlandse staat aanbevolen.⁵³

Doe onderzoek naar de impact van de Participatiewet en de Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeperkten op mensen met een beperking die niet in het doelgroepenregister worden opgenomen. Neem maatregelen als blijkt dat er sprake is van verdringing.

Uit de interviews met stakeholders kwam naar voren dat werkgevers en het UWV geen inzicht hebben in wie er in het doelgroepenregister staan. Ook weten zij niet of deze personen geschikt zijn voor het werk dat zij voor ogen hebben en welke ondersteuning zij nodig hebben. Daardoor is het moeilijk om een goede match te vinden en blijven vacatures onvervuld.

Voorzieningen en aanpassingen

Er zijn verschillende regelingen voor werkvoorzieningen voor mensen met een beperking. Voor werkvoorzieningen en arbeidsondersteuning kunnen mensen met een beperking en werkgevers bij de gemeente en bij het UWV terecht. Maar op grond van de Wgbh/cz kunnen mensen met een beperking ook hun werkgever om een doeltreffende aanpassing vragen. Probleem is dat zowel mensen met een beperking als werkgevers vaak niet weten waar ze recht op hebben en ook niet altijd duidelijk is bij wie ze waarvoor terecht kunnen. Verder blijkt uit verschillende interviews dat de procedure voor het aanvragen van een voorziening soms ingewikkeld en lang is. Dit leidt er soms zelfs toe dat een werkgever er vanaf ziet iemand met een beperking in dienst te nemen. Dat de mogelijkheid wordt geboden om voor hulpmiddelen, voorzieningen en aanpassingen in aanmerking te komen strookt met het VN-verdrag handicap. Hierin staat dat mensen met een beperking ondersteund moeten worden bij het vinden, verwerven en behouden van werk (artikel 27, lid 1 e, VN-verdrag). Maar dan moeten ze wel weten dat ze hier recht op hebben en waar ze hiervoor terecht kunnen. Ook moeten de procedures hiervoor niet onnodig lang zijn.

Stel één loket in voor werkvoorzieningen voor mensen met een beperking en verkort de procedure(s) hiervoor.

Uit de vragenlijsten en interviews met belangenorganisaties blijkt dat mensen met een beperking niet altijd voldoende ondersteuning krijgen bij het vinden en uitvoeren van werk. Voor ‘intermediaire voorzieningen’ (zoals hulp bij het eten en bij de toiletgang) geldt een maximum van 15% van de werktijd. Dit is niet voor iedereen voldoende. Er bestaat een hardheidsclausule⁵⁴, maar de ervaring is dat hier in de praktijk zelden gebruik van wordt gemaakt. Ook mensen die doof zijn lopen er soms tegenaan dat zij voor maximaal 15% van de werktijd een tolk gebarentaal vergoed krijgen. Voor iemand met een baan met veel overleg kan dit te weinig zijn. Dit kan een belemmering vormen om voor een hogere functie in aanmerking te komen, omdat deze functies vaak met veel overleg gepaard gaan. Bovendien draagt het bij aan de beeldvorming dat mensen met een beperking geen hogere functies kunnen vervullen. Verder worden tolken gebarentaal niet vergoed als het om sollicitatiegesprekken of dienstreizen naar het buitenland gaat.

“UWV kent alleen voor 15% van alle werkuren, tolkuren toe. Hierdoor worden dove/slechthorende mensen beperkt wat betreft de keuze van werk. 15% is geen probleem voor werk zoals laboratorium-onderzoek, dat veel zelfstandig werk vereist. De tolk kan dan worden ingezet voor vergaderingen. Maar werk zoals manager, directeur en projectleider, waarbij communicatie ontzettend belangrijk is, kunnen wij (doven/slechthorenden) waarschijnlijk niet krijgen.”⁵⁵

Om te zorgen dat mensen met een beperking volwaardig aan het arbeidsproces kunnen deelnemen, moeten zij voldoende hulp en ondersteuning krijgen bij het zoeken en uitvoeren van werk.

⁵³ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fNLD%2fCO%2f6&Lang=en

⁵⁴ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2005-622.html>

⁵⁵ Citaat uit vragenlijst van het onderzoek naar ervaren knelpunten onder mensen met een beperking van het College voor de Rechten van de Mens.

Pas de regelgeving voor intermediaire voorzieningen en voor het verkrijgen van een tolk gebarentaal en/of uitvoering hiervan zodanig aan, dat wordt gewaarborgd dat mensen met een beperking alle ondersteuning krijgen die ze nodig hebben bij het zoeken en uitvoeren van werk.

Bepaalde groepen mensen met een beperking kunnen via het UWV en/of gemeenten een jobcoach krijgen. Deze kan helpen bij het vinden van werk en biedt begeleiding op de werkvloer. In verschillende interviews wordt aangegeven dat jobcoaches vaak essentieel zijn bij het vinden van werk. Tegelijkertijd wordt gemeld dat er onvoldoende jobcoaches beschikbaar zijn voor begeleiding naar werk. Dit is met name een probleem voor mensen met een niet zichtbare beperking zoals autisme, een auditieve beperking, een licht verstandelijke beperking of niet aangeboren hersenletsel. Ook hebben de jobcoaches niet altijd voldoende expertise in huis om mensen met een beperking te begeleiden.

Zie erop toe dat er in elke regio voldoende en adequaat opgeleide jobcoaches beschikbaar zijn.

Bewustwording en kennis

Uit de ervaringen van mensen met een beperking blijkt dat werkgevers vaak nog huiverig zijn om mensen met een beperking in dienst te nemen. Ze hebben niet altijd oog voor de toegevoegde waarde hiervan, bijvoorbeeld dat het zeer gemotiveerde werknemers kunnen zijn en dat het de diversiteit van het bedrijf ten goede komt. Vooroordelen en stereotypen spelen hierbij een rol. Sommige werkgevers gaan er bijvoorbeeld vanuit dat als iemand een beperking heeft, deze dan ook wel vaak ziek zal zijn. Of ze willen niet iemand met een psychische beperking in dienst nemen, omdat ze niet goed weten wat ze kunnen verwachten en hoe hiermee om te gaan. Ook merken mensen met een beperking dat bij de werving en selectie vaak wordt gefocust op wat zij niet kunnen in plaats van op wat zij wél kunnen. Dat is frustrerend omdat zij dan niet goed kunnen laten zien wat zij in huis hebben.

“Bij zoeken naar werk veel afwijzingen gehad, ook vrijwilligerswerk, omdat een rolstoel een obstakel leek voor werkgevers. Veelal al vooraf afgewezen zonder iemand gezien/gesproken te hebben, omdat beperking toch lijkt af te schrikken... Uiteindelijk wel werkgever getroffen die bereid was mee te denken en me de kans heeft gegeven te bekijken waar mijn mogelijkheden lagen en me uiteindelijk een vaste baan geboden heeft.”⁵⁶

Een ander knelpunt is dat werkgevers en collega's soms weinig begrip hebben voor en kennis hebben over mensen met een beperking. Ze zijn zich er vaak niet van bewust dat leven met een beperking veel energie kost en dat mensen met een beperking hierdoor soms sneller vermoeid raken en minder lang kunnen werken. Om optimaal te kunnen functioneren is het nodig dat werkgevers en collega's voldoende rekening houden met werknemers met een beperking. Bijvoorbeeld door flexibel om te gaan met werktijden, het aantal pauzes of het werktempo. Maar in de praktijk blijkt dat werkgevers niet altijd weten welke aanpassingen nodig zijn.

Zorg ervoor dat werkgevers weten waar ze terecht kunnen om meer kennis in huis te halen over mensen met een beperking en welke aanpassingen mogelijk zijn. Het betrekken van ervaringsdeskundigen hierbij is essentieel.

Overgang van school naar werk

Er zijn allerlei projecten en regelingen om ervoor te zorgen dat jongeren met een beperking na school aan de slag komen. Toch blijkt de overgang van school naar werk vaak moeilijk. Veel jongeren weten niet of ze aan een werkgever moeten vertellen dat ze een beperking hebben. En als ze het wel doen, blijkt dat werkgevers het vaak niet aandurven hen in dienst te nemen. Succes hangt vaak af van werkgevers die hun nek durven uit te steken. Dit geldt voor jongeren die van praktijkscholen en voorgezet speciaal onderwijs komen, maar ook voor jongeren die van het mbo of hoger onderwijs komen. Sommige jongeren kiezen ervoor na hun opleiding niet te werken, omdat zij bang zijn hun Wajong-uitkering te

⁵⁶ Citaat uit vragenlijst van het onderzoek naar ervaren knelpunten onder mensen met een beperking van het College voor de Rechten van de Mens.

verliezen. De garantie dat zij hun uitkering niet (onmiddellijk) kwijtraken als zij gaan werken zou hiertegen kunnen helpen. Ook weten jongeren vaak niet dat zij recht hebben op ondersteuning en dat ze hiervoor bij de gemeente terecht kunnen. Tot slot is de ondersteuning voor jongeren niet in alle gemeenten goed geregeld.⁵⁷

Stimuleer gemeenten om samen met scholen, werkgevers en jongeren met een beperking na te gaan wat er gedaan kan worden om de overgang van school naar werk voor jongeren met een beperking te vergemakkelijken.

Sociale werkplaatsen en beschut werk

Er zijn verschillende signalen over problemen die mensen met een beperking in sociale werkplaatsen ervaren en over een tekort aan beschut werk. Om er een aantal te noemen: de afbouw van sociale werkplaatsen gaat sneller dan de opbouw van alternatieven, er zijn onvoldoende beschutte werkplekken bij gemeentes, mensen zonder beperking in sociale werkplaatsen krijgen leukere klussen, mensen in sociale werkplaatsen krijgen vijf jaar lang het minimumloon en bouwen geen pensioen op, verschillende minderheidsgroepen met een beperking (zoals LHBTI⁵⁸) worden gepest, mensen die doof zijn krijgen vaak geen tolk gebarentaal en mensen met een psychische beperking vinden dat er in sociale werkplaatsen te weinig waardering is voor het werk dat zij doen.

Sociale werkplaatsen en beschut werk worden niet genoemd in artikel 27 van het VN-verdrag handicap. Maar in de draft General Comment nr. 5 bij artikel 19 van het verdrag staat dat het verrichten van werkzaamheden in een beschutte omgeving inclusie vermindert.⁵⁹ Ook wordt in artikel 27, lid 1 sub (k), van het verdrag de plicht van verdragsstaten genoemd om maatregelen te nemen om re-integratieprogramma's te bevorderen voor het behoud van werk en terugkeer naar werk voor personen met een beperking.

Mensen met een beperking die extra kwetsbaar zijn, moeten net als ieder ander in staat worden gesteld om te werken. Als zij (tijdelijk) niet in staat zijn bij een reguliere werkgever te werken, kan een sociale werkplaats of een beschutte werkplek uitkomst bieden.

Ze moeten hierbij in een veilige werkomgeving terecht komen, voldoende betaald krijgen en voldoende ondersteuning krijgen. Bovendien moet dit niet als eindstation worden gezien: er moet altijd perspectief blijven op regulier werk. De regering heeft inmiddels maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat gemeenten meer vaart maken met het creëren van beschutte werkplekken.⁶⁰

Zelfstandigen met een beperking

Mensen met een beperking kiezen er vaak voor om als zelfstandige te werken, omdat zij geen werk bij een werkgever kunnen vinden. Als zelfstandige lopen zij tegen de volgende knelpunten aan. Zelfstandigen die doof zijn hebben na drie jaar geen recht meer op een vergoeding voor een tolk gebarentaal.⁶¹ Verder lopen mensen met een beperking er tegenaan dat zij zich niet tegen arbeidsongeschiktheid kunnen verzekeren. Ook komt het voor dat mensen met een beperking die een uitkering hebben en als zelfstandige inkomsten hebben door een korting op toeslagen uiteindelijk minder geld overhouden dan als zij niet hadden gewerkt. Dit is demotiverend voor degenen die een uitkering hebben maar wel willen werken.

Dataverzameling

Sommige groepen mensen met een beperking zijn extra kwetsbaar op de arbeidsmarkt. Uit verschillende interviews blijkt bijvoorbeeld dat LHBTI's en vrouwen met een beperking op meerdere fronten discriminatie ervaren, mensen met een licht verstandelijke beperking vaak op de werkvloer worden gepest en jongeren met een beperking in veel gevallen niet weten waar ze recht op hebben en zich daarom niet voor ondersteuning melden bij de gemeente. Ook is het voor mensen met een psychische kwetsbaarheid extra moeilijk om aan de slag te komen vanwege het stigma dat zij hebben. Het is moeilijk om cijfers te vinden die iets zeggen over de arbeidsdeelname van deze en andere groepen mensen met een beperking. Terwijl dit nodig is om te kunnen beoordelen of er specifiek beleid nodig is om deze groepen aan de slag te krijgen en houden.

Verzamel gegevens over de arbeidsparticipatie van verschillende groepen met een beperking en gebruik deze informatie bij het maken en uitvoeren van beleid om de arbeidsparticipatie van mensen met een beperking te bevorderen.

57 MEE Trend- en signaleringsrapportage 2017.

58 Lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgenders en interseksue personen.

59 http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/DGCArticle19/DraftGC5Article19_5April2017.doc, par. 88.

60 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/01/24/te-realiseren-beschut-werkplekken-2017-en-2018-per-gemeente>

61 <https://www.tolknet.nl/vergoeding/werk-tolkuren/zzp>

6 Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

Het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij (artikel 19 VN-verdrag) waarborgt dat personen met een beperking vrije keuze hebben van verblijfplaats en woonvorm en toegang hebben tot maatschappelijke ondersteuning, waaronder persoonlijke assistentie. Gemeenten spelen hierbij een belangrijke rol. Onder meer omdat zij sinds 2015 uitvoering geven aan de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015). Door zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij te waarborgen, wordt recht gedaan aan de algemene beginselen van respect voor persoonlijke autonomie en participatie (artikel 3 VN-verdrag).

Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij is voor veel personen met een beperking nog geen realiteit. Belangrijke knelpunten hierbij hebben te maken met het wonen in zorginstellingen, het aanbod van passende en betaalbare woningen, het (tijdig) toekennen van ondersteuning, onafhankelijke cliëntondersteuning en de eigen bijdragen. Verder bestaat er nog te weinig zicht op de effecten van de Wmo en de Wlz op de mate waarin personen met een beperking *daadwerkelijk* zelfstandig wonen en deelnemen aan de maatschappij.

Gemeenten verzamelen ieder jaar informatie over de ervaren kwaliteit van maatschappelijke ondersteuning. Ook zijn er cijfers over Wlz-indicaties. Desondanks is er meer cijfermatige informatie nodig om te kunnen beoordelen of personen met een beperking hun rechten kunnen verzilveren. Deze cijfers zouden betrekking moeten hebben op *alle* personen met een beperking en niet alleen op Wmo-cliënten. Daarnaast moet de informatie gaan over *daadwerkelijke* zelfstandigheid en participatie. De cijfers moeten zicht geven op het aandeel van de personen met een beperking dat zelfstandig woont, al dan niet met ondersteuning, en op hoeveel woningen beschikbaar zijn voor personen met uiteenlopende beperkingen. Op grond van artikel 31 van het VN-verdrag handicap is de staat verplicht om dergelijke informatie te verzamelen. Deze informatie helpt de centrale overheid in het vervullen van haar rol als eindverantwoordelijke bij de implementatie van het verdrag en het College in het vervullen van zijn monitoringtaak. Daarnaast kunnen gemeenten de verzamelde informatie gebruiken als sturingsinformatie.

Het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij is nauw verwant aan het recht op toegankelijkheid (artikel 9 VN-verdrag). Maar ook aan andere artikelen, zoals artikel 12 (gelijkheid voor de wet) en artikel 14 (vrijheid van de persoon). Zeker waar het gaat om 'deel uitmaken van de samenleving' en de toegang tot algemene maatschappij-ondersteunende diensten.

Vrije keuze van verblijfplaats en woonvoorzieningen

Wonen in een zorginstelling

Het recht op zelfstandig wonen houdt in dat mensen met een beperking zelf mogen kiezen waar en met wie ze wonen. Net als ieder ander. Dat betekent dus ook dat zij niet verplicht kunnen worden in speciale woonvoorzieningen te wonen. Volgens het VN-comité voor het VN-verdrag handicap moeten verdragsstaten een nationaal programma ontwikkelen en implementeren om grote zorginstellingen te sluiten.⁶² Als mensen met een beperking ervoor kiezen in een zorginstelling te wonen, moeten zij zoveel mogelijk zelf kunnen bepalen waar zij willen wonen, met wie en in welke vorm.

Zorg ervoor dat mensen die ervoor kiezen in een zorginstelling te wonen zoveel mogelijk zelf kunnen bepalen waar zij willen wonen, met wie en in welke vorm.

Thuis wonen

De overheid streeft ernaar meer mensen met een beperking thuis te laten wonen in plaats van in een zorginstelling. Knelpunten die zich hierbij voordoen zijn de beschikbaarheid van passende en betaalbare woningen en de toegang tot en toekenning van onafhankelijke cliëntondersteuning.

Onvoldoende aanbod passende en betaalbare woningen

Als mensen met een beperking niet in een zorginstelling willen wonen, moeten er wel voldoende toegankelijke woningen voor hen zijn. Bovendien moet er dan voldoende ondersteuning beschikbaar zijn om hen in staat te stellen zelfstandig te wonen.

Een meldactie van Ieder(in), LPGGz en de Patiëntenfederatie⁶³ maakt duidelijk dat de vrije keuze van verblijfplaats en leefregeling nog geen gemeengoed is onder personen met een beperking. Zo ervaart bijvoorbeeld de helft van de ondervraagde jongeren met een beperking dat 'op zichzelf wonen' niet goed mogelijk is. Een gebrek aan beschikbare woningen en onvoldoende middelen voor het runnen van een eigen huishouding worden als belangrijke belemmeringen genoemd. Hiermee lijkt de vrije keuze om zelfstandig te gaan wonen te worden beknot. Dit signaal wordt kracht bij gezet door de resultaten van het knelpuntenonderzoek van het College. Bijna de helft van de respondenten

62 Concluding observation naar aanleiding van landenrapporten van onder meer Australië par. 42, Oostenrijk par. 39 en Paraguay par. 48.

63 Wonen voor iedereen, december 2016.

zegt knelpunten te ervaren bij het zelfstandig wonen. Het meest genoemde knelpunt is het vinden van een geschikte (aangepaste) woning. Dit zegt ongeveer één op de vijf respondenten.

*“Het is erg lastig om de juiste rolstoel-toegankelijke woning te vinden. In mijn gemeente zijn er gewoon te weinig goed toegankelijke woningen. Bovendien kijk je als rolstoelgebruiker anders aan tegen toegankelijkheid dan de ambtenaar die de beslissing neemt over het toe te wijzen huis. Zij vinden een huis al gauw groot, terwijl je nauwelijks kunt rijden door je huis heen. Daarnaast loop je tegen regels aan van de gemeente, bijvoorbeeld dat je niet zelf mag kiezen waar je terechtkomt (dus bijvoorbeeld in welke wijken je absoluut niet wilt wonen). Dit vond ik verschrikkelijk. Je weet niet of je in de buurt van je mantelzorg/vrienden kunt blijven en je komt misschien wel in een wijk, waar je je helemaal niet veilig voelt. Je mocht maar één huis weigeren, de volgende moest je aannemen. Dat is te weinig. Juist met een beperking is het erg belangrijk dat je huis ook je thuis kan zijn. Vaak kan je veel minder weg en ben je meer aan huis gebonden en is het dus de plek waar je ongelofelijk veel tijd doorbrengt.”*⁶⁴

In het regeerakkoord staat dat woningen toegesneden moeten zijn op doelgroepen zoals mensen met een beperking.⁶⁵ Om erachter te komen of er voldoende woonruimte is voor mensen met een beperking, moet de overheid weten aan wat voor vormen van woonruimte zij behoefte hebben.

Onderzoek welke behoefte mensen met een beperking hebben ten aanzien van hun woonruimte en neem maatregelen om ervoor te zorgen dat dit soort woonruimte in voldoende mate beschikbaar is.

Het aantal aangepaste woningen dat geschikt is voor personen met diverse beperkingen, hangt deels af van de eisen die gesteld worden aan de bruikbaarheid en toegankelijkheid van woningen. Momenteel liggen deze vast in het Bouwbesluit 2012. Op korte termijn wordt dit Bouwbesluit vervangen door het Besluit bouwen leefomgeving (Bbl), dat op zijn beurt weer als Algemene maatregel van bestuur gaat fungeren op grond van de toekomstige Omgevingswet. Belangenorganisaties waarschuwen naar aanleiding van het concept Bbl voor de nadelige gevolgen voor personen met een beperking.⁶⁶ Specifiek noemen ze de beschikbaarheid van voldoende aangepaste woningen. Dat gemeenten gemotiveerd van de landelijk uniforme regels omtrent bruikbaarheid mogen afwijken, kan tot gevolg hebben dat nieuwbouwwoningen alsnog ongeschikt zijn voor mensen met een beperking.

Controleer of de gemeentelijke woningvoorraad is afgestemd op mensen met een beperking.

Ondersteuning

Toegang tot individuele ondersteuning

Personen met een beperking hebben recht op diensten die noodzakelijk zijn om het wonen en de opname in de maatschappij mogelijk te maken en isolatie of uitsluiting te voorkomen. Het betekent in ieder geval dat personen met een beperking hiervoor voldoende financiële ondersteuning ontvangen.⁶⁷ Gemeenten zijn belast met de uitvoering van de Wmo en bieden in aanvulling daarop ondersteuning aan burgers om de zelfredzaamheid en participatie te bevorderen.

Toekenning van ondersteuning

De ervaringen van personen met een beperking wijzen op tekorten in ondersteuning bij zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij. In een meldactie van de Patiëntenfederatie Nederland⁶⁸ geven kwetsbare ouderen aan dat zij onvoldoende passende hulp (mid-delen) van de gemeente ontvangen, terwijl hun ondersteuningsbehoeften verder reiken dan het informele netwerk kan bieden. De eerder genoemde meldactie

64 Citaat uit vragenlijst van het onderzoek naar ervaren knelpunten onder mensen met een beperking van het College voor de Rechten van de Mens.

65 Regeerakkoord 2017-2021 “Vertrouwen in de toekomst”, p. 31.

66 Zie bijvoorbeeld <https://iederin.nl/nieuws/17879>

67 CRPD/C/AUT/CO/1 (Oostenrijk), aangenomen op de 117de vergadering, gehouden op 11 september 2015, art. 19, par. 39.

68 https://www.patiëntenfederatie.nl/images/Rapportage_kwetsbare_ouderen.pdf, mei 2017.

van Ieder(in), de LPGGz en de Patiëntenfederatie⁶⁹ bevestigt dit beeld: 20% van de respondenten ervaart onvoldoende ondersteuning bij het zelfstandig wonen. Met name jongeren en personen met een psychische beperking lopen hier tegenaan. Verder blijkt uit deze meldactie dat de gemeente slechts ongeveer de helft van de gewenste woningaanpassingen verricht. Uit eigen onderzoek constateert het College dat meerdere van de respondenten problemen hebben ervaren bij het verkrijgen van ondersteuning of voorzieningen. Bijvoorbeeld bij het regelen van een verhuizing. Dit alles belemmert de mate waarin personen met een beperking zelfstandig kunnen wonen en participeren in de samenleving.

Hoewel de Wmo 2015 de potentie heeft om personen met een beperking zó te ondersteunen dat zij zelfstandig kunnen wonen en deel uitmaken van de maatschappij, ziet de praktijk er anders uit. MEE NL signaleert een aantal belangrijke problemen.⁷⁰ Een eerste probleem gaat over het gebrek aan kennis en kunde van gemeentemedewerkers om adequaat om te gaan met mensen met diverse beperkingen. Hierdoor lukt het lang niet altijd de ondersteuningsbehoefte écht te begrijpen. Vooral niet als het om personen met een verstandelijke of psychische beperking gaat. Een tweede probleem heeft te maken met het complexe, bureaucratische zorglandschap waarin personen met ondersteuningsbehoeften van het kastje naar de muur worden gestuurd of tussen wal en schip vallen. De Nationale ombudsman onderschrijft dit tweede probleem en geeft aan dat het voor burgers niet duidelijk is waar zij met klachten over zorg, jeugdhulp en begeleiding naar werk terecht kunnen.⁷¹ Stakeholders noemen nog een aantal andere knelpunten. Daarbij gaat het over de beperkte informatievoorziening over de Wmo, het uitblijven van een integrale benadering in het bieden van ondersteuning en trage procedures in de toekenning en reparatie van hulpmiddelen. Daarnaast brengt een verhuizing naar een andere gemeente personen met een beperking veel onzekerheid. Ze moeten procedures voor de aanvraag van ondersteuning in de nieuwe woonplaats opnieuw doorlopen.

Maak een plan van aanpak om het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de samenleving te verwezenlijken. Daarbij moet informatievoorziening over de Wmo 2015 prioriteit krijgen.

Onafhankelijke cliëntondersteuning

De regering moet waarborgen dat mensen met een beperking toegang hebben tot individuele ondersteuning. Op basis van de Wmo moet de gemeente ervoor zorgen dat cliëntondersteuning gratis beschikbaar is voor mensen die maatschappelijke ondersteuning nodig hebben of problemen hebben op andere terreinen binnen het sociale domein.⁷² Een onafhankelijke cliëntondersteuner behartigt de belangen van de betrokken cliënt en kan helpen bij het begrijpen van de procedure die nodig is om ondersteuning via de Wmo aan te vragen. Cliëntondersteuning is ook van belang voor het recht op toegang tot de rechter. Als een cliënt een gemeentelijk besluit op basis van de Wmo wil aanvechten, is het van belang dat er een ondersteuner is die hem of haar daarbij de weg kan wijzen. Vilans en Movisie hebben onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen van onafhankelijke cliëntondersteuners.⁷³ Hieruit blijkt dat cliëntondersteuners onduidelijkheid ervaren over hun kerntaken. Ook vinden ze dat ze niet altijd onafhankelijk kunnen werken. Bijvoorbeeld omdat ze zijn ingebed in een wijkteam dat direct wordt aangestuurd door de gemeente. Geraadpleegde cliëntondersteuners vinden het verder problematisch dat toegangsprocedures tot zorg en ondersteuning voor veel cliënten onbekend zijn, net als de mogelijkheid zich te laten ondersteunen. Dit laatste bevestigt een meldactie van de Patiëntenfederatie Nederland.⁷⁴ Belangrijkste bevinding is dat 57% van de beoogde doelgroep geen weet heeft van de onafhankelijke cliëntondersteuner. Verder geven enkele stakeholders aan dat sommige gemeenten onafhankelijke cliëntondersteuning in het geheel niet aanbieden. Mensen zijn voor ondersteuning geheel afhankelijk van familie, vrienden of vrijwilligers.

Spoor gemeenten aan om ervoor te zorgen dat 1) onafhankelijke cliëntondersteuning beschikbaar is en 2) informatie over onafhankelijke cliëntondersteuning vindbaar en toegankelijk is.

69 Wonen voor iedereen, december 2016.

70 MEE Signaal. Trend- en signaleringsrapportage 2017.

71 Nationale ombudsman, Terug aan tafel, samen de klacht oplossen, 2017.

72 Kamerstukken II 2013/14, 33841, nr. 3.

73 <http://www.vilans.nl/publicatie-ervaringen-van-onafhankelijke-clientondersteuners.html>, november 2017.

74 Patiëntenfederatie Nederland, Rapport meldactie 'Cliëntondersteuning', maart 2017.

7 Gelijkheid voor de wet

Artikel 12 van het VN-verdrag legt vast dat mensen met een beperking als persoon voor de wet erkend worden. Lid 2 van het artikel draagt de verdragsstaten op om personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen in alle aspecten van het leven handelingsbekwaam te achten. Daarnaast moeten verdragsstaten passende maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat mensen met een beperking ondersteuning krijgen als zij die nodig hebben bij het uitoefenen van hun handelingsbekwaamheid. Het College liet onderzoek doen naar de implicaties van artikel 12 voor de Nederlandse situatie.⁷⁵ Op 14 oktober 2016 organiseerde het College een rondetafelgesprek over de uitkomsten van het onderzoek. Op basis hiervan brengt het College de volgende punten onder de aandacht.

Plaatsvervangende of ondersteunde besluitvorming?

In de uitleg die het VN-comité aan artikel 12 geeft, blijven mensen met een beperking altijd handelingsbekwaam en mogen zij zelf beslissingen nemen, al dan niet daarbij ondersteund door een persoon naar keuze.⁷⁶

Voor Nederland kan die uitleg tot gevolg hebben dat voor maatregelen als curatele, beschermingsbewind en mentorschap aanpassingen nodig zijn. Die maatregelen beperken immers de handelingsbekwaamheid van de persoon in kwestie. Op de opvatting van het VN-comité is kritiek geuit. Verschillende auteurs en verdragsstaten vinden dat het verdrag plaatsvervangende besluitvorming niet verbiedt.⁷⁷ Zij stellen dat voor mensen met een beperking als laatste redmiddel beschermingsmaatregelen moeten kunnen worden getroffen die hun handelingsbekwaamheid aantast. In deze optiek zorgt plaatsvervangende besluitvorming in sommige gevallen juist voor bescherming van personen tegen een aantasting van hun mensenrechten.

Die mening is ook de Nederlandse regering toegegaan.⁷⁸ Het College stelt zich op het standpunt dat artikel 12 de staat dwingt tot het ontwikkelen en stimuleren van ondersteunde besluitvorming en dat plaatsvervangende besluitvorming zoals ondercuratelestelling alleen als laatste redmiddel kan worden toegepast.

Curatele en onderbewindstelling

In Nederland kan de rechter curatele opleggen aan een meerderjarige als die tijdelijk of duurzaam zijn belangen niet behoorlijk waarneemt of zijn veiligheid of die van anderen in gevaar brengt, door zijn of haar lichamelijke of geestelijke toestand, of drank- of drugsmisbruik. Dat kan alleen er geen andere, minder vergaande voorziening voorhanden is (artikel 1:378 BW). Bij curatele is de betreffende persoon automatisch deels handelingsonbekwaam. De curator neemt de meeste beslissingen over het dagelijks leven (artikel 1:381 lid 2 en 3 BW). De curator kan de cliënt wel toestemming geven om bepaalde rechtshandelingen te verrichten en geld geven voor levensonderhoud. Ten aanzien van verzorging, verpleging en begeleiding is de curator verplicht de cliënt zoveel mogelijk bij beslissingen te betrekken (artikel 1:454 en artikel 1:381 lid 4 BW).

In het licht van het verdrag is het belangrijkste bezwaar tegen de curatelemaatregel dat deze er automatisch voor zorgt dat betrokkene grotendeels handelingsonbekwaam wordt. Daarnaast komt het voor dat mensen onder druk worden gezet om curatele of bewindvoering aan te vragen, omdat ze anders bijvoorbeeld geen toegang krijgen tot een zorginstelling of huurwoning.⁷⁹ Dit terwijl het aan de rechter is te overwegen of de maatregel als laatste redmiddel nodig is. Daarnaast bevat de wet geen verplichting voor de rechter om bij een verzoek om curatele onderzoek te doen naar lichtere alternatieven.

75 Blankman, K. & Vermariën, K. Conformiteit van het VN verdrag inzake de rechten van personen met een handicap en het EVRM met de huidige en voorgestelde wetgeving inzake vertegenwoordiging van wilsonbekwame personen in Nederland, VU Amsterdam, december 2015.

76 General Comment No.1 (CRPD/C/GC/1), 11 april 2014.

77 Dhanda, A. (2006). 'Legal Capacity in the Disability Rights Convention: Stranglehold of the past or Lodestar for the Future?'. *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, 34, 429-462; Commentaar van Cambridge Intellectual & Developmental Disabilities Research Groep op het concept General Comment No.1 (<http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/GC/UniversityCambridgeGCArticle12.doc>), p. 5; Essex Autonomy Project, Achieving UNCPRD compliance. Position Paper, <http://autonomy.essex.ac.uk/uncrpd-report>, p. 5 ev.

78 Nederland legde bij de ratificatie een interpretatieve verklaring af. Daarin gaf de regering aan dat plaatsvervangende besluitvorming onder het verdrag geoorloofd is wanneer dit noodzakelijk is en met voldoende waarborgen is omgeven, zie NNV II 2014/2015, 33992 (R2034), nr. 8, p. 8-9.

79 Zie bijvoorbeeld ECLI:NL:RBZWB:2016:6374 (verplichting tot aanvragen beschermingsmaatregel geoorloofd als voorwaarde voor verstrekken pgb); ECLI:NL:RBZWB:2016:5844 (zorginstelling met voorwaarde dat betrokkene zich onder bewind laat stellen), zie o.v. 2.6: "De kantonrechter heeft ter zitting ook aangegeven dat hij grote vraagtekens plaatst bij de voorwaarde die kennelijk door of namens stichting [naam stichting] wordt gesteld om in aanmerking te komen voor een woonvoorziening binnen het [naam tehuis]. Voormelde stichting gaat hiermee min of meer op de stoel van de kantonrechter zitten. De kantonrechter ziet dit steeds vaker. Er zijn ook veel gemeentes die aan de toelating tot de schuldsanering steeds vaker de voorwaarde stellen dat door betrokkene beschermingsbewind wordt aangevraagd. De kantonrechter ziet dit als een onwenselijke ontwikkeling. Het gaat niet aan om de direct betrokkenen op deze wijze 'onder druk te zetten'."

Bij onderbewindstelling, een andere vorm van vertegenwoordiging, ontstaat geen automatische onbevoegdheid tot het beheer van goederen. De rechter kan bewind alleen voor enkele goederen instellen. Maatwerk is dus mogelijk (artikel 1:432-434 BW). In de praktijk echter wordt meestal bewind uitgesproken over alle goederen van de betreffende persoon. Daarmee is opnieuw sprake van het ontnemen van beslissingsbevoegdheid van de betrokkene. Bij bewindvoering lijkt samenwerking tussen bewindvoerder en betrokkene centraal te staan. Maar in de praktijk nemen bewindvoerders bij enige twijfel over de wilsbekwaamheid het zekere voor het onzekere door de kantonrechter in te schakelen. Hierdoor wordt de autonomie van de rechthebbende vaak beperkt.

Onderzoek alternatieven voor curatele waarbij de handelingsbekwaamheid van mensen met een beperking niet wordt aangetast.

Leg, tot er alternatieven zijn, vast dat de curator en bewindvoerder de cliënt zoveel mogelijk bij beslissingen betreft en handelt in overeenstemming met zijn of haar wil en voorkeuren.

8 Samenvatting

Het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-verdrag handicap) is in Nederland op 14 juli 2016 in werking getreden. Vanaf dat moment is Nederland gehouden om het verdrag uit te voeren. Het verdrag moet leiden tot inclusie van mensen met een beperking.

Het College voor de Rechten van de Mens is toezichthouder op de implementatie van het verdrag. Jaarlijks publiceert het een rapportage met de stand van zaken en aanbevelingen voor de regering op het gebied van de naleving van het verdrag. Deze eerste rapportage bestrijkt het eerste jaar dat het VN-verdrag handicap in Nederland van kracht was, dus de periode van 14 juli 2016 tot 14 juli 2017.

Het College heeft voor een aantal terreinen onderzocht wat de stand van zaken is van de uitvoering van het verdrag. Het gaat om toegankelijkheid, onderwijs, arbeid, gelijkheid voor de wet, zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij.

Het College heeft informatie verzameld over wetgeving en beleid, de processen bij de uitvoering hiervan en hoe de genomen maatregelen voor mensen met een beperking hebben uitgepakt. Deze informatie is gehaald uit onderzoeken en rapportages van het College en andere organisaties, meldingen bij en (verzoeken om) oordelen van het College, Kamerstukken en berichten in de (sociale) media. Daarnaast heeft het College 27 organisaties uit het maatschappelijk middenveld geïnterviewd. Ook heeft het door middel van vragenlijsten en focusgroepen onderzoek gedaan onder mensen met een beperking. De vragenlijst is door ruim duizend personen met een beperking of ouders van kinderen met een beperking ingevuld. Het onderzoek naar ervaren knelpunten is niet representatief, maar geeft wel een beeld van waar mensen met een beperking tegenaan lopen.

Het College dringt er bij de regering op aan om de bevindingen uit deze rapportage mee te nemen bij de uitwerking van het implementatieplan voor het VN-verdrag handicap.

Bevindingen

Algemeen

De overheid heeft verschillende maatregelen genomen die moeten leiden tot meer inclusie van mensen met een beperking. Ook heeft de overheid een implementatieplan opgesteld. Met verschillende partijen in de samenleving en binnen de overheid worden afspraken gemaakt

over de uitvoering daarvan. Het College spreekt er zijn waardering voor uit dat het ministerie van VWS de implementatie van het verdrag zorgvuldig voorbereidt en dat maatschappelijke organisaties uit het maatschappelijk middenveld en mensen met een beperking hierbij nauw worden betrokken.

Het VN-verdrag handicap geldt vooralsnog niet in Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Volgens het College heeft de ratificatie van een mensenrechtenverdrag tot gevolg dat dit in het gehele koninkrijk geldt, dus ook in Caribisch Nederland. Het College dringt er bij de regering op aan maatregelen te nemen om het verdrag zo spoedig mogelijk in Caribisch Nederland uit te voeren.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid is één van de grondbeginselen uit het VN-verdrag handicap. Het is een voorwaarde voor personen met een beperking om volwaardig in de samenleving te kunnen functioneren. Waar de toegankelijkheid problematisch is, komt de participatie in het gedrang. Mensen met een beperking komen knelpunten tegen bij het gebruik van openbare ruimten en gebouwen, bij informatie en communicatie en bij het openbaar vervoer. Daarnaast vormt de toegankelijkheid van verkiezingen een knelpunt.

Openbare ruimten en gebouwen

Bij de toegankelijkheid van de openbare ruimte betreft het vaak obstakels op straat. Ook blijkt dat veel gebouwen niet toegankelijk zijn. Er zijn drempels, balies zijn te hoog voor rolstoelers, toegankelijke toiletten ontbreken en sommige gebouwen zijn alleen per trap bereikbaar. Bij de implementatie van het VN-verdrag handicap moet daarom voldoende aandacht worden besteed aan de toegankelijkheid van openbare ruimten en gebouwen.

Het Bouwbesluit 2012 zou daar een belangrijke rol in moeten hebben, maar hierin staat niets over de toegankelijkheid van bestaande bouw. Ook stelt het Bouwbesluit geen toegankelijkheidseisen aan grondgebonden woningen en aan woningen in kleine complexen. Daarom zouden in zowel het Bouwbesluit als in de voorgenomen Omgevingswet regels moeten zijn opgenomen die ook op dit soort gebouwen betrekking hebben. Tevens moet er voldoende toezicht zijn op de naleving van deze regels.

Informatie en communicatie

Mensen met een beperking ervaren regelmatig dat websites niet toegankelijk zijn. Hierdoor kunnen zij niet van digitale diensten gebruik maken. De overheid heeft verschillende maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat overheidswebsites toegankelijk worden. Sinds 14 juli

2016 bepaalt de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) dat private aanbieders van goederen en diensten geen onderscheid mogen maken, ook niet op het terrein van online diensten, zoals websites en apps. Om te zorgen dat ook private websites toegankelijk worden, zou de overheid afspraken met aanbieders van goederen en diensten moeten maken.

Openbaar vervoer

De toegankelijkheid van het openbaar vervoer wordt door veel mensen als knelpunt ervaren. Mensen noemen daarbij de toegankelijkheid van stations, hoogteverschillen tussen voertuigen en perrons of haltes en omroepsystemen die niet geschikt zijn voor mensen met een auditieve beperking. Daarnaast noemen zij dat de NS geen assistentie verleent in nachttreinen en dat bussen nog niet optimaal toegankelijk zijn.

In het Besluit toegankelijkheid openbaar vervoer staat wanneer onderdelen van het openbaar vervoer toegankelijk moeten zijn. Het is echter niet duidelijk in hoeverre de in deze regeling genoemde streefpercentages zijn gehaald. Het College dringt er bij de regering op aan hier onderzoek naar te doen.

Verkiezingen

Verkiezingen in Nederland zijn onvoldoende toegankelijk voor mensen met een beperking. Dat blijkt uit onderzoek door het College. Mensen met een verstandelijke beperking geven bijvoorbeeld aan dat zij hulp in het stembokje nodig hebben, om op het stemformulier de kandidaat te vinden waarop zij willen stemmen. Het College beveelt de regering aan in de Kieswet vast te leggen dat hulp in het stembokje voor mensen met een verstandelijke beperking is toegestaan.

Onderwijs

Inclusief onderwijs

Iedereen, dus ook mensen met een beperking, heeft recht op kwalitatief goed onderwijs. Volgens het VN-verdrag moet dit recht vormgegeven worden door middel van inclusief onderwijs. In zo'n systeem krijgen alle leerlingen – met en zonder beperking – samen onderwijs. Hierbij moeten zij de ondersteuning ontvangen die ze nodig hebben.

Nederland kent een duaal onderwijssysteem: het regulier en het speciaal onderwijs. De Wet passend onderwijs heeft als doel dat alle kinderen een passende plek in het onderwijs krijgen. Als het kan in het regulier onderwijs, als het nodig is in het speciaal onderwijs. Dit lijkt echter niet in overeenstemming te zijn met het VN-verdrag handicap. Het College beveelt de regering dan ook aan

inclusief onderwijs als uitgangspunt te hanteren voor het onderwijsbeleid. Dit is niet alleen in het belang van kinderen met een beperking, maar leert ook leerlingen zonder beperking om te gaan met leeftijdsgenoten met een beperking.

Ervaren knelpunten

Een knelpunt ten aanzien van het speciaal onderwijs is dat leerlingen niet altijd een kwalificatie op hun niveau, zoals een vwo-diploma, kunnen halen. Ook laat de kwaliteit van het onderwijs soms te wensen over. Knelpunten in het regulier onderwijs zijn het gebrek aan ondersteuning en/of zorg die leerlingen met een beperking nodig hebben en de weigering om deze leerlingen toe te laten tot een reguliere school. Tot slot zijn er nog kinderen die langere tijd helemaal niet naar school gaan, omdat er geen passende plek wordt gevonden.

Ook in het mbo en het hoger onderwijs ervaren studenten met een beperking knelpunten. Sommigen krijgen geen goede begeleiding en soms laat de voorlichting over regelingen en mogelijkheden voor studenten met een beperking te wensen over. Daarnaast is het voor sommigen een probleem dat studiefinanciering en betaalde schrijftolvoorzieningen stoppen bij de leeftijd van 30. Uit de inventarisatie van het College bleek verder dat docenten bepaalde beperkingen niet herkennen en niet weten welke ondersteuning geboden moet worden.

Arbeid

Participatiewet en Wet banenafspraken

Een belangrijke verplichting uit het VN-verdrag handicap is bevorderen dat mensen met een beperking aan de arbeidsmarkt deelnemen. Mensen met een beperking moeten worden ondersteund bij het vinden, verwerven en behouden van werk. De Participatiewet en de Wet banenafspraken en quotum arbeidsbeperkten zijn instrumenten die daarbij van belang zijn. De overheid en werkgevers hebben een grote inspanning verricht om te zorgen dat mensen met een beperking een baan krijgen en er zijn successen geboekt. Desondanks hebben mensen met een beperking nog steeds een grote achterstand op de arbeidsmarkt. In 2015 hadden mensen met een beperking meer dan twee keer zo vaak geen werk dan mensen zonder beperking (13,3% tegenover 6,4%) en in 2016 was dit zelfs nog iets meer (13,7% tegenover 5,5%). Bovendien leidt de banenafspraken niet tot duurzame banen; banen waar mensen met een beperking in terecht komen zijn vaak tijdelijk of betreffen detacheringen. Er is dus meer nodig om te zorgen dat mensen met een beperking aan de slag komen en aan de slag blijven.

Verder lijkt het erop dat de Participatiewet en de Wet banenafspraken en quotum arbeidsbeperkten tot gevolg

hebben dat mensen met een beperking die niet onder het doelgroepenregister vallen, moeilijker aan de slag komen dan anderen. Als dat zo is, strookt dat niet met het VN-verdrag handicap. Daarom acht het College het van belang dat de regering onderzoekt of de Participatiewet tot verdringing leidt en zo ja, dat zij maatregelen neemt om dit tegen te gaan.

Knelpunten

Een van de geconstateerde knelpunten is het gebrek aan informatie over ondersteuning van mensen met een beperking bij het werk. Werkgevers weten vaak niet waar ze hiervoor terecht kunnen. Bovendien vinden werkgevers de procedure voor voorzieningen vaak ingewikkeld en lang, waardoor zij er soms vanaf zien iemand met een beperking in dienst te nemen. Verder krijgen mensen met een beperking niet altijd voldoende ondersteuning bij het uitvoeren van hun werk. Zo wordt maximaal 15% van de werktijd voor intermediaire voorzieningen (zoals hulp bij het eten en de toiletgang) vergoed. De vergoeding voor een tolk gebarentaal is eveneens beperkt. Ook geven mensen met een beperking aan dat er niet altijd voldoende, adequaat opgeleide jobcoaches zijn.

Werknemers in de sociale werkplaats ervaren als knelpunten dat ze te weinig waardering krijgen, geen loonsverhoging krijgen en geen pensioen opbouwen. Ook zelfstandigen met een beperking ervaren problemen bij de arbeid. Zij geven bijvoorbeeld aan zich niet tegen arbeidsongeschiktheid te kunnen verzekeren. En zelfstandigen die doof zijn krijgen maar drie jaar een vergoeding voor een tolk gebarentaal.

Over de arbeidsdeelname en de arbeidsomstandigheden van sommige groepen mensen met een beperking, zoals jongeren, vrouwen, mensen met een psychische of verstandelijke beperking en LHBTI's, is weinig informatie beschikbaar. Het College beveelt de regering aan dit soort gegevens te verzamelen, zodat beoordeeld kan worden of er voor deze groepen specifieke maatregelen genomen moeten worden om hen aan het werk te helpen.

Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

Het VN-verdrag handicap waarborgt dat mensen met een beperking vrije keuze hebben van verblijfplaats en woonvorm. Ook moeten zij toegang hebben tot maatschappelijke ondersteuning, waaronder persoonlijke assistentie. Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij is voor veel personen met een beperking nog geen realiteit. Nog steeds wonen veel mensen in instellingen. Zij hebben onvoldoende middelen om een eigen huishouding te voeren en er is onvoldoende

aanbod van passende en betaalbare woningen. Daarom is het van belang dat de regering onderzoekt aan welke woonruimte in combinatie met zorg behoefte is en dat zij maatregelen neemt om ervoor te zorgen dat dit soort woonruimte in voldoende mate beschikbaar is.

Ten aanzien van de uitvoering van de Wmo 2015 blijkt dat gemeenten vaak onvoldoende passende (hulp-)middelen ter beschikking stellen. Medewerkers bij de gemeente hebben niet altijd voldoende kennis en kunde om met mensen met een beperking om te gaan. Hierdoor lukt het hen niet altijd om de ondersteuningsbehoefte echt te begrijpen. Ook ervaren mensen met een beperking dat de procedures om hulpmiddelen te krijgen of te repareren vaak traag zijn.

Verder weten mensen met een beperking vaak niet welke procedures er gelden voor zorg en ondersteuning. En zijn zij er vaak niet van op de hoogte dat zij zich kunnen laten ondersteunen door een onafhankelijke cliëntondersteuner. Sommige gemeenten bieden in het geheel geen onafhankelijke cliëntondersteuning aan.

Gelijkheid voor de wet

Het VN-verdrag handicap schrijft voor dat mensen met een beperking in alle aspecten van het leven handelingsbekwaam zijn. Bij het uitoefenen van hun handelingsbekwaamheid moeten ze, waar nodig, ondersteuning krijgen. Dit betekent dat mensen met een beperking zelf beslissingen over hun leven moeten kunnen nemen, al dan niet ondersteund door een persoon van hun keuze. Voor Nederland kan dit als consequentie hebben dat beschermingsmaatregelen zoals curatele, bewindvoering of mentorschap aangepast moeten worden. Deze maatregelen beperken immers de handelingsbekwaamheid van de persoon in kwestie. Het uitgangspunt van het verdrag is dat mensen die niet zelfstandig besluiten kunnen nemen, ondersteund moeten worden. In alle gevallen moeten hun wil en voorkeuren gerespecteerd worden. Plaatsvervangende besluitvorming kan daarin geen plek hebben. Daarom beveelt het College de regering aan alternatieven voor curatele te onderzoeken en, totdat er alternatieven zijn, vast te leggen dat de curator en bewindvoerder de cliënt zoveel mogelijk bij beslissingen betreft.

9 Aanbevelingen op een rij

Algemeen

Het College beveelt de regering aan:

- het facultatief protocol bij het VN-verdrag handicap zo spoedig mogelijk te ratificeren;
- maatregelen te nemen om het VN-verdrag handicap zo spoedig mogelijk in Caribisch Nederland uit te voeren;
- om zich bij de realisatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen ook te richten op de rechten van mensen met een beperking.

Toegankelijkheid

Het College beveelt de regering aan:

- ervoor te zorgen dat in het implementatieplan voldoende aandacht is voor de toegankelijkheid van openbare ruimten en gebouwen;
- te bevorderen dat in het Bouwbesluit 2012 en in toekomstige regelgeving normen worden opgenomen die de toegankelijkheid van gebouwen waarborgen voor mensen met een beperking;
- voldoende toezicht te houden op de naleving van minimumnormen ten aanzien van toegankelijkheid;
- maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat websites van private aanbieders toegankelijk worden;
- te onderzoeken in hoeverre de streefpercentages voor de toegankelijkheid van het openbaar vervoer zijn gehaald;
- erop toe te zien dat als bushaltes worden aangepast, deze toegankelijk zijn voor mensen met een beperking;
- om op afzienbare termijn te komen tot 100% toegankelijk OV;
- in de Kieswet vast te leggen dat hulp in het stemhokje voor mensen met een verstandelijke beperking is toegestaan.

Onderwijs

Het College beveelt de regering aan:

- in onderwijswetgeving een duidelijke definitie op te nemen van inclusief onderwijs, die strookt met het VN-verdrag handicap en het Kinderrechtenverdrag;
- inclusief onderwijs als uitgangspunt voor het onderwijsbeleid te hanteren;
- ook voor het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs een strategie te ontwikkelen om tot inclusief onderwijs te komen.

Arbeid

Het College beveelt de regering aan:

- onderzoek te doen naar de impact van de Participatiewet en de Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeperkten op mensen met een beperking die niet in het doelgroepenregister worden opgenomen en maatregelen te nemen als blijkt dat er sprake is van verdringing;
- één loket voor werkvoorzieningen voor mensen met een beperking in te stellen en om de procedure(s) hiervoor te verkorten;
- de regelgeving voor intermediaire voorzieningen en voor het verkrijgen van een tolk gebarentaal en/of uitvoering hiervan zodanig aan te passen, dat wordt gewaarborgd dat mensen met een beperking alle ondersteuning krijgen die ze nodig hebben bij het zoeken en uitvoeren van werk;
- erop toe te zien dat er in elke regio voldoende, adequaat opgeleide jobcoaches beschikbaar zijn;
- ervoor te zorgen dat werkgevers weten waar ze terecht kunnen om meer kennis in huis te halen over mensen met een beperking en welke aanpassingen mogelijk zijn;
- gemeenten te stimuleren om samen met scholen, werkgevers en jongeren met een beperking na te gaan wat er gedaan kan worden om de overgang van school naar werk te vergemakkelijken;
- gegevens te verzamelen over de arbeidsparticipatie van verschillende groepen met een beperking en deze informatie te gebruiken bij het maken en uitvoeren van beleid om de arbeidsparticipatie van mensen met een beperking te bevorderen.

Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

Het College beveelt de regering aan:

- erop toe te zien dat mensen die ervoor kiezen in een zorginstelling te wonen zoveel mogelijk zelf kunnen bepalen waar zij willen wonen, met wie en in welke vorm;
- te onderzoeken welke behoefte mensen met een beperking hebben ten aanzien van hun woonruimte en maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat dit soort woonruimte in voldoende mate beschikbaar is;
- na te gaan of de gemeentelijke woningvoorraad is afgestemd op mensen met een beperking;
- een plan van aanpak te maken om het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de samenleving te verwezenlijken. Daarbij moet informatievoorziening over de Wmo 2015 prioriteit krijgen;
- gemeenten aan te sporen 1) om ervoor te zorgen dat onafhankelijke cliëntondersteuning beschikbaar is en 2) om ervoor te zorgen dat informatie over onafhankelijke cliëntondersteuning vindbaar en toegankelijk is.

Gelijkheid voor de wet

Het College beveelt de regering aan:

- alternatieven voor curatele te onderzoeken;
- totdat er alternatieven zijn vast te leggen dat de curator en bewindvoerder de cliënt zoveel mogelijk bij beslissingen betreft en handelt in overeenstemming met diens wil en voorkeuren.

Bijlage 1

Onderzoek naar
ervaren knelpunten
van mensen met
een beperking

Onderzoekopzet

In het kader van deze rapportage voerde het College voor de Rechten van de Mens een onderzoek uit onder mensen met een beperking en ouders van kinderen met een beperking. Het doel hiervan was om te achterhalen welke knelpunten mensen met een beperking mogelijk ervaren op het gebied van onderwijs, arbeid, zelfstandig wonen en deelnemen aan de samenleving en toegankelijkheid. Hiervoor heeft het College een vragenlijst uitgezet via een netwerk van belangenorganisaties en andere relevante actoren in het veld. De vragenlijst is eveneens beschikbaar gesteld op de website van het College. Met behulp van stakeholders is gepoogd om de vragenlijst zo toegankelijk mogelijk te maken. Mensen uit de doelgroep konden de vragenlijst online invullen, maar de verwachting was dat dit niet voor iedereen goed mogelijk zou zijn. Daarom konden ze de vragenlijst ook in een Word-document invullen (soms een uitkomst voor mensen met een visuele beperking) of deze telefonisch laten afnemen door een medewerker van het College. Voor mensen met een auditieve beperking die de Nederlandse geschreven taal onvoldoende beheersen, was de gelegenheid gesteld om met een gebarentolk via Skype de vragenlijst in te vullen.

De verwachting was dat de vragenlijst minder geschikt zou zijn voor mensen met een verstandelijke beperking. Daarom zijn er specifiek voor deze doelgroep twee focusgroeps gesprekken gevoerd onder begeleiding van twee gespreksleiders van onderzoeksbureau GfK. In totaal namen elf mensen met een licht verstandelijke beperking deel aan deze gesprekken.

Respons

Mensen met een beperking of ouders van kinderen met een beperking werden uitgenodigd om de vragenlijst invullen. In totaal hebben 1.075 mensen de vragenlijst beantwoord, van wie 849 mensen met een beperking voor zichzelf en 226 ouders voor hun kind. Omdat de vragenlijst openbaar beschikbaar was, is er geen zicht op een responspercentage en is niet met zekerheid vast te stellen of de respons representatief is voor de doelgroep. Op basis van de typen beperkingen van de respondenten en de (helaas gedateerde of niet geheel eenduidige) beschikbare landelijke cijfers over deze doelgroep⁸⁰, lijken mensen met een visuele, lichamelijke, verstandelijke en/of psychische beperking in een redelijk gelijke verhouding te hebben deelgenomen. Dat er alsnog relatief veel respondenten met een verstandelijke beperking zijn, komt doordat veel ouders van kinderen met een verstandelijke beperking hebben gereageerd. Mensen met een auditieve beperking en mensen met een chronische ziekte (ongeacht het hoge absolute aantal respondenten) lijken enigszins ondervertegenwoordigd. Veel respondenten hebben een meervoudige beperking.

80 O.a. De Klerk, Fernee, Woittiez & Ras. Factsheet mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen. Heerlen/Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2012.

Figuur 1 – Respondenten naar type beperking

Type beperking/aandoening	Persoon met beperking		Ouder van kind met beperking		Totaal	
Visueel	147	17%	43	19%	190	18%
Auditief	145	17%	18	8%	163	15%
Lichamelijk	503	57%	107	47%	610	57%
Verstandelijk	31	4%	96	42%	127	12%
Psychisch	95	11%	48	21%	143	13%
Chronische ziekte	373	44%	45	20%	418	39%
Anders (bijvoorbeeld niet aangeboren hersenletsel)	108	13%	51	23%	159	15%
Weet niet/wil niet zeggen	7	1%	2	1%	9	1%
Totaal*	849	100%	226	100%	1.075	100%

*Kolomaantallen tellen niet op tot de totalen, omdat mensen meerdere beperkingen kunnen hebben.

Analyse

De enquête stelde de vragen zo open mogelijk om te achterhalen of men op een bepaald gebied knelpunten ervaart en zo ja, wat die knelpunten precies zijn. Dit heeft als voordeel dat respondenten ongelimiteerd hun knelpunten kunnen terugkoppelen, zodat ook eventuele knelpunten die van tevoren niet werden verwacht aan het licht kunnen komen. Het nadeel van deze manier van vraagstelling is het moeilijk kunnen kwantificeren van de genoemde knelpunten van respondenten. Zo schrijft de ene respondent alleen als toelichting 'OV is niet toegankelijk', terwijl de andere respondent uitgebreid uitlegt wat er precies niet toegankelijk aan het openbaar vervoer is. En de ene respondent noemt vijf verschillende knelpunten, de ander misschien hooguit één. Op basis van de antwoorden is ook niet op te maken wat de ernst van het knelpunt is voor iedere respondent. Voor mensen die aangeven dat de openbare ruimte ontoegankelijk is, betekent dat voor de één dat het soms lastig is de straat over te steken en voor de ander het huis zelden uit kunnen. Dat een respondent een knelpunt niet noemt, sluit niet uit dat hij of zij dat knelpunt helemaal niet ervaart. Bijvoorbeeld als hij of zij het belangrijker vond om vooral een ander knelpunt duidelijk toe te lichten.

Om deze redenen is voor de analyse per terrein geturfd welk (sub)type knelpunten in de omschrijvingen genoemd is en is gekeken naar eventuele verschillen tussen typen beperkingen. Zo kon geduid worden welke knelpunten nadrukkelijker onder de ervaringen van mensen met een beperking aanwezig lijken te zijn.

Resultaten

Het type beperking lijkt vaak een bepaald type knelpunt te impliceren. Problemen met fysieke toegankelijkheid worden bijvoorbeeld vooral – maar niet uitsluitend – ervaren door mensen met een lichamelijke of visuele beperking of een chronische ziekte. Problemen in de communicatie worden vaker ervaren door mensen met een auditieve beperking, en overprikkeling is iets waar vermoedelijk juist mensen met een psychische aandoening vaker mee te maken hebben. Maar er zijn ook knelpunten die de typen beperkingen overstijgen. Alle beperkingsgroepen melden dat ze te weinig kennis en begrip voor een beperking in de omgeving ervaren of aanlopen tegen stereotypen over beperkingen. Bijvoorbeeld door werkgevers tijdens sollicitatiefasen.

Onderwijs

Van de 194 respondenten die momenteel onderwijs volgen, zeggen er 156 een of meerdere knelpunten te ervaren in het onderwijs (80%). De knelpunten lopen uiteen: sommigen zijn afgewezen voor een school of uitgesloten van een opleiding (of specifieke vakken)

vanwege een beperking. Soms is niet altijd goed mogelijk om bij te blijven tijdens een les, met name voor mensen met een auditieve beperking. Lesmateriaal is niet altijd leesbaar of online beschikbaar, wat vervelend kan zijn voor mensen met een visuele beperking. Ook vindt een aantal dat ze onderwijs onder hun niveau volgen. Ongeveer een kwart van de onderwijsvolgende respondenten noemt het gevoel dat mensen geen begrip hebben voor de beperking, te weinig kennis hebben om er goed mee om te gaan, of mensen onvoldoende rekening (willen) houden met de beperking. Hierbij gaat het om zowel leraren als medeleerlingen en in sommige gevallen organen binnen onderwijsinstellingen (bijvoorbeeld een examencommissie). Andere vaker genoemde knelpunten zijn het regelen van aanpassingen of voorzieningen (bijvoorbeeld bij toetsingsgelegenheden) of problemen met de fysieke toegankelijkheid van scholen.

Arbeid

Van de 633 respondenten met (een kind met) een beperking die werken of werk zoeken (of hier onlangs mee zijn gestopt), zegt 73% knelpunten te ervaren op dit thema. Van degenen die actief zijn op de arbeidsmarkt, geeft ongeveer 40% aan momenteel betaald werk te hebben. Iets meer dan de helft zegt geen betaald werk te hebben, maar dit wel graag te willen. Ongeveer een kwart van de respondenten die knelpunten ervaart op de arbeidsmarkt, noemt knelpunten die betrekking hebben op het niet kunnen vinden van werk. In de meeste gevallen voelt men weerstand onder werkgevers om iemand met een beperking aan te nemen. Respondenten ervaren vooroordelen bij werkgevers, bijvoorbeeld een aanname dat iemand vaak ziek zal zijn. Ook vinden sommigen dat werkgevers tijdens het werving- en selectieproces vooral focussen op wat iemand niet kan in plaats van wat diegene wel kan. Ook vaker genoemd is het idee dat werkgevers liever kiezen voor iemand die binnen het doelgroepenregister valt, dan voor iemand met een beperking die niet hieronder valt. Een aantal respondenten geeft aan dat er weinig aanbod is van werk dat goed te verenigen is met zijn of haar beperking.

Niet alleen aan de poort, maar ook op de werkvloer ervaart men soms weinig begrip, kennis of het onvoldoende rekening houden met de beperking. Dit betreft zowel werkgevers als collega's. Sommige mensen die werk(t)en ervaren de nodige werkdruk; ze moeten harder werken dan ze aankunnen. Ze kunnen bijvoorbeeld niet te lang achter elkaar werken, kunnen alleen op een lager tempo werken of zouden meer pauze moeten houden, maar die gelegenheid is er niet altijd. Ook wordt verwacht dat ze fulltime kunnen werken.

Zelfstandig wonen en deelnemen aan de samenleving

Van alle 1.075 respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld, zeggen er 485 (45%) knelpunten te ervaren op het gebied van zelfstandig wonen. Het vaakst genoemde knelpunt is het kunnen vinden van een (aangepaste) woning. Respondenten wijten dit vaak aan een gebrekkig aanbod van passende woningen. Andere gemelde knelpunten zijn problemen met het verkrijgen van aanpassingen en/of voorzieningen in een woning. Soms doen zich problemen voor met de eigenaar van de woning of met de woningbouwvereniging, maar vaker noemt men problemen met de gemeente/Wmo (bijvoorbeeld geen of onvoldoende hulp krijgen in huis). Dit resulteert er voor mensen onder andere in dat ze niet mobiel zijn in hun eigen huis. Meerdere mensen noemen financiële knelpunten, waaronder de hoge eigen bijdrage voor zorg. Wat betreft invulling geven aan zelfstandig wonen, noemen ze knelpunten met zelf het huishouden kunnen doen het vaakst. Andere knelpunten zijn problemen met boodschappen doen, persoonlijke verzorging, koken, groter algemeen onderhoud van huis en tuin en het doen van de administratie.

73% van de respondenten zegt problemen te ervaren met deelnemen aan de samenleving. De genoemde knelpunten hebben vooral te maken met toegankelijkheid (zie hieronder). Overige knelpunten zijn problemen die te maken hebben met sociale participatie, bijvoorbeeld weinig sociaal contact of niet kunnen deelnemen aan (sport)activiteiten.

Toegankelijkheid

Van alle 1.075 respondenten met (een kind met) een beperking zegt 70% knelpunten te ervaren op het terrein van toegankelijkheid (in algemene zin). Hierbij gaat het niet alleen om fysieke toegankelijkheid, maar ook om de toegang tot informatie. Veel respondenten noemen problemen met de toegankelijkheid van het openbaar vervoer als knelpunt. In totaal geldt dit voor ongeveer een kwart van alle mensen die hebben deelgenomen aan de enquête. De meesten van hen hebben (tenminste) een lichamelijke beperking, maar ongeveer een derde heeft géén lichamelijke beperking. Dit zijn vooral mensen met een auditieve en visuele beperking, die bijvoorbeeld moeite hebben met het meekrijgen van reisomroepen of reisinformatie die juist alleen via de (digitale) borden wordt verspreid. De knelpunten betreffen bussen, treinen, trams en metro's. De vermelde knelpunten zijn zowel problemen met het reizen als met de toegankelijkheid van stations (poortjes, liften/trappen), perrons en (bus)haltes, bejegening door personeel en beschikbare informatievoorziening.

Ongeveer een kwart van alle respondenten noemt problemen met de toegankelijkheid van gebouwen. Hoewel niet altijd gespecificeerd door de respondent, gaat het hier zowel om winkels en horecagelegenheden, als om sommige overheidsgebouwen. Naast mobiliteitsproblemen is er niet altijd een invalidetoilet aanwezig, of is een invalidetoilet volgestopt met (schoonmaak) attributen. Ook het gebrek aan (beschikbare) invalideparkeerplaatsen is soms een knelpunt. Andere problemen met de fysieke toegankelijkheid deden zich voor in de openbare ruimte, waaronder straten, stoepen en parken.

Naast fysieke toegankelijkheid betreft een deel van de genoemde knelpunten (on)toegankelijke informatie. In ongeveer de helft van de reacties noemen mensen met een beperking dit in combinatie met ontoegankelijk openbaar vervoer. In andere gevallen gaat het om het online beschikbaar stellen van informatie, of informatie op verpakkingen van producten. Ook brieven die alleen op papier verschijnen, kunnen niet toegankelijk zijn. Vooral mensen met een visuele en/of auditieve beperking rapporteren deze knelpunten.

Bijlage 2

Zaken over handicap/
chronische ziekte bij
het College

Het College voor de Rechten van de Mens ontvangt dagelijks vragen over gelijke behandeling, waaronder op grond van handicap of chronische ziekte. Mensen kunnen bij het College ook een procedure starten met het verzoek te oordelen over situaties die ze hebben ervaren als discriminatie op grond van hun handicap of chronische ziekte. Dit kunnen bijvoorbeeld situaties zijn die zich hebben voorgedaan in het onderwijs, op de arbeidsmarkt of bij het aanbieden van goederen en diensten (waaronder wonen en toegang tot openbaar vervoer). Het College oordeelt bij deze verzoeken aan de hand van de gelijkebehandelingswetgeving of er sprake is van discriminatie vanwege een handicap of chronische ziekte.

Het College maakt per kalenderjaar een overzicht van alle cijfers over vragen, verzoeken en oordelen bij het College. Omdat deze rapportage een aangepaste periode hanteert vanaf de inwerkingtreding van het VN-verdrag handicap (14 juli 2016) tot één jaar verder (14 juli 2017), gaat het bij deze rapportage om *voorlopige* cijfers.⁸¹

Vragen

Tussen 14 juli 2016 en 14 juli 2017 ontving het College 828 vragen over gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte. In het hele kalenderjaar 2016 ontving het College 579 vragen hierover, in 2015 waren dit er nog 342.⁸² Sinds januari 2017 tot en met 14 juli 2017 zijn er al 471 vragen gesteld over handicap of chronische ziekte, dus de verwachting is dat het aantal vragen over heel 2017 opnieuw hoger zal zijn dan in het jaar ervoor.

Van de 828 vragen gingen 117 vragen over onderwijs. Het ging het vaakst over het hoger beroepsonderwijs (48), daarna over het voortgezet onderwijs (33) en tot slot over het basisonderwijs (18). 163 vragen over handicap hadden te maken met de arbeidsmarkt. Het vaakst ging het om een vraag over de wervings- en selectiefase (57), over arbeidsomstandigheden (50) – bijvoorbeeld bejegening of het regelen van doeltreffende aanpassingen – of over beëindiging van een arbeidsverhouding (42).

De meeste vragen werden echter gesteld over het leveren van, of de toegang tot, goederen en diensten (305). Hieronder vallen de thema's winkelen, sporten, uitgaan, verzekeren en zorg, maar ook wonen en toegang tot het openbaar vervoer.

⁸¹ Voor een totaaloverzicht van de cijfers over alle gelijke-behandelingsgronden kunnen de discriminatiemonitorrapportages en de jaarverslagen van het College worden geraadpleegd.

⁸² College voor de Rechten van de Mens. Monitor Discriminatiezaken 2016.

Verzoeken om een oordeel

Het College heeft sinds de inwerkingtreding van het VN-verdrag handicap in totaal 124 verzoeken om een oordeel gehad op grond van handicap of chronische ziekte. In het hele kalenderjaar 2016 waren dit er 90.⁸³ De meeste verzoeken (42) hadden betrekking op het leveren van goederen en diensten. 8 hadden betrekking op wonen en 6 op de toegang tot openbaar vervoer. Ook veel verzoeken zijn gerelateerd aan arbeid (35). Op het terrein van onderwijs hadden 12 verzoeken te maken met primair of voortgezet onderwijs en 6 verzoeken op beroepsonderwijs. Van 5 verzoeken is het terrein niet bekend en bij 13 verzoeken was er geen sprake van een gelijke behandelingsterrein. Overigens leidt niet elk verzoek tot een oordeel, bijvoorbeeld wanneer het College niet bevoegd blijkt om over de situatie te oordelen (bijvoorbeeld bij eenzijdig overheidshandelen) of wanneer er wordt geschikt.

Oordelen

Van de verzoeken die zijn ingediend vanaf de inwerkingtreding van het VN-verdrag handicap op 14 juli 2016, heeft het College in 2016 5 keer geoordeeld over een situatie waarbij handicap of chronische ziekte een rol speelde. In de hele jaargang 2016 heeft het College in totaal 27 oordelen gegeven over deze grond.⁸⁴ Hiervan waren dus de meeste verzoeken ingediend voordat het VN-verdrag handicap van kracht was.^{85 86}

In 2017 heeft het College tot 1 november 33 keer geoordeeld in een handicapzaak naar aanleiding van verzoeken die tussen 14 juli 2016 en 14 juli 2017 zijn ingediend. Van de 28 oordelen over handicap of chronische ziekte volgend uit de verzoeken die sinds 14 juli 2016 zijn ingediend, werd 17 keer gesteld dat er sprake was van verboden onderscheid. Bij 11 oordelen was hiervan geen sprake. 11 van de 28 oordelen hebben betrekking op de arbeidsmarkt. Van die 11 was er 8 keer sprake van verboden onderscheid. Daarna hadden de meeste oordelen betrekking op toegankelijkheid. 4 oordelen betroffen het onderwijs en 2 oordelen zelfstandig wonen of deelnemen aan de samenleving.

⁸³ College voor de Rechten van de Mens. Monitor Discriminatiezaken 2016.

⁸⁴ Hierbij gaat het om oordelen waarbij alleen de grond handicap/chronische ziekte een rol speelde. Bij 3 oordelen was er sprake van de grond handicap/chronische ziekte in combinatie met een andere grond. In totaal zijn er dus 30 oordelen uitgesproken over de grond handicap/chronische ziekte.

⁸⁵ College voor de Rechten van de Mens. Monitor Discriminatiezaken 2016.

⁸⁶ Het is mogelijk dat oordelen over situaties gaan die nog voor de inwerkingtreding van het VN-verdrag handicap hebben plaatsgevonden.

Tabel 1 – Oordelen handicap/chronische ziekte van het College vanaf 14 juli 2016 naar terrein en uitspraak

	Verboden onderscheid	Geen verboden onderscheid	Totaal
Onderwijs	1	3	4
Arbeid	8	3	11
Zelfstandig wonen en deelnemen samenleving	1	1	2
Toegankelijkheid	5	5	10
Totaal	17	11	28

Tabel 2 – Beschrijving oordelen handicap/chronische ziekte van het College vanaf 14 juli 2016 tot 1 november 2017 (van verzoeken die zijn ingediend tussen 14 juli 2016 tot 14 juli 2017)

Onderwijs	
Oordeelnummer	Uitspraak College
2017-41	Geen discriminatie door Stichting Primair Onderwijs Utrecht bij het verrichten van aanpassingen voor een leerling met downsyndroom en bij het besluit hem van zijn lagere school te verwijderen.
2017-42	Het College kan niet beoordelen of sprake is van discriminatie bij de afgifte van een toelaatbaarheidsverklaring voor het speciaal onderwijs, omdat Samenwerkingsverband Utrecht Primair Onderwijs geen aanbieder van onderwijs is.
2017-57	Friesland College discrimineerde een leerling door hem vanwege zijn handicap niet toe te laten tot een mbo-opleiding op niveau 4.
2017-80	Geen discriminatie door Stichting ZAAM, Interconfessioneel Voortgezet Onderwijs bij het verrichten van aanpassingen voor een leerling met faalangst.
2017-109	Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Gouda discrimineerde een vrouw door aan haar dyslectische zoon de speciale Sprint-software niet voor thuisgebruik beschikbaar te stellen.
2017-117	Vereniging Ons Middelbaar Onderwijs discrimineerde niet bij het verrichten van doeltreffende aanpassingen.

Arbeid	
Oordeelnummer	Uitspraak College
2016-125	Stichting Regionale Instelling voor Begeleid Wonen Gooi- en Vechtstreek discrimineerde niet bij het verrichten van doeltreffende aanpassingen en het niet verlengen van een contract van een vrouw met een auditieve verwerkingsbeperking. Haar discriminatieklacht is niet zorgvuldig behandeld.
2016-147	Maatschap Casa Cura discrimineerde een vrouw door haar af te wijzen voor de functie van Praktijkondersteuner Huisartsenzorg vanwege haar hersentumor.
2017-08	Geen discriminatie door een man met een bloedziekte af te wijzen voor een militaire functie waaraan een hogere rang is verbonden.
2017-15	Farmaceutisch bedrijf Merck Sharp & Dohme B.V. discrimineerde een man door hem op zijn eerste werkdag weg te sturen vanwege zijn gehoorbeperking.
2017-16	Detacheringsbureau PharmSupport-Flex Werk N.V. discrimineerde een man door hem onvoldoende te beschermen tegen discriminatie door het bedrijf dat hem heeft ingeleend.
2017-36	ImProvia West B.V. discrimineerde een man op grond van chronische ziekte door in 2014 geen arbeidsverhouding met hem aan te gaan en door zijn arbeidsovereenkomst in 2016 niet te verlengen om redenen die verband houden met de nieraandoening van de man.
2017-39	Minister van Defensie discrimineerde een vrouw die in het verleden een depressie had door haar blijvend uit te sluiten voor de functie van klarinettist.
2017-48	Tandartspraktijk Maten in maatschap discrimineerde een vrouw op grond van handicap of chronische ziekte door haar in de proeftijd te ontslaan omdat ze tijdens de sollicitatie niet had verteld over haar burn-out en ziekteverzuim.
2017-73	Stichting 't Palet discrimineerde een man op grond van handicap of chronische ziekte door zijn functie uit te kleden en door hem discriminerend te behandelen.

2017-79	Stichting Regionaal Opleidingencentrum van Twente discrimineerde niet door de herplaatsing te beëindigen van een docent Duits en Engels met astma en een verminderde hoorfunctie. Er was ook geen sprake van intimidatie.
2017-93	Luba Groep B.V. discrimineerde een man op grond van handicap of chronische ziekte door hem af te wijzen voor de functie van chauffeur omdat hij in het verleden rugklachten had.
2017-96	Connexion Taxi Services B.V. discrimineerde niet door een aanpassing te weigeren voor een chauffeur met diabetes. Het College is niet bevoegd om te oordelen over de weigering om de man als hersteld te melden bij het UWV.
2017-110	Achmea Interne Diensten N.V. discrimineerde een man niet op grond van handicap/chronische ziekte bij de reorganisatie.
2017-111	College niet bevoegd om te oordelen of Achmea Interne Diensten N.V. discrimineerde, omdat onvoldoende onderbouwd is dat er van een handicap of chronische ziekte sprake was.
2017-113	Geen discriminatie door Logistic Force Payroll B.V. door geen uitzendovereenkomst voor onbepaalde tijd aan te gaan met een man met een chronische ziekte.
2017-119	MediaBlue International B.V. discrimineerde niet door een man die niet kan horen, af te wijzen voor Medior/Senior C#-developer.
2017-120	KBM Master Alloys B.V. discrimineerde een man op grond van handicap of chronische ziekte door hem af te wijzen voor de functie van chemisch analist omdat hij ADD heeft.

Zelfstandig wonen en deelnemen aan de samenleving	
Oordeelnummer	Uitspraak College
2017-12	Geen discriminatie op grond van handicap of chronische ziekte door Stichting Arcade Mensen en Wonen bij het plannen van bezichtigingen van een huurwoning.
2017-99	Prestige Vocal Groups VOF (Popkoor Prestige) discrimineerde een vrouw met een linkszijdige verlamming door haar af te wijzen als koorlid.
2017-105	Stichting Viverion discrimineerde een man op grond van handicap of chronische ziekte bij de weigering hem een woning te verhuren.

Toegankelijkheid	
Oordeelnummer	Uitspraak College
2016-115	Geen aanwijzingen dat GVB Holding N.V. zal discrimineren op grond van handicap of chronische ziekte bij de toegang tot een nieuwe tram.
2016-136	Notarispraktijk Lautenbach B.V. discrimineerde een slechthorende vrouw door meerkosten voor de aanwezigheid van een schrijftolk in rekening te brengen.
2017-10	Atlantic Hotel Exploitatie B.V. discrimineerde een slechtziende vrouw door haar niet toe te laten tot de ontbijtzaal omdat zij haar assistentiehond bij zich had.
2017-17	Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland discrimineerde een man met een loopbeperking door beleid vast te stellen waardoor hij zijn airwheel niet mocht gebruiken bij het voortbrengen van zijn hond tijdens wedstrijden.
2017-18	Een organisatie met kennis op het terrein van rashonden zal discrimineren op grond van handicap of chronische ziekte bij de uitvoering van voorgenomen beleid om bij wedstrijden gemotoriseerde hulpmiddelen in de ring te verbieden.
2017-51	Een huisartsenpraktijk discrimineerde een man met een chronische longziekte niet bij de zorg voor een toegankelijke praktijk. Ook is geen sprake van victimisatie.
2017-61	Een dierentuin discrimineert op grond van handicap of chronische ziekte door assistentiehonden niet toe te laten.
2017-84	SRLEV N.V. discrimineerde niet door een medische opslag toe te passen op een premie voor een levensverzekering.
2017-104	Kruidvat, onderdeel van A.S. Watson, discrimineerde een blinde vrouw door haar verzoek om aan de arm door de winkel te worden begeleid af te wijzen.
2017-107	Coöperatieve Rabobank U.A. discrimineerde een blinde rekeninghouder door hem geen gelijkwaardige toegang te verschaffen tot mobiel bankieren via de app van de bank.

Bijlage 3

Organisaties die zijn
geïnterviewd

In opdracht van het College heeft Gregor Walz Onderzoek & Advies ten behoeve van deze rapportage onderstaande organisaties geïnterviewd. In deze interviews zijn de volgende onderwerpen aan bod gekomen: onderwijs, arbeid, toegankelijkheid, zelfstandig wonen en deelnemen aan de samenleving.

- Movisie
- Landelijke Cliëntenraad
- VNO-NCW
- Kinderombudsman
- Wij Staan Op
- Geschillencommissie passend onderwijs
- COC
- MIND
- Dovenschap
- Voorall (Den Haag)
- FNV
- CNV Jongeren
- LFB
- Per Saldo
- MEE NL
- De Oogvereniging
- BOSK
- Plotsdoven
- Handicap + Studie
- Ieder(in)
- VO-Raad
- VN Panel Hoogeland
- Prisma
- PO-Raad
- Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs (LECSO)
- Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)
- Cedris

Colofon

Dit is een uitgave van het College
voor de Rechten van de Mens

College voor de Rechten van de Mens
Kleinesingel 1-3
Postbus 16001
3500 DA Utrecht
030 888 38 88
info@mensenrechten.nl
www.mensenrechten.nl

Voor vragen kunt u een mail sturen of bellen.

Ontwerp
Ontwerpwerk, Den Haag

Publicatiedatum: december 2017

Bijlage D

Enkele reacties van bewoners IJsselkade complex

Hieronder vind u een aantal reacties van de bewoners van het appartementencomplex IJsselkade.

LS. Het is niet alleen gewenst, maar zeker ook noodzakelijk dat er een voorziening komt om rollator- en ander rolkend materiaal toegang te laten krijgen tot de appartementen hier op de IJsselkade te Doessburg. Met vr. groeten, [redacted]

Sinds 2004 woon ik met veel plezier op de IJsselkade. Jammer genoeg wordt dit plezier steeds minder doordat ik sinds vijf jaar met een rollator loop en geconfronteerd wordt met de beperkingen van de toelaatbaarheid van mijn woning.

Frustrerend is het dat ik op de begane grond naast een trap van drie treden woon en ik die trap niet kan gebruiken. Na het overlijden van mijn echtgenoot moet ik zelf mijn vuilnis enz. wegbrengen. Dat moet door de garage en dan de helling op of af en dat valt voor een 81-jarige niet mee. Als de lift uitvalt (soms meerdere dagen), ben ik opgesloten in mijn huis.

Met klem wil ik u verzoeken alles in het werk te stellen om hier verandering in te brengen.

Beste Henny,

[redacted] en ik [redacted] vinden het een heel goed idee zo'n rollator / rolstoel pad op de IJsselkade in het midden bij de grote doorgang op korte termijn te realiseren voor degenen die een rolstoel of rollator moeten gebruiken. Wij kunnen het nu nog zonder bovenstaande hulpmiddelen stellen, maar zullen deze op den duur ook nodig hebben, nemen we aan. Met een boodschappentas op wieltjes, is het ook een gedoe om de volle kar via de treden van de trapjes omhoog en omlaag te krijgen.

Hartelijke groeten, [redacted]

[redacted]

De meeste bewoners ondersteunen graag uw eis om de toegankelijkheid van de bijna honderd appartementen ook voor gehandicapten en ouderen te verbeteren. Ik heb ook familie en vrienden die mijn appartement niet kunnen bereiken als ze niet met de auto komen. Een vriendin uit Doesburg die in een rolstoel rijdt kan niet bij mijn appartement komen. Via de garage is de helling te gevaarlijk bij het afrijden en te zwaar om haar weer op de Hanzeweg te brengen. Via een rollator pad zou dit prima lukken! Onbegrijpelijk dat het gemeentebestuur en de raad nu al vijf jaar weigert om aan de wettelijke verplichting te voldoen. Ik heb al een aantal non-argumenten gehoord waarom ze het niet willen doen. Ik ga er van uit dat het de SCDD samen met de bewoners nu wel lukt,

[redacted]

Geacht bestuur,

Wat een goed initiatief !

Wij vinden het heel noodzakelijk , dat er een rollator / rolstoel pad komt.

Mijn man kan niet zonder rollator, en wij behoren ook niet meer tot de jongsten krijgen nogal eens bezoek van iemand in een rolstoel.

Veel succes met het realiseren van het rollator / rolstoel pad !

Wij steunen het van harte !

Hartelijke groet,,

[redacted]

[redacted]

Doesburg, 21-9-2023

Beste [redacted]

betreft: rollator/rolstoel pad IJsselkade.

Goed idee !! We hopen dat het lukt !!

[redacted]

[redacted]

[redacted]

Wij ondersteunen graag uw actie om nu snel tot een rollator pad te komen. Ik ben de 80 jaar nu gepasseerd en kan nu nog vanaf de IJsselkade de vier treden naar mijn appartement op komen. Ik zie jaarlijks dat dit voor steeds meer bewoners niet meer mogelijk is. Dat is een schande wat het gemeentebestuur zich moet aantrekken. De wettelijke verplichting dat de gemeente dit moet regelen geldt ook voor Doesburg. Tevens wil het gemeentebestuur dat we langer in onze woning kunnen blijven wonen. Ook familie en vrienden die ons per rolstoel willen bezoeken lopen tegen dit grote probleem aan. De gemeente moet nu eindelijk stappen ondernemen om de rollatorbaan op korte termijn te realiseren.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

[redacted]

**Locatie onderzoek
Openbaar
rolstoeltoegankelijk
toilet
Centrum Doesburg**

Een openbaar rolstoel toegankelijk toilet in Doesburg.

Al vanaf 2006 vraagt de Stichting Gehandicapten Raad Doesburg e.o. (SGRD) om een rolstoel toegankelijk toilet in het centrum van Doesburg.

In 2016 Leek het erop dat het eindelijk zou gaan gebeuren. Het college van B&W van Doesburg had in de media laten weten dat er in het centrum en dan met name op het kerkplein een openbaar toilet zou komen. Alleen riep men dit te vroeg, want er werden bezwaren ingediend tegen de plaatsing van dit toilet.

De toenmalige wethouder, dhr. Janssen, liet de voorzitter van de SGRD weten dat het allemaal toch niet door kon gaan om het toilet te plaatsen. De voorzitter is met de wethouder in gesprek gegaan en daar werd de keuze voorgelegd, of een toilet op De Bleek, of helemaal geen toilet.

Onder protest is de SGRD er mee akkoord gegaan dat het rolstoel toegankelijke toilet tijdelijk een plaatsje op de Bleek kreeg. De SGRD heeft hierbij opgemerkt dat deze plek te ver van het stadscentrum af lag en de veiligheid ook een issue zou zijn. Helaas kregen deze woorden een trieste waarheid.

Na opening van het toilet, waar toegang toe te krijgen was d.m.v. een €0,50 muntje werd het gebouwtje regelmatig ernstig beschadigd, onder andere om de muntjes die er in zaten onrechtmatig mee te nemen. Hierop werd de toegang beperkt tot betaalpas houders die draadloos kunnen betalen, dus een feitelijk beperkte groep mensen. Hierdoor verloor het toilet dus het predicaat openbaar, immers konden alleen mensen gebruik maken die een betaalpas bezaten en daarmee ook nog eens draadloos konden betalen.

Dat veel mensen juist dit draadloze betalen hebben geblokkeerd vanwege de veiligheid mocht hier niets aan veranderen.

Nadat er weer verschillende jaren door de SGRD gevraagd werd om nu eens echt een openbaar rolstoeltoegankelijk toilet in het centrum te plaatsen, kwam de wethouder met de oplossing dat er nu echt een zou komen met de revitalisering van de binnenstad, op een tekening was ook al aangegeven, zelfs met een bewaakte fietsenstalling, waar deze dan zou moeten komen. De SGRD kon zich hier wel in vinden.

Toen de revitalisering van het centrum het stadium van voltooiën bereikte kwam de wethouder naar de SGRD met de vraag of de SGRD met een goede plaats kon komen om het toilet te plaatsen. Blijkbaar was de vooraf bedachte plaats geen optie meer.

De SGRD heeft toen bij monde van de voorzitter toegezegd om eens te gaan bekijken of er een goede plaats te vinden was voor het openbaar rolstoeltoegankelijk toilet, echter wel met de opmerking dat de verantwoordelijkheid bij de gemeente blijft liggen.

Als SGRD zijn we geruime tijd bezig geweest om een goede oplossing te bedenken voor de plaatsing van het gewenste toilet. Daarbij zijn we uitgekomen op twee locaties/oplossingen voor een rolstoel toegankelijk toilet. Beide opties willen we hier nu presenteren.

Optie 1:

Openbaar rolstoeltoegankelijk toilet in combinatie met bewaakte fietsenstalling.

Deze zou nabij de Markt moeten komen, dus heel centraal gelegen in Doesburg, op een plek waar eerder huizen stonden en dus leidingen e.d. voorhanden zouden zijn.

Door het openbaar rolstoeltoegankelijk toilet te combineren met een bewaakte fietsenstalling komt er ook meer controle op het toilet. Gemeente Doesburg zou deze taken, het bewaken van de stalling en het schoonhouden van het toilet, uit kunnen laten voeren door bijvoorbeeld 'mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt'.

Het toilet zou het uiterlijk moeten krijgen van een historisch pand, om de uitstraling van het historisch centrum geen geweld aan te doen. Zelf denkt de SGRD om de hulp van bijvoorbeeld RoseArt hierbij in te roepen. Deze heeft al op meerdere plaatsen in Doesburg locaties van een mooi uiterlijk voorzien, het toilet zou hiermee ook een uiterlijk kunnen krijgen waarbij het gebouw als het ware opgaat in de omgeving waardoor de argumenten 'lelijk' en 'niet passend' een gepasseerd station worden.

Optie 2:

Inpandig toilet in Bierhuys de Waag.

De oudste horeca van Nederland, de Waag dat in het centrum van Doesburg is gevestigd, beschikt al over een rolstoeltoegankelijk toilet. Het bestuur van de SGRD is inmiddels in gesprek gegaan met de uitbater, Roy Kappert, en deze staat er zeker voor open om bezoekers van het Doesburgse centrum hierbij ter wille te zijn.

Het probleem daar is dat toiletbezoekers door het restaurant heen moeten lopen om daar te komen.

Ook is het toilet nu eigenlijk alleen voorbehouden aan bezoekers van het restaurant aangezien de kosten anders te hoog worden. Men moet denken aan schoonmaakmiddelen, het schoonhouden, toiletartikelen, water en elektra verbruik.

De SGRD stelt hierbij voor dat de gemeente haar steentje bijdraagt aan deze hogere kosten. Het toilet op de Bleek kan dan immers verdwijnen waardoor deze kostenpost wegvalt. Gemeente Doesburg zou de Waag dan tegemoetkomen met de extra kosten voor toiletartikelen zoals toiletpapier, luchtverfrissers, handzeep en handdoekjes en dergelijke. Ook een tegemoetkoming voor het waterverbruik komt dan aan de orde en ook hier zou eventueel een werknemer met een 'afstand tot de arbeidsmarkt' de taken wat betreft het schoonhouden van het toilet in kunnen vullen.

Bij de Waag blijft dan alleen nog het probleem van de toegang, het zou prettig zijn als de toiletbezoeker rechtstreeks naar het toilet kan gaan zonder het restaurant te hoeven doorkruisen.

De oplossing zou zijn om aan de zijkant de ingang aan te passen, deze is nu niet rolstoeltoegankelijk. Door een verplaatsbare/demontabele oprit te plaatsen waar rolstoelen geleidelijk naar boven kunnen rijden is dit te regelen. Met name verplaatsbaar zodat de stellage ook weg kan wanneer het historisch aanzicht van het pand gewenst is.

Tot zover de ideeën van de SGRD om het centrum van Doesburg dan eindelijk te voorzien van het zolang gewenste toilet. Uiteraard willen we graag in gesprek om dit alles verder te bespreken. De ideeën zijn voorzien van enige tekeningen en foto's om een en ander toe te lichten.

